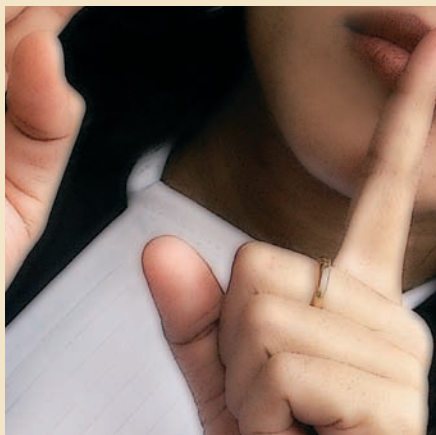

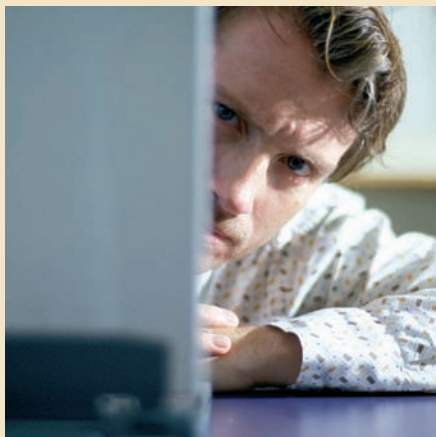

Omslag: Andre Klijsen

110&115 In discussies over het **verschoningsrecht** zijn veel misverstanden te horen – in dit nummer een poging tot sanering. Daarna een analyse van recente rechtspraak waaruit blijkt hoe dat recht in de praktijk wordt ingeperkt door politie, OM en R-C, én door weinig waakzame dekens en advocaten.

128 Als binnenkort de vraag naar advocaten weer sterk toeneemt, moeten **stagiaires anders worden geselecteerd**. Om te voorkomen dat veel jonge juristen het beroep op oneigenlijke gronden kiezen en snel weer verlaten, of afknappen, moeten kantoren meer rekening houden met de eisen van de verschillende praktijksoorten.

98 Strijdlustig laat Janet Paraskeva, **voorzitter van de Engelse Law Society**, de Nederlandse advocaten weten dat 'verzet tegen het competitieve tij zinloos is. Wees het spel voor. Wacht niet totdat politici je alle hoeken van de kamer laten zien!'

In de volgende nummers

- ▶ Pensioenperikelen rondom echtscheiding
- ▶ Kronieken burgerlijk procesrecht en echtscheidingsrecht
- ▶ Tips voor contact met de media
- ▶ Persoonlijkheid van de Nederlandse advocaat
- ▶ Precontractuele aansprakelijkheid
- ▶ Inkopers van advocatendiensten

ARTIKELN

- 110** Vier misverstanden over het verschoningsrecht
Floris Bannier & Nathalie Fanoy
- 115** Verschoningsrecht in praktijk ingeperkt
Jan Sjöcrona, Willem Koops en Carolien Noorduyt
- 118** Kroniek Insolventierecht II
Menno van Oostveen, Jeroen Rommes en Ilan Spinath
- 128** Andere praktijk, andere selectie van stagiaires
Maarten de Haas

VASTE RUBRIEKEN

98 ACTUALITEITEN

- ▶ Chief Executive van Law Society loopt hard vooruit: 'Wees het spel voor!'
- ▶ Elektronisch kantoorarrest, *Matthijs Kaaks*
- ▶ Schuivende kantoren
- ▶ Krappe meerderheid advocaten wil meer kwaliteitsmaatregelen
- ▶ Wetenschapsfilosoof Ton Derksen over a priori aannames
- ▶ Oproep voor *redactielid familierecht*

134 DE CULTUUR VAN Wilfred Schovers *Jan Pieter Nepveu*

136 REACTIES EN BRIEVEN

- ▶ Onderzoek domeinmonopolie & naschrift
- ▶ Curator aan banden & naschrift
- ▶ Advocaten en bestuursrechter
- ▶ Gedragsregels tegenover Rv

141 RECHTER SCHRIJFT TERUG *Jan van der Does*

148 DISCIPLINAIRE BESLISSINGEN

VAN DE ORDE

- 109** ▶ Van de deken: Vrouwen naar de top
- 142** ▶ Voortgezette Stagiaire Opleiding en Permanente Opleiding
- 143** ▶ Personalia
- 146** ▶ Uitspraken geschillencommissie

109 COLOFON

Chief Executive van Law Society loopt hard vooruit 'Wees het spel voor!'

Patrick van IJzendoorn, journalist

'Wees het spel voor. Wacht niet totdat politici je alle hoeken van de kamer laten zien!' Strijdlustig zendt Janet Paraskeva, de Chief Executive van de Engelse Law Society, een waarschuwing naar haar Nederlandse collega's. 'Verzet tegen het competitieve tij is zinloos. Het is beter om op de veranderingen te anticiperen...' Een gesprek.

De Law Society van Engeland en Wales zetelt in een klassiek, met zuilen opgetrokken pand aan het smalle straatje Chancery Lane, aan de rand van de juridische wijk van Londen. Het lijkt op een kleinere uitgave van de National Gallery, en net als dit museum heeft de Law Society een winkeltje, waar evenwel geen Vermeer-mokken of Da Vinci-aanstekers te koop zijn maar bordjes voor op de kantoordeur met mededelingen als 'Beware of the Lawyer. The Dog is Harmless'. Janet Paraskeva moet lachen wanneer ik merchandising ter sprake breng. 'Het is één van de leukere manieren waarop we geld verdienen.'

Paraskeva is sinds 2000 Chief Executive van de Law Society. Uit een grote plaquette met daarop alle namen van de leidinggevende personen uit de 181-jarige geschiedenis van de organisatie blijkt dat zij de eerste is met deze moderne titel. De titel en het jaar waarin ze deze verwierf hebben iets symbolisch. Onder Paraskeva wordt de Law Society klaargestoomd voor de 21e eeuw, temeer daar de Society volgens critici nog ergens in de 19e eeuw leeft. Met name grote internationale kantoren morren. De Law Society zou te weinig internationaal gericht zijn.

De overheid op haar beurt maakte zich zorgen om de vermeende consumentonvriendelijkheid van de Law Society. Vooral het feit dat klachten over advocaten in wezen werden behandeld door degene over wie wordt geklaagd, lag slecht. In zijn rapport raadde Sir David Clementi daarom aan om de regulerende en representatieve functies te splitsen, een advies dat door minister van staatkundige zaken Lord Falconer is overgenomen. Het wetsvoorstel zal de komende jaren in het parlement worden

behandeld en naar verwachting in 2008 wet worden.

'Daar wilden we niet op wachten,' zegt Paraskeva in haar kantoor op de bovenste verdieping. 'We hebben gezien hoe het er aan toeging in Ierland en Schotland. Onze collega's daar boden weerstand en dat heeft niets opgeleverd. In plaats van verzet kozen wij voor

'In Ierland en Schotland boden onze collega's weerstand en dat heeft niets opgeleverd; in plaats van verzet kozen wij voor anticipatie'

anticipatie, beseffend dat we niet op de oude voet verder konden gaan. Er moest iets gebeuren.' Dat iets heeft inmiddels geleid tot een scheiding der machten middels de instelling van een Consumer Complaints Board en een Regulation Board. Na een proefperiode zijn deze per 1 januari actief.

MERENDEEL LEKEN

Paraskeva: 'De Consumer Complaints Board is weliswaar verbonden aan de Law Society, maar bestaat voor het merendeel uit leken. De *solicitors* die erin zitten, mogen geen deel uitmaken van de *council* van de Law Society.' De klachtencommissie kan boetes tot 15.000 pond opleggen, driemaal zoveel als de *council* dat voorheen kon. Met deze scheiding hoopt Paraskeva niet alleen het vertrouwen van de consument terug te winnen, maar ook de wind uit Falconers zeilen te nemen. Ze toont me de kersverse reactie van de Law Society op het wetsvoorstel.

De Law Society, zo staat erin, hecht veel waarde aan deze zogeheten 'Frontlinie-regulator' en ziet liefst dat het overkoepelende Legal Services Board (LSB), een geesteskind van Clementi,

zo 'lite' mogelijk is. Sterker, wanneer het Consumer Complaints Board goed werkt, komt er geen klacht bij de LSB terecht. Hiermee wil de Law Society laten zien dat het zelf orde op zaken kan stellen. Dat is ook de taak van de tweede nieuwe commissie: het Regulation Board.

'Deze commissie bestaat eveneens voor een groot deel uit leken, mensen die hun sporen hebben verdiend. We hebben onder meer een ex-baas van de geheime dienst MI5, een commissaris van de BBC, een microbioloog uit Cambridge en een forensisch onderzoeker aangetrokken. Zij kijken naar de opleidingsprogramma's en de aanstaande reguleringen.' Bij dat laatste behoort de vorming van multidisciplinary practices (MDP), waarbij *solicitors* en *barristers* niet alleen samen op een kantoor kunnen werken, maar waarbij dat kantoor in handen kan vallen van banken, supermarkten en accountants. Hoewel Lord Falconer voorstander is van de MDP's, denkt Paraskeva niet dat ze er zullen komen. 'Ik vermoed dat Falconer de MDP's ziet als politiek wisselgeld.'

KNOKKEN VOOR LEDEN

Het volgen van politieke debatten en lobbyen bij politici behoort volgens Paraskeva ook tot de kernfunctie van de 'nieuwe' Law Society: representatie van de beroepsgroep. Vanaf volgend jaar is lidmaatschap van de Law Society geen verplichting meer voor advocaten, dus

MATTHIJS KAAKS

Elektronisch kantoorarrest

‘We zoeken openingen in de juridische markten van India en Zuid-Korea; een advocatenkantoor alleen kan dat niet, een beroepsorganisatie wel’

moet er harder gevochten worden om het ledenaantal van 90.000 te handhaven. ‘Niet alleen in het belang van de advocatuur, maar ook in het algemeen belang maken we ons sterk voor de verdediging van de *Rule of Law* en de *Habeas Corpus*, die steeds meer onder vuur liggen.’

Maar Paraskeva beseft dat de advocaten van Allen & Overy andere verwachtingen van de Law Society hebben dan de advocaten van Armstrong & Co in de winkelstraat van Forest Hill. ‘We kijken meer over de grenzen heen. Momenteel proberen we openingen te zoeken in de juridische markten van India en Zuid-Korea. Een advocatenkantoor alleen

kan dat niet, een beroepsorganisatie wel.’ Voor de advocaten in het onroerend goed heeft de Law Society met het oog op een nieuwe wet, die zorgt voor een kostbare bureaucratie bij het verkopen van een huis, een voordelig Sell-a-House-pakket gemaakt. ‘Daar hebben we ook iets aan verdiend,’ aldus Paraskeva.

Om verder te weten te komen wat de leden willen, heeft de Law Society een lijst met vragen verspreid over een betere dienstverlening. ‘Nog voor de zomer nemen we aan de hand daarvan concrete beslissingen. Ook op dit gebied willen ze veranderingen zo snel mogelijk doorvoeren, zodat iedereen kan zien dat we een

flexibele organisatie zijn. Daarom ben ik er ook voor om een zo klein mogelijke *council* te hebben, een man of vijftien en niet 105 zoals nu.’ Zelf zal ze de gevolgen van alle veranderingen niet meemaken. Rond de zomer neemt ze afscheid om Civil Service Commissioner te worden, waarbij ze verantwoordelijk wordt voor de samenstelling van het rijksambtenarenkorps. Zo hoopt dat de Law Society ondanks de reorganisatie op volle sterkte – er werken nu 1250 mensen – kan blijven functioneren. ‘Dat laat ik over aan mijn opvolger. In ieder geval heb ik een steentje bijgedragen aan de werkgelegenheid: mijn functie zal in drieën worden gedeeld.’

AANVULLING CHAMBERS GLOBAL GUIDE 2006

In Advocatenblad 2006-2 is aan het eind van het bericht over de nieuwe Chambers de naam van Michaëla Ulrici van NautaDutilh weggefallen: zij kreeg een nummer-1 ranking bij Securitisation. (red.)

Zijn er nog advocaten zonder zaktelefoon? Jazeker, ze zijn er nog. Beter gezegd, ze zijn er wéér. Ik kwam er afgelopen week een tegen op de rechtbank, weliswaar een wat oudere confrère, maar niet zo oud dat zijn afwijzing van de mobiele telefoon een leeftijdskwestie was. Hij had er namelijk wel een gehad, legde hij me uit, maar zich er zelf van bevrijd. Door de nadruk waarmee hij dit zei was me onmiddellijk duidelijk dat hij me aansprak met een boodschap. Hier stond een prediker van een nieuwe emancipatie.

Hij keek met een vijandige blik naar de telefoon die ik in mijn hand knelde (mijn toga heeft geen zakken) en had ongetwijfeld opgevangen hoe ik zojuist een telefoongesprek had kortgesloten met de mededeling dat het niet zo gelegen kwam.

Hij vertelde welke worsteling hij achter zich had gelaten. Dat hij enkele jaren zelfs twee telefoons bij zich had gedragen. Bloednervuus was hij er van geworden. Bovendien kreeg hij er eczeem van. De cliënt zat hem te dicht op de huid.

Toen ik enkele dagen later in de trein naar Zutphen zat, moest ik aan zijn verhaal denken. Ik hing achterover en staarde naar de voorbijsnellende IJsseldelta. De telefoon bleef in de tas.

‘Geniet eens van *dull moments*’ echode de slogan van de No Nokia prediker door mijn hoofd.

Ik zat in een werkcoupé met twee mannen die allebei druk in de weer waren met een soort Nintendo Gameboy. Voorovergebogen frunnikten hun vingers in rap tempo over een minuscuul toetsenbord. Er kwamen voortdurend metalige piepjes uit.

Er ontstond een kort gesprekje tussen de twee over de beide speeltjes, die even wisselden van eigenaar en weer werden teruggegeven. De een had een 7230 en de ander een 7290V, beide met een Qwerty toetsenbord. Ik maakte kennis met de wereld van de *Blackberry users*.

De gebruikers van het eerste uur – veelal mannen in roze overhemd, zo viel te zien op een foto in het FD – waren onlangs bijeen op de *Independent Blackberry User Summit* in Amsterdam. Ook advocaten schijnen nu aan de Blackberry te moeten. Er is al een advocatenkantoor dat de Blackberry als persoonlijke standaarduitrusting voor zijn advocaten verplicht heeft gesteld: Pels Rijcken Droog-leeve Fortuijn. Alle 180 advocaten hebben er één.

Pels maakt er zelfs reclame voor in een KPN flyer (ook de landsadvocaat maakt graag een *barter deal*): ‘Hoe Blackberry de advocatenpraktijk vooruit helpt’. Een cliënt stelt namelijk de allerhoogste eisen aan zijn advocaat, en verwacht direct een antwoord als hij een e-mail stuurt. ‘Gelukkig hebben de advocaten van Pels Rijcken de oplossing gevonden in BlackBerry van KPN.’ Aldus de reclameboodschap.

Overall in Nederland lopen de medewerkers van het kantoor rond als het Blackberry-promotieteam. Twee seconden nadat een mailtje het kantoor heeft bereikt voelt de advocaat hem al trillen in de binnenzak. Er zijn er die van schrik een klein sprongetje maken en dan koortsachtig de afgevuurde vraag beantwoorden.

Zouden al die 180 advocaten er blij mee zijn? Vast niet. De Blackberry betekent elektronisch kantoorarrest. Het kantoor is virtueel met een grote stalen kogel aan de enkels geklonken.

En je kunt er nog eczeem van krijgen ook.

Krappe meerderheid advocaten wil meer kwaliteitsmaatregelen

Lucien Wopereis, redacteur Orde

Een krappe meerderheid van advocaten (56%) is van mening dat nieuwe maatregelen nodig zijn om de kwaliteit van de advocatuur te verbeteren. Daarbij wordt gedacht aan het verhogen van toetredingsdrempels aan de poort, meer opleiding en vormen van toezicht op de kwaliteit (intervisie, intercollegiale toetsing, externe audits en cliënttevredenheidsonderzoeken). Volgens 44% zijn nieuwe maatregelen niet nodig, ook al hebben advocaten, rechters en officieren nogal wat klachten over (andere) advocaten.

Dit blijkt het onderzoek *De kwaliteit van de advocatuur*, dat EIM Stratus heeft uitgevoerd in opdracht van de Nederlandse Orde van Advocaten. In totaal hebben 2.758 advocaten aan het onderzoek meegewerkt. Het onderzoek is ter beschikking gesteld aan de Commissie Advocatuur, die naar verluidt eind april haar eindrapport zal presenteren.

Een meerderheid van de voorstellers (66%) meent dat de Orde het initiatief moet nemen om de kwaliteit van advocaten te verhogen. Een kwart (27%) stelt dat het initiatief moet komen van de kantoren, 7% meent dat de overheid op dit punt in het geweer moet komen. Het bewaken of handhaven van kwaliteit is overigens vooral een zaak van de kantoren zelf, zegt een ruime meerderheid.

TRAGE COLLEGA'S

Deelnemers aan het onderzoek werden ook ondervraagd over problemen die zij ondervinden bij collega-advocaten. Kennis van de meest recente jurisprudentie, het traag reageren op verzoeken van collega's en snelheid van handelen blijken het vaakst problemen op te leveren: meer dan 90% van de ondervraagde advocaten heeft hier ten opzichte van collega's soms, regelmatig of vaak mee te maken gehad.

Andere problemen die hoog scoren: de beoordeling van de waarde van de bewijsmiddelen, pleitvaardigheden, onvoldoende verdiepen in de zaak, bereikbaarheid voor de cliënt, nakomen afspraken, informatievoorziening over de voortgang, duidelijkheid over de kosten en de prijs-kwaliteitverhouding.

TE WEINIG VERDIEPEN IN ZAAK

Niet alleen advocaten werden voor het onderzoek ondervraagd, maar ook rechters, officieren van justitie, zakelijke cliënten en vertegenwoordigers van organisaties die de belangen van bedrijven en particulieren vertegenwoordigen. De rechterlijke macht (115 respondenten) heeft bij advocaten vooral problemen met de categorie 'voldoende verdiepen in een zaak'. Bijna 50% van de rechters heeft hier soms problemen mee, 35% regelmatig en 10% vaak. Andere zaken die soms, regelmatig of vaak door rechters als problematisch worden ervaren zijn kennis van recente jurisprudentie, pleitvaardigheid en de bejegening van de wederpartij. Zakelijke cliënten (200 respondenten in profit en non-profit sector) schrikken nogal eens van de factuur. Gevraagd naar de drie belangrijkste problemen, geeft 37% uit eigen beweging aan daar wel eens problemen mee te hebben gehad. Een vijfde deel van de respondenten wijst op de deskundigheid van de advocaat, 17% procent liep wel eens een trage, niet voortvarende advocaat tegen het lijf.

Officieren van justitie (122 respondenten) tonen zich vooral kritisch over de pleitvaardigheid van de advocaat: 20% van de officieren ondervindt hier vaak problemen. Soms problemen zegt 38%, regelmatig zegt 40%. Andere categorieën waar officieren kritisch over zijn: kennis van recente jurisprudentie, beoordeling van de waarde van bewijsmiddelen, voldoende verdiepen in de zaak en de bejegening van de rechterlijke macht.

VEEL VERTROUWEN

De deelnemers aan het onderzoek is ook gevraagd met welke instrumenten de kwaliteit van de advocatuur het best kan worden bewaakt of verbeterd. Advocaten hebben voor wat betreft kennis en vaardigheden vertrouwen in de stageverordening, de Beroepsopleiding, Permanente Opleiding, de Gedragsregels, het tuchtrecht en het lidmaatschap van specialisatieverenigingen. Het vertrouwen van de ketenpartners (rechters en officieren van justitie) in die instrumenten ligt telkens lager. Voor wat betreft de invoering van keurmerken zijn rechters en officieren positiever dan advocaten.

In het onderzoek is advocaten ook gevraagd wat hun kantoren op dit moment zelf aan kwaliteitszorg doen: 41% van de kantoren beschikt over een kwaliteitszorgsysteem en 50% laat zich periodiek auditen. Iets meer dan de helft (52%) van de kantoren beschikt over een klachtenregeling voor cliënten. In 2002 beschikte 13% van de kantoren over een klachtenprocedure, en was 9% bezig met het opstellen daarvan.

Het rapport is te vinden op www.advocatenorde.nl, rubriek nieuws. Het kan ook worden opgevraagd via helpdesk@advocatenorde.nl.

REACTIE ALGEMENE RAAD

De Algemene Raad is tevreden met de bevindingen over de kwaliteitszorg op de kantoren. 'Het valt de Algemene Raad in positieve zin op dat veel kantoren zijn overgegaan tot de invoering van kwaliteitsmaatregelen, zoals interne klachtenregelingen en periodieke klanttevredenheidsonderzoeken. In een aantal jaren tijd is de inzet van deze instrumenten fors gegroeid.'

Wel verdient de transparantie van de advocatenmarkt aandacht, aangezien het vooral voor particulieren soms lastig is om een advocaat te vinden. Ook is de Raad van oordeel dat de kantoren een steeds prominentere rol gaan spelen als intermediair tussen de individuele advocaat en de beroepsorganisatie: 'Het is niet ondenkbaar dat het advocatenkantoor een plaats zou kunnen krijgen als normadressaat in de Advocatenwet, en daarmee in de verordeningen van de Orde.'

Schuivende kantoren

De Amsterdamse Zuidas, aan de Ring A10, kant Amstelveen

Foto: Joost van den Broek/Volkskrant

De advocatuur is in beweging. Niet alleen inhoudelijk, maar ook letterlijk. In de loop van 2006 verkassen Freshfields en Baker & McKenzie naar de Amsterdamse Zuidas. De Brauw verhuist na 2007 integraal naar Amsterdam – en NautaDutilh blijft juist zitten waar het zit.

Vera Spaans, journalist

In 2005 hinkte NautaDutilh op twee gedachten: concentreren in Amsterdam of het aanhouden van de Rotterdamse vestiging. In november hakte het kantoor de knoop door: Rotterdam bleef behouden. 'Nauta heeft Rotterdamse wortels, maar in de loop der jaren kreeg het kantoor een omgekeerde verhouding,' zegt bestuursvoorzitter Marc Blom. 'Amsterdam is nu bijna twee keer zo groot als Rotterdam.' Dat leidde jaren geleden al tot een gevoel van onrust over de toekomst van het kantoor in Rotterdam, zegt Blom. 'Zitten wij hier over een paar jaar nog wel, vroegen medewerkers zich af. Zij hadden het gevoel dat het pand leegliep. In 2004 is toen zonder veel omhaal gezegd dat het onzin was om Rotterdam te sluiten. Dat was een beslissing op gevoel: het loopt toch

goed, er is een markt. Dit is nooit echt beargumenteerd, dus de onrust bleef bestaan.'

Dit najaar deed Nauta een diepgravend onderzoek. 'We hebben met partners en junioren van verschillende vestigingen gesproken en de markt onderzocht. Toen hebben we geconcludeerd: Amsterdam is onze voornaamste vestiging, maar we hebben een belangrijke praktijk in Rotterdam.'

ECONOMISCH CENTRUM

Vrijwel gelijktijdig besloot De Brauw het omgekeerde: na in 2002 Rotterdam te hebben verlaten, vertrekt het kantoor rond 2008 ook uit Den Haag. 'Dat is hun beslissing,' zegt Blom. 'Zij zullen dezelfde afweging hebben gemaakt.' Deze verhuizing is in de ogen van Blom minder ingrijpend dan de eerdere: 'Den Haag is als economisch centrum minder belangrijk. Je neemt minder afstand van een klantenbestand.'

Barbara van Duren-Kloppert, Chief Operations Officer, is het daar niet mee eens. 'Beide verhuizingen zijn ingrijpend voor ons kantoor, Rotterdam niet meer of minder dan Den Haag. In beide steden hebben we historische wortels, en gewaardeerde cliënten.'

De eerdere verhuizing uit Rotterdam was een

succes, zegt Van Duren. 'Dat zie ik aan het plezier waarmee iedereen met elkaar werkt, en aan hoe de dienstverlening, de opleiding en de know how-systemen zijn georganiseerd. Maar dat maakt deze komende verhuizing nog geen automatisme. Je moet niet vergeten dat dit een ingrijpend besluit is voor de medewerkers. Het uitgangspunt is: iedereen kan en gaat mee. Als het écht niet lukt, dan begeleiden wij hen bij het zoeken naar andere mogelijkheden.'

NAAR DE CLIËNT

De mededeling van De Brauw om te willen concentreren in Amsterdam viel samen met de wisselende berichtgeving over de huisvesting van NautaDutilh. 'Dat was voor ons wat hinderlijk,' erkent Blom. 'De indruk bestaat snel dat wij ons door hun mededeling hebben laten leiden, maar deze kwestie speelde bij ons al tijden.'

Beide kantoren gebruiken dezelfde argumentatie voor hun besluit: dienstverlening. 'We krijgen steeds meer zaken die sectie- en praktijkoverschrijdend zijn,' zegt Van Duren. 'De vraag en de behoefte van de cliënt staan centraal. Die is niet meer hetzelfde als vroeger.'

Ze geeft als voorbeeld de praktijk waarin zij

zelf jaren werkzaam was, arbeidsrecht. De tijd van het klassieke arbeidsrecht is voorbij, zegt Van Duren. 'Nu draaien deze secties volop mee in grote transacties.' De nu grotendeels in Den Haag gevestigde procespraktijk van De Brauw is steeds moeilijker los te zien van de in Amsterdam gehuisveste financiële en ondernemingsrechtsecties. 'Door de complexiteit van transacties ontstaan ook meer geschilpunten,' zegt Van Duren. Aandeelhouders zijn actiever dan vroeger, en de Ondernemingskamer is steeds vaker in het nieuws.

Natuurlijk kunnen verschillende vestigingen ook samenwerken via telefoon en e-mail. Maar door de klassieke procespraktijk in hetzelfde pand te vestigen als de transactiepraktijk, het notariaat en de belastingadviseurs, wordt de kwaliteit verhoogd, stelt Van Duren. 'Het is lastig hard te maken waar dat in zit, maar fysieke nabijheid werkt eenvoudiger beter.'

Dit betekent onvermijdelijk een grotere afstand tot de (Haagse) cliënt. 'Je moet niet vergeten dat het ongelooflijk vaak voorkomt dat wij naar de cliënt gaan, en niet andersom,' zegt Van Duren. 'Ook de cliënt werkt steeds vaker in

grote teams: die belt ons wanneer al hun specialisten bij elkaar zijn, met de vraag of wij naar hen willen komen.'

HEEN EN WEER SCHUIVEN

Voor Nauta is het nog steeds van groot belang om in de buurt van de cliënt te zitten, stelt Blom. 'Het is misschien een minder groot issue, met de huidige communicatiemiddelen, maar het speelt nog steeds mee. Voor onszelf én voor de cliënten was het beter om in Rotterdam te blijven.'

Ook voor Nauta vereist de praktijk dat in grote, sectieoverschrijdende teams kan worden gewerkt: 'We hebben gezegd dat mensen flexibel moeten zijn,' zegt Blom. 'Medewerkers moeten makkelijk heen en weer te schuiven zijn tussen Amsterdam en Rotterdam als dat nodig is voor een zaak.'

De verhuizing van De Brauw vindt hij 'eigenlijk een beetje raar': 'Al was hun Amsterdamse vestiging al een tijdlang groter, in mijn ogen is het toch echt een Haags kantoor.' Zo reageren cliënten van De Brauw ook, zegt Van Duren. 'Jullie zaten al zo lang in Den Haag, zeggen ze

dan. 'Maar ook voor hen staat de dienstverlening voorop. Zij vinden het een logische stap.'

JUISTE UITSTRALING

Dienstverlening is ook de voornaamste reden dat Freshfields en Baker & McKenzie deze zomer hun pand zullen verruilen voor de Amsterdamse Zuidas. Hun beoogde locaties worden op dit moment verbouwd. Freshfields was uit zijn jasje op de Apollolaan gegroeid, het pand van Baker & McKenzie aan het Leidseplein was niet langer 'state of the art'. De Zuidas heeft de juiste uitstraling, en is perfect bereikbaar met de auto en het openbaar vervoer.

Of Freshfields en Baker & McKenzie over twee jaar ook De Brauw daar kunnen begroeten, is nog niet bekend. Misschien breidt het kantoor uit op de huidige locatie naast het Olympisch Stadion. Zeker is dat het één pand wordt, in de hoofdstad. Nauta huurt een kleiner deel van haar huidige pand in Rotterdam. Marc Blom: 'We hebben het nu "loud and clear" gezegd: het zwaartepunt ligt in Amsterdam. Maar we blijven in Rotterdam. Duidelijkheid is comfortabel voor mensen.'

Extra bijeenkomst Afgevaardigden over standpunt AR

Jan Pieter Npveu

De Algemene Raad (AR) nodigt het College van Afgevaardigden op 10 maart a.s. uit voor een extra vergadering om alsnog van gedachten te wisselen over de positie van de ad-

vocaten in Nederland. De uitnodiging volgt na het verwijt door alle plaatselijke dekens (uitgezonderd Amsterdam) dat de Algemene Raad zonder voorafgaand overleg standpunten heeft ingenomen bij de Commissie Advocatuur. Het rapport van de commissie is belangrijk,

maar deken Els Unger benadrukt dat belangrijker is wat het kabinet er mee gaat doen. In die zin vormt het slechts een onderdeel van de discussie, iets wat ook Amsterdam betoogt.

OPROEP

Wie wil redactielid familierecht worden?

Het *Advocatenblad* is hét algemene vakblad voor advocaten, en het officiële orgaan van de Orde. Voor de redactionele pagina's is een onafhankelijke redactie van zo'n tien advocaten verantwoordelijk. Wegens vertrek van een redactielid per april 2006 zoekt de redactie een advocaat die (ook) thuis is op het gebied van *familierecht*. Gezien de huidige samenstelling hoopt de redac-

tie op iemand die werkt buiten de Randstad. Afgezien van een maandelijks middag bent u ongeveer een halve dag per maand kwijt aan het lezen van de stukken en de omgang met auteurs; voor het bijwonen van de redactievergadering is een vacatiegeld beschikbaar. Wat wij bieden: een stimulerende maandelijks vergadering – een middag in Den Haag

–, verbreding van de horizon, uitbreiden van uw redactionele (of schrijf)ervaring en sowieso: afwisseling in uw advocatenbestaan. U kunt tot woensdag 15 maart a.s. mailen of schrijven (graag met een kort cv) naar redactiesecretaris Linus Hesselink (zie colofon). Informatie is in te winnen bij Linus Hesselink (070-441 52 26) en bij advocaat Maya Perfors (071-512 44 43).

Wetenschapsfilosoof **Ton Derksen** over a priori aannames

Foto: Gerard Verschooten

Leon Heuts, journalist

Binnenkort trekt de Tweede Kamer conclusies uit de gemaakte fouten bij de Schiedammer Parkmoord. In andere individuele, afgesloten zaken blijft het intussen rommelen. Het OM heropent het onderzoek naar de Deventer moordzaak, en wetenschapsfilosoof Ton Derksen wil dat de zaak -Lucia de B. opnieuw wordt gezien.

‘Gehokt,’ dat antwoordt Derksen als je vraagt wat hij ‘als mens’ vindt van de zaak-Lucia de B. ‘Ik wist niet dat zoiets in dit land mogelijk was.’ Sinds hij zich intensief is gaan verdiepen in de zaak rond de verpleegkundige (die in 2004 in hoger beroep werd veroordeeld wegens moord op zeven patiënten en drie pogingen daartoe in enkele ziekenhuizen in Den Haag) valt hij van de ene verbazing in de andere. En niet alleen vanwege de manier waarop het OM en het hof gebruikmaken van wetenschappelijk onderzoek – het is de mens achter de filosoof die, door het gestuur met bewijs totdat Lucia de B. wel schuldig móést zijn, ernstig is gaan twifelen aan de rechtsstaat. ‘Praat een middag met een officier van justitie, en ook tegen jou kan een zaak worden begonnen waarvan de uitkomst vaststaat: schuldig.’

Voor Derksen staat inmiddels vast dat Lucia de B. onschuldig is. De zaak-Lucia de B., nu in cassatie bij de Hoge Raad, een uitspraak wordt 28 februari verwacht, is een unicum in de Nederlandse rechtsgeschiedenis. Niet alleen vanwege de ernst van de beschuldiging en de hoogte van de in hoger beroep uitgesproken straf – levenslang met tbs en dwangverpleging – maar ook omdat direct en indirect bewijs ontbreekt. Geen ooggetuigen, geen DNA-sporen, of vingerafdrukken. De belangrijkste onderbouwing van het OM en het hof wordt ondersteund door statistiek. Derksen raakte bij de zaak betrokken via zijn zus Metta de Noo, een arts die zich er over verbaasde dat vele sterfgevallen die natuurlijk waren, bij nader inzien werden toe-

geschreven aan Lucia de B.

Derksen heeft inmiddels een indrukwekkende hoeveelheid argumenten op papier gezet waarom de gehele bewijsvoering van het OM in de zaak niet deugt. Het is ondoenlijk om een representatieve weergave te geven van die argumenten – die inmiddels ook in diverse media zijn belicht. Derksen werkt overigens aan een boek dat al zijn argumenten uit de doeken doet.

Desalniettemin wil Derksen wel nader toelichten hoe hij als wetenschapsfilosoof aankijkt tegen een dergelijke rechtszaak. Immers: zowel in wetenschap als in de rechtsgang draait het om waarheidsvinding. Bovendien speelt wetenschap in moordzaken als die van Lucia de B. een belangrijke rol. Getuige-deskundigen worden gehoord, en in het geval van Lucia de B. is er ook nog het bewijs van de statistiek. Een statisticus rekende als getuige-deskundige uit dat er een kans van 1 op 324 miljoen was dat alle ‘incidenten’ toevallig plaatsvonden tijdens haar dienst. Deugt de manier waarop met die bewijsvoering wordt omgegaan? En: wat vermag de advocaat in een dergelijke zaak? Heeft de verdediging volgens Derksen een eerlijke kans?

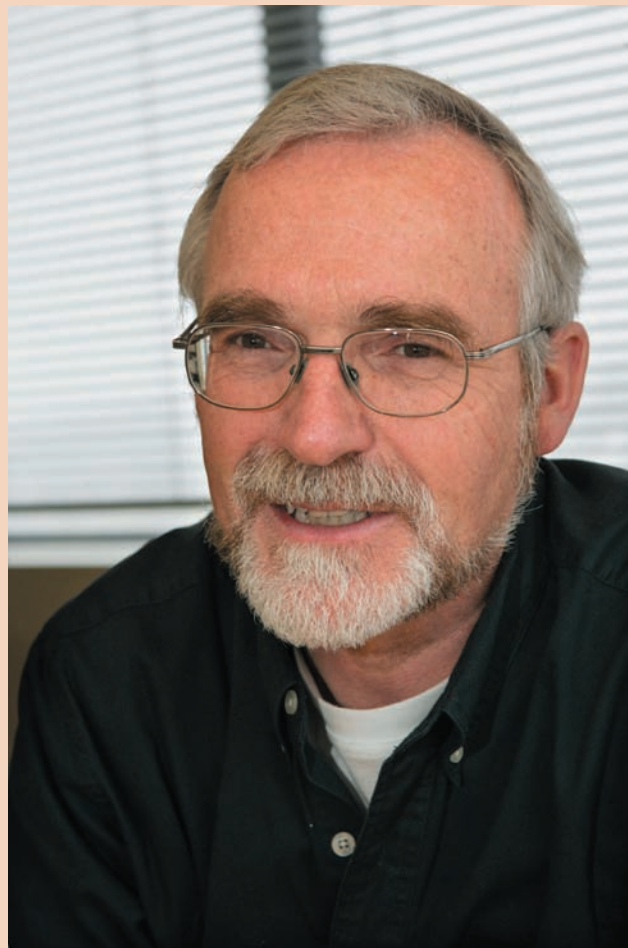
HET GROTE GETAL

Derksen is duidelijk: het feit dat het OM en de rechter selectief omgaan met bewijsmateriaal om de *case* te maken, is in de ogen van de gangbare wetenschapstheorieën onverteerbaar. Karl Popper hanteerde bijvoorbeeld de regel dat iedere wetenschappelijke these zich moet bewijzen door de mogelijkheid haar te falsifiëren. Derksen: ‘Iedere these moet kunnen worden onderworpen aan strenge toetsen. Als daaruit blijkt dat de these wordt weerlegd, dan moet

Ton Derksen: ‘Als er geen geld is om uitgebreid eigen medisch deskundigen in te huren voor een contra-expertise, krijg je het in een medische zaak heel moeilijk’

ze worden verworpen.’ Een dergelijke strengheid is in de rechtszaal natuurlijk onmogelijk. Derksen: ‘Als er bijvoorbeeld tien getuigen zijn die een verdachte van een moord aan het werk hebben gezien, er zijn DNA-sporen van de verdachte aangetroffen op het lichaam, dan begrijp ik dat het OM en een rechter net die ene getuigenverklaring die de man vrijpleit, niet meeneemt in de onderbouwing. Logisch.’

In wetenschapsfilosofische kringen heet zo’n afwijkend geval een *anomalie* – een term van Thomas Kuhn. Derksen: ‘Zo’n anomalie hoeft niet het einde te betekenen van een wetenschappelijke theorie. Mits die theorie al grote successen heeft geboekt en zijn waarde bewijst. Maar in de zaak-Lucia de B. is voor het

OM en de rechter op voorhand al duidelijk dat ze schuldig was, een aanname die allerm minst is bewezen, en vervolgens wordt het bewijsmateriaal erbij verzameld. Wetenschappelijk gezien spreken we dan van bedrog.’

Een voorbeeld voor Derksen is het gebruik van statistiek. ‘De macht van het grote getal, de 1 op 324 miljoen. Maar de geraadpleegde statisticus heeft, aan de hand van de gegevens die hij kreeg, alleen de hoeveelheid incidenten gebruikt waar Lucia de B. bij betrokken was. Maar hij kreeg geen informatie over de incidenten waar Lucia *niet* bij betrokken was. Die werden op nul gesteld. Dan wordt de uitkomst voor Lucia de B. meteen heel veel ongunstiger. Overigens kon de statisticus daar niet zo veel aan doen – hij werkte met de gegevens die hij door het OM aangedragen kreeg.’

Volgens Derksen werd al het bewijs dat ontlastend zou kunnen zijn, ofwel genegeerd, ofwel van *ontlastend* naar *belastend* verdraaid. In het arrest leest hij dat Lucia de B. tijdens een verhoor voor de voeten wordt geworpen dat ze een bepaald sterfgeval niet heeft genoteerd in haar verpleegkundig verslag. Een collega-verpleegkundige zegt daarover: ‘Gek dat het weg is, dat dit niet is opgeschreven.’ Het blijkt echter een selectieve weergave van het verhaal. Lucia de B. was namelijk in die tijd nog een leerling-verpleegkundige, en liep haar dienst samen met de collega. Die collega, al wel volledig gediplomeerd, heeft dat sterfgeval genoteerd. Het volledige verhaal in het proces-verbaal luidt dan ook, zakelijk weergegeven: ‘Gek dat het weg is. Ik heb het verslag geschreven. Waar is dat gebleven?’

PENIBEL

Volgens Derksen gaat het in een zaak als deze op één cruciaal punt fout. Het OM is door de op basis van onjuiste data verkeerd berekende kans bij voorbaat al zo overtuigd van de schuld, dat het niet stilstaat bij het feit dat de kans minimaal is dat een verpleegster een seriemoordenaar is – er wordt niet gekeken naar wat Derksen ‘a priori aannames’ noemt.

Zonder die a priori aannames kom je al snel tot een veroordeling, maar dat is onjuist. Betrek je

*‘Praat een middag met een officier
van justitie, en ook tegen jou
kan een zaak worden begonnen
waarvan de uitkomst vaststaat:
schuldig’*

die aannames er wél bij, dan heb je veel meer bewijsmateriaal nodig. Een goed voorbeeld van het vergeten van die aannames, is de manier waarop het hof een opmerking in het dagboek van Lucia de B. interpreteert. ‘Ik heb weer toegegeven aan mijn compulsie’, schrijft Lucia de B. Derksen: ‘Volgens haar sloeg dat op haar drang tarotkaarten te leggen, maar volgens het hof slaat het op haar aandrang te moorden. Maar hoe groot is de kans dat een verpleegster een seriemoordenaar is? Ook in de klassieke beoefening van de statistiek wordt niet meege-

wogen dat die kans maar heel miniem is. Maar iedereen gelooft wél het grote getal dat eruit rolt. In de evolutionaire psychologie noemt men dat het *anchoring effect*. Het getal werkt als een anker waarmee we de werkelijkheid waarnemen – zelfs als we weten dat dat getal twijfelachtig is. Dit is de oorzaak van tunnelvisie.’ Derksen noemt de situatie van advocaten – in het geval van Lucia de B. zijn dat Stijn Franken en Ton Visser – uiterst penibel. ‘Er is geen geld om uitgebreid eigen medisch deskundigen in te huren voor een contra-expertise. Dan krijg je het in een medische zaak heel moeilijk. Maar het OM en het hof zijn ook weinig wetenschappelijk. Als het OM en het hof dan toch met zo zoveel ophef het wetenschappelijke karakter van de bewijsvoering onderstrepen, zouden enkele principes van de wetenschapsvoering toch wel een plaats moeten krijgen: openbaarheid en de principiële mogelijkheid om een claim onafhankelijk te kunnen toetsen. Nu staat de verdediging tegenover een ziekenhuis dat overtuigd is van de schuld van Lucia de B. Daarnaast is het heel moeilijk om informatie los te krijgen bij de ziekenhuizen, omdat ze zich beroepen op het medisch geheim. De advocaten zien kleine uittreksels, terwijl de experts van het hof wél toegang hebben tot alle stukken. In hoger beroep was er twee dagen de gelegenheid om de stukken te bekijken. Twee dagen! Dat is natuurlijk veel te weinig.’

t p u i v r e d a p c h s u e t e w s t h c e r e d

Liaisonrechter internationale kinderbescherming

De voorzitter en de plaatsvervangend voorzitter van de sector familie- en jeugdrecht van de rechtbank Den Haag zijn door de Raad voor de rechtspraak op 14 juli jl. als liaisonrechters internationale kinderbescherming aangewezen (op basis van art. 24 wetsvoorstel Uitvoeringswet internationale kinderbescherming, dat thans in behandeling is bij de Eerste Kamer). Deze twee functionarissen zijn aanspreekpunt

voor Nederlandse rechters bij wie (op grond van het Haags Kinderbeschermingsverdrag van 1996, de verordening Brussel IIbis van 27 november 2003 of de Uitvoeringswet) internationale (kinderontvoerings-)procedures aanhangig zijn en die een buitenlandse rechter willen consulteren; ze zijn ook aanspreekpunt voor buitenlandse rechters bij wie dergelijke procedures aanhangig zijn en die een Neder-

landse rechter willen consulteren.

Bij de Haagse sector familie- en jeugdrecht zal een helpdesk voorzien in de behoefte aan bundeling van kennis op dit gebied. Adres: Rechtbank 's-Gravenhage, sector F en J, t.a.v. Liaisonrechter Internationale Kinderbescherming, Postbus 20302, 2500 EH Den Haag; Liaisonrechter.internationale.kinderbescherming@rechtspraak.nl; tel. 070-381 12 93/35 93.

~ Het is gezegd ~

Straffen is sowieso zelden ergens goed voor.

(Prof. Theo de Roos, AD, jan. 2006)

Dit is de laatste keer dat ik naar de gevangenis ga!

Ik ga nog liever dood, dan neem ik de meesten met me mee.

(Jamal B. tijdens het Hofstadproces tegen de politierechter, Volkskrant, jan. 2006)

Advocaten in een transactiepraktijk zitten meer in dan buiten een vliegtuig, schuiven aan tafel bij grote zakenbankiers en hebben testosteronspiegels die op en neer gaan met het ritme van de megadeals.

(J.F. van Wijnen, FD, jan. 2006)

Kun je het niet zo-en-zo formuleren, anders gaat de advocaat er misschien mee aan de haal.

(Prof. W. Wagenaar citeert een officier van justitie, NRC/H, jan. 2006)

Als de overtreders slim willen zijn, kunnen wij het ook.

(Minister Donner over de verzekering voor snelheidsovertredingen, Parool, jan. 2006)

Aan Els kleven geen anekdotes, maar saai is ze niet. Je kunt ongelofelijk met haar lachen, maar het ontaardt bij Els nooit in chaos.

(Th. Strengers over Els Swaab, Volkskrant, jan. 2006)

Ik ben gewend aan een goed salaris.

(Nieuwslezer Charles Groenhuijsen over zijn ontslagzaak tegen de NOS, AD, jan. 2006)

Er zijn twee soorten advocaten. Zij die de wet kennen en zij die de rechter kennen.

(Website van Allison Law firm)

AGENDA

10 jaar na Van Traa

Studiecentrum Kerckebosch organiseert op donderdag 23 maart in Rotterdam een conferentie rond de opsporing en vervolging van de zware georganiseerde criminaliteit. Sinds de Commissie-Van Traa in 1996 haar parlementair onderzoek naar de opsporingsmethoden van politie en justitie rapporteerde, is er veel veranderd. Thema's die aan bod komen zijn onder meer: de impact van nieuwe wetgeving met betrekking tot terrorismebestrijding op het werk van politie en justitie; de trend naar steeds langer en strenger straffen; nieuwe ontwikkelingen zoals nieuwe werkmetho-

den en – processen bij politie en justitie; de nieuwe invulling van het gezag van het Openbaar Ministerie. Sprekers: prof. mr. Y. Buruma, (hoogleraar strafrecht, Radboud Universiteit Nijmegen); mr. A. Wolfsen, (Kamerlid voor de PvdA); W.H. Woelders MPA, (Hoofd Recherche Regio-politie Amsterdam-Amstelland); mr. R.J. Bokhorst, (WODC), en mr. J.S. Pen, (strafrechtadvocaat). Aanmelden kan via telefoon: 030-698 42 22 of via e-mail: studiecentrum@kerckebosch.nl. De kosten bedragen € 465 excl. BTW per persoon. Meer informatie op: www.kerckebosch.nl.

De ongehoorzame rechter

Op 7 april (van 13.30 tot 17.00 uur) vindt een symposium plaats in de Radboud Universiteit Nijmegen, naar aanleiding van de publicatie van de bundel *De ongehoorzame rechter; Rechter versus andere rechters, de wetgever, de bevolking en het Europees recht* (Kluwer, 2006). De vraag staat centraal in welk opzicht rechters ongehoorzaam zijn of behoren te zijn. Dagvoor-

Shifts in compensation

De Erasmus Universiteit Rotterdam organiseert vrijdag 7 april een conferentie rond het onderzoeksproject *Compensation for damage – the shift from civil law to public funding and vice versa 2003-2006*. Aan bod komen onder andere de tegenstrijdige aspecten van deze verschuiving: enerzijds van overheidsfinanciering in de richting van het burgerlijk recht, zoals bijvoorbeeld bij vergoedingen voor ziekte en arbeidsongeschiktheid; anderzijds de roep om overheidssteun voor slachtoffers van (natuur)rampen en terrorisme. De conferentie besteedt ook aandacht aan schadevergoedingen voor medische fouten, industriële ongelukken en milieuschade. Zowel

een systeem gebaseerd op individuele verantwoordelijkheid als een systeem van collectieve solidariteit roept vragen op rond legitimiteit, verantwoordelijkheid en efficiency. Doel van het programma is te achterhalen welke beweegredenen er liggen achter de verschuivingen van het ene naar het andere systeem, en te komen tot een kritische evaluatie. Presentaties van o.a.: A. Ogus (University of Manchester); A.J. Verheij (Universiteit van Tilburg); G. Wagner (Universiteit van Bonn); H. Cousy en J. van Langendonck (Universiteit Leuven); en K. Oliphant (Universiteit van Cardiff). Deelname is gratis. Voor meer informatie: e-mail shifts@ripl.nl.

zitter: mw. prof. dr. L.E. de Groot-van Leeuwen; sprekers: prof. mr. Y. Buruma, mr. Th. Groeneveld, prof. mr. P.C. Ippel, prof. mr. P.J.G. Kapteyn, en mr. A. Wolfsen. Kosten: € 70. Meer informatie en aanmelden: www.symposia.cpo.nl.

AGENDA

Modernisering Wet milieubeheer

Donderdag 9 maart (14.00-17.00 uur) organiseert de Vereniging voor Milieurecht in Utrecht een studiemiddag rond de modernisering van de algemene regels van de Wet milieubeheer. De nieuwe regels leggen de focus op het reguleren van activiteiten in plaats van inrichtingen, en hebben een groter toepassingsbereik. Dit zou moeten leiden tot een doeltreffender bescherming van het milieu, en tevens tot een reductie van de administratieve en bestuurlijke lasten. Inleidingen van: dr. mr. drs. P. Houweling (Raad van State), W. Numan en mr. P. Spigt (gemeente Haarlem). Prof. mr. R. Uylenburg, (Centrum voor Milieurecht, UvA) zal de studiemiddag voorzitten. Opgave uiterlijk 17 februari 2006: lia@milieurecht.nl of via: www.milieurecht.nl. Twee NOVA-punten.

ORDENIEUWS

Voldoende bronnen voor onderzoek advocatuur in WO II

Er zijn voldoende bronnen beschikbaar om langer lopend historisch wetenschappelijk onderzoek mogelijk te maken naar de advocatuur in de Tweede Wereldoorlog. Tot die conclusie komt onderzoeker J.P. Meihuizen van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) in het *Vooronderzoek Nederlandse advocatuur tijdens de Duitse bezetting*. In diverse archiefinstellingen in het land zijn archieven van advocaten gevonden. Ook tientallen reacties op de oproep om informatie in het *Advocatenblad*, *Orde van de dag* en in drie landelijke dagbladen leverden interessant materiaal op. De Algemene Raad onderschrijft de wenselijkheid van nader wetenschappelijk onderzoek, maar bekijkt nog op welke wijze dat gefinancierd moet worden. Wordt dus vervolgd.

Problemen met verzending Vademecum

Op 31 januari is het Vademecum 2006 verzonden. De verzender heeft echter per abuis een oud adressenbestand gebruikt. Heeft u te veel of juist te weinig setjes ontvangen, meld dit dan via vademecum@advocatenorde.nl.

Nationaal Juristencongres 2006

Op vrijdag 3 maart a.s. organiseert Memory Productions Events B.V. voor de vierde maal het Nationaal Juristencongres, speciaal voor (bijna) afgestudeerde rechtenstudenten, alsmede werkende juristen op zoek naar een nieuwe uitdaging. Het congres vindt plaats in de Amsterdamse RAI, parallel aan de eerste dag van de Nationale Carrièrebeurs. Naast vakinhoudelijke presentaties en workshops (van 10.00 tot 17.00 uur), is er 's middags gelegenheid kennis te maken met een aantal juridische werkgevers op de beursvloer (12.30-17.00 uur). De toegang is gratis. Meer informatie is te vinden op: www.juristencongres.nl.

Uitnodiging Kleine Kantoren Overleg

Op donderdag 16 maart aanstaande vindt in het Mövenpick Hotel in Voorburg van 15.00 tot 16.30 uur overleg plaats van een delegatie uit de Algemene Raad met de kleine kantoren. Op de agenda staan onderwerpen als de Commissie Advocatuur, gefinancierde rechtshulp en de kwaliteitsstandaard 2007. Als u werkzaam bent op een klein kantoor (kantoren met minder dan vijf advocaten) en aan dit overleg wilt deelnemen, kunt u zich aanmelden bij Danielle Ball (d.ball@advocatenorde.nl).

Toegangscontrole Rechtbank Assen

De Rechtbank Assen heeft de toegangscontrole voor bezoekers, en ook voor advocaten, aangescherpt: alle metalen voorwerpen en koffers met dossiers moeten nu door het scanapparaat. De advocaat moet piepvrij door een poortje, maar anders dan bij veel andere gerechten kan hij met een advocatenpaspoort met voorrang doorgaan en het ledigen van zakken (horloges, pennen, sleutels et cetera) achterwege laten.

NATIONAAL JURISTEN CONGRES

Kom ook naar het grootste
juridische carrière-evenement
van Nederland!

www.juristencongres.nl

vrijdag 3 maart 2006 - Amsterdam RAI

Maak kennis met ruim 60 topkantoren én bezoek vakinhoudelijke workshops en kantoorpresentaties.

Tijdens Het Nationaal Juristencongres krijgt u de gelegenheid om deel te nemen aan diverse vakinhoudelijke workshops verzorgd door juridische experts. Parallel aan dit workshopprogramma vinden er verscheidene kantoorpresentaties plaats verzorgd door topkantoren. Verder kunt u 's middags een bezoek brengen aan de beursvloer om kennis te maken met vele specifiek juridische werkgevers. Een combinatie die een bezoek aan Het Nationaal Juristencongres onmisbaar maakt om uw carrière richting te geven! Kijk voor meer informatie over het programma, een actueel overzicht van de exposanten en voorregistratie op www.juristencongres.nl.

Het Nationaal Juristencongres is na (voor)registratie gratis toegankelijk voor rechtenstudenten in de laatste fase van hun studie en juristen met enkele jaren werkervaring. U hebt dan tevens gratis toegang tot De Nationale Carrièrebeurs, het grootste carrière-evenement van Nederland waar een groot aantal werkgevers op zoek is naar (bedrijfs)juristen. Anderen betalen € 10,-.

Openingstijden:
Congresprogramma: 10.00 - 15.30 uur
Beursvloer open: 12.30 - 17.00 uur
Beursborrel: 16.00 - 17.30 uur

Mediapartners

Exposanten bekend op 7 februari. Kijk voor een actuele update op www.juristencongres.nl

Het Nationaal Juristencongres en De Nationale Carrièrebeurs zijn activiteiten van Memory Productions Events, onderdeel van de MPG

BASISCURSUS VOOR DE RECHTSPRAKTIJK.

De Basiscursus voor de Rechtspraktijk is een geheel herschreven uitgave van de vroegere "klerkencursus". JUPECA, een vereniging van personeel werkzaam in de Rechtspraktijk en van kandidaat-gerechtsdeurwaarders, verzorgt hiermee inmiddels ruim 40 jaar een praktische opleiding voor medewerkers in de juridische dienstverlening.

De Basiscursus voor de Rechtspraktijk is een schriftelijke cursus die door de cursisten kan worden gevolgd in hun eigen tempo. Iedere cursist krijgt vanuit Jupeca een persoonlijke studiebegeleider toegewezen die voor correctie van de ingezonden lessen zorgdraagt. Voorts worden er (op zaterdagen) regelmatig studiedagen georganiseerd. Deze studiedagen bieden de cursist de mogelijkheid om vragen te stellen aan een docent. Naast de persoonlijke begeleiding is er een help-desk. Op een aantal vaste tijdstippen kan de cursist hier telefonisch met vragen en problemen terecht.

De Basiscursus voor de Rechtspraktijk is onder meer bestemd voor medewerk(st)ers op gerechtsdeurwaarderskantoren, advocatenkantoren, rechtskundige adviesbureaus, incassobureaus en andersoortige dienstverleners op het juridische vlak.

Een vooropleiding op MBO-niveau wordt wenselijk geacht. Voorts is het wenselijk, doch niet noodzakelijk, dat men werkzaam is in de rechtspraktijk. Om aan de cursus deel te nemen dient men lid te zijn of te worden van JUPECA. (lidmaatschap € 65,00 per jaar).

De Basiscursus voor de Rechtspraktijk bestaat uit twee delen. Deel I behandelt het materiele recht en bestaat uit 33 hoofdstukken. Deel II richt zich op het formele recht en bestaat uit 20 hoofdstukken. Beide delen worden afzonderlijk geëxamineerd door middel van een schriftelijk examen. De examencommissie bestaat uit leden van JUPECA, de Nederlandse Orde van Advocaten (welk lid tevens als voorzitter fungeert), de Koninklijke Beroepsorganisatie van Gerechtsdeurwaarders (KBvG) en de Nederlandse Vereniging van Rechtskundige Adviseurs (N.V.R.A.). Voor ieder deel is een diploma te behalen dat binnen diverse beroepsgroepen een meerwaarde vertegenwoordigt.

De kosten van de cursus bedragen voor deel I € 540,00 en voor deel II € 400,00.

Voor alle informatie over de cursus kunt u contact opnemen met de administrateur van JUPECA, mevrouw J.G. van Vuure-Martens, Zegge 102, 1422 RC Uithoorn of telefonisch 0297 - 564 343.

vereniging 'bond van
personeel werkzaam in de
rechtspraktijk en van
kandidaat-deurwaarders'
JUPECA

86e jaargang – 17 februari 2006 – nr. 3
Verschijnt elke drie weken.

Het Advocatenblad is het officiële orgaan van de Nederlandse Orde van Advocaten en wordt uitgegeven door Reed Business Information bv. De inhoud wordt samengesteld door de van de Orde onafhankelijke redactie, behalve de rubrieken Van de Orde en Disciplinaire beslissingen.

Redactie

mr. B.J. Th. Bouma
mr. Y. van Gemerden
mr. A. Groenewoud
dr. L. Hesselink
mr. P.T.C. van Kampen
mr. M.H.J. van Maanen
mr. P.F.P. Nabben
mr. G.J. van Oosten
mr. L.N.J.B. van Osch
mr. M. Perfors
mr. A.P. Ploeger
mr. L.H. Rammeloo
dr. mr. L.W.M. Wopereis

Eindredactie

Linus Hesselink

Bureauredactie

Charlotte Helmer

Vormgeving

VILLA Y, Andre Klijsen
Unit-1, Dimitry de Bruin

Correctie

Sandra Braakmann

Druk

Drukkerij Groen bv, Leiden

Redactionele bijdragen

t.a.v. L. Hesselink
Reed Business Information bv
Postbus 16500, 2500 BM Den Haag
tel. 070-4415226
fax 070-4415919
e-mail: linus.hesselink@reedbusiness.nl
Bezoekadres: Benoordenhoutseweg 46, Den Haag
Zie www.elsevierjuridisch.nl

Digitaal archief Advocatenblad

www.advocatenorde.nl, voor houders van het (gratis)
Balienetcertificaat

Orde van de dag

Gratis abonneren op de wekelijkse nieuwsbrief voor advocaten? Stuur een e-mail naar enova@reedbusiness.nl met als onderwerp Inschrijven Orde van de dag.

Juridische Vacaturebank

www.jbb.nl

Advertenties

Brouwer's Direct Marketing bv
Steekterweg 80 G, 2407 BH Alphen a/d Rijn
tel. 0172-234460, fax 0172-233017
e-mail: bdmbv@euronet.nl
Advertentietarieven op aanvraag
Personeelsadvertenties: € 2,15 per mm
bij een kolombreedte van 40 mm
Inzendtermijn afl. 4: 24 februari 2006
afl. 5: 17 maart 2006

Abonnementen

Alle advocaten, leden van de Nederlandse Orde van Advocaten, ontvangen het blad gratis. Voor adreswijzigingen kunnen zij terecht bij de-Nederlandse Orde van Advocaten, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag (Neuhuyskade 94, 2596 XM Den Haag), tel. 070-3353535, fax 070-3353531.
Niet-leden betalen € 160 per jaarabonnement (incl. BTW en verzendkosten) en voor de jaarband € 15. Studenten 50% korting.

Abonnementen kunnen schriftelijk worden opgezegd tot uiterlijk twee maanden voor beëindiging van het lopende abonnement. Reed Business Information Klantenservice verzorgt de abonnementenadministratie voor niet-leden: Reed Business Information bv, afdeling Klantenadministratie, postbus 808, 7000 AV Doetinchem. Tel. 0314-358358, fax 0314-349048, e-mail: klantenservice@reedbusiness.nl
Losse nummers: € 8,50

Reed Business Information bv legt gegevens vast voor de uitvoering van de (abonnements)sovereenkomst. Deze gegevens kunnen worden gebruikt om u te informeren over voor u relevante producten en diensten van Reed Business Information bv, haar groepsmaatschappijen en zorgvuldig geselecteerde derden. Uw e-mailadres wordt alleen gebruikt om u te informeren over gelijksoortige producten en diensten van Reed Business Information bv en haar groepsmaatschappijen.

Als u geen prijs stelt op deze informatie, per post of via e-mail, dan kunt u dit schriftelijk doorgeven aan: Reed Business Information bv, t.a.v. Adresregistratie, Postbus 808, 7000 AV Doetinchem.

Vrouwen naar de top

Els Unger

Op 9 december 2005 vond een themabijeenkomst plaats met als titel *Advocaat en vrouw*, georganiseerd door OSR Juridische Opleidingen (zie *Advocatenblad* 2006-1, p. 5-6). Een van de conclusies van de dag was dat het met de instroom van vrouwen in de advocatuur goed gaat, maar met de doorstroom naar seniorposities en het partnerschap veel minder: 39% van de advocaten is vrouw, van de compagnons is dat slechts 15%.

Er is dus een glazen plafond. De advocatuur onderscheidt zich op dit punt overigens niet van andere zakelijke dienstverleners.

Daar komt bij dat veel vrouwen de advocatuur voortijdig verlaten. Hoewel het aandeel vrouwelijke stagiaires de laatste jaren 55% van de instroom uitmaakt, neemt het totale aandeel vrouwen in de advocatuur niet toe. Aanzienlijk meer vrouwen dan mannen opteren na verloop van tijd voor een werkkring elders, bijvoorbeeld door de komst van kinderen. Maatregelen om de combinatie van werk en gezin te vergemakkelijken – zoals kantoren die meebetalen aan kinderopvang – blijken veelal onvoldoende om vrouwen te laten doorstromen naar de top.

Daarvoor is meer nodig, zoals bewustwording en het slechten van onbedoelde drempels bij selectie voor seniorfuncties en partnerschap. Zo worden mannen veelal beoordeeld op hun potentieel, en vrouwen op hun prestaties. Verder worden selectiecommissies vaak bemand door, inderdaad, mannen.

Bij vrouwen zelf is ook een mentaliteitsverandering wenselijk. Zo blijkt uit onderzoek dat vrouwen veel slechter onderhandelen dan mannen, als het gaat om de eigen arbeidsvoorwaarden.

Een gemiddeld lagere beloning van vrouwelijke advocaten voor hetzelfde werk is van dit alles het gevolg. Op het punt van beloning hebben vrouwen het afgelopen jaar voor het eerst een inhaalslag gemaakt in alle bedrijfssectoren, behalve in de zakelijke dienstverlening.

Om de uitstroom van – volledig opgeleide – vrouwelijke advocaten te beperken en de doorstroom naar het partnerschap te bevorderen, wil de Orde specifiek kantoorbeleid stimuleren, onder meer door het instellen van een jaarlijkse prijsuitreiking aan een kantoor dat hierin een voorbeeldfunctie vervult. De prijs, naar Angelsaksisch voorbeeld, is bedoeld als beloning voor een kantoor dat zich op bijzondere wijze inspant om het grote potentieel aan vrouwelijk talent voor de advocatuur te behouden. Over het precieze hoe en wat van de prijs wordt u binnenkort nader geïnformeerd.

En laat ik meteen van de gelegenheid gebruik maken om een hand in 'eigen' boezem te steken: ook de Orde is overwegend een mannenbolwerk. Hoogste tijd voor meer vrouwen in de bestuurlijke geledingen van de Orde!

Vier misverstanden over het verschon

Het verschoningsrecht van de advocaat ligt onder vuur. In de krant en de politiek worden daarbij nogal wat misverstanden gedebiteerd, zeggen Bannier en Fanoy. Zij proberen er vier op te ruimen. Zoals: 'beperking van het beroepsgeheim tot werk waarbij rechtstreeks over procedures wordt geadviseerd, miskent de realiteit van het juridische advocatenwerk.'

In het volgende artikel laten Sjöcrona, Koops en Noorduyn aan de hand van recente rechtspraak zien hoe het verschoningsrecht in de praktijk wordt ingeperkt door het handelen van politie, OM en R-C, én door weinig waakzame dekens en advocaten.

F.A.W. Bannier en N.A.M.E.C. Fanoy
advocaat en hoogleraar Advocatuur aan de
Universiteit van Amsterdam,
respectievelijk medewerkster bij deze leerstoel

Omdat een advocaat zelden als getuige voor de rechter verschijnt, kan misbruik van het verschoningsrecht geen ernstige bedreiging voor de samenleving zijn

Het verschoningsrecht is niet direct voorwerp van onderzoek bij de Commissie Advocatuur, ofwel de Commissie-Van Wijmen, die deze maanden op verzoek van de Minister van Justitie diverse fundamenteën van de advocatuur onderzoekt. In de brief waarin minister Donner aan de Kamer uitlegde hoe hij de Motie-De Vries (waarin een diepgaand onderzoek naar de advocatuur werd gevraagd) zou gaan uitvoeren,¹ wordt weliswaar aan het verschoningsrecht een apart kopje gewijd, maar de adviesopdracht zelf betreft alleen de bestuurlijke structuur van de Orde, kwaliteit en integriteit en klacht- en tuchtrecht. Maar de minister schrijft ook dat mede ‘op basis van de adviezen van de commissie vervolgens in de behandeling van de dan nog resterende vragen een rangorde [kan] worden aangebracht’.

Hoe dan ook speelt het verschoningsrecht nu al in veel discussies over de advocatuur, in de krant en in de politiek, een belangrijke rol. Deze discussies worden nogal eens vertroebeld door misverstanden.

‘PRIVILEGE VAN DE ADVOCATUUR’

Het verschoningsrecht wordt dikwijls ‘een

noemd kan worden, is het een privilege van de maatschappij. Het is een instrument om de rechtsstaat beter te doen functioneren en met name het belang van de rechtzoekende te beschermen.

Dit wordt duidelijk uit de geschiedenis van dit ‘privilege’. Het zogenaamde ‘professionele verschoningsrecht’ is opgenomen in twee sterk gelijklopende bepalingen, te weten artikel 165 lid 2 Rv en artikel 218 Sv. Hierin is opgenomen dat aan – niet nader genoemde – geheimhoudingsplichtige beroepen een verschoningsrecht toekomt. In deze wetsbepalingen is niet met zoveel woorden opgenomen welke beroepsbeoefenaren zich kunnen beroepen op het verschoningsrecht. De voorlopers van deze bepalingen dateren uit 1838, toen onder meer het BW en Sv in werking traden.² Uit de wetsgeschiedenis kan niet worden afgeleid welke beroepsbeoefenaren de wetgever op het oog had bij de invoering van de regeling van het professionele verschoningsrecht. De beoordeling of en zo ja welke beroepsbeoefenaar zich kan beroepen op het verschoningsrecht, is uiteindelijk overgelaten aan de rechter.

In 1913 heeft de Hoge Raad zich in het Liefdehuis-arrest voor het eerst uitgesproken over de omvang van het verschoningsrecht,³ en bepaalde toen dat het verschoningsrecht diende te worden voorbehouden aan de beoefenaar van een beroep dat *alleen* naar behoren kan worden uitgeoefend indien geheimhouding onder alle omstandigheden door de beroepsbeoefenaar kan worden gegarandeerd.⁴ In latere jurisprudentie is nog aan dit criterium geschaafd en heeft de Hoge Raad uitgemaakt dat het moet gaan om beroepen

waarvan men het in het algemeen belang acht dat deze onbeperkt toegankelijk zijn.⁵ De advocaat valt onder deze beroepen.

In het Notaris Maas-arrest heeft de Hoge Raad het professionele verschoningsrecht verheven tot algemeen rechtsbeginsel, waar op onafhankelijk van een wettelijke regeling een beroep kan worden gedaan. Het verschoningsrecht werd aldus gerechtvaardigd: ‘De grondslag van dit verschoningsrecht moet worden gezocht in een in Nederland geldend algemeen rechtsbeginsel dat meebrengt dat bij zodanige vertrouwenspersonen⁶ het maatschappelijk belang dat de waarheid in rechte aan het licht komt, moet wijken voor het maatschappelijk belang dat een ieder zich vrijelijk en zonder vrees voor openbaring van het besprokene om bijstand en advies tot hen moet kunnen wenden’.⁷

Dat een advocaat een verschoningsrecht toekomt is dus algemeen erkend. Dat verschoningsrecht komt hem toe ten aanzien van hetgeen hem *als zodanig* is toevertrouwd: het moet dus gaan om informatie die de advocaat heeft verkregen bij het uitoefenen van werkzaamheden die behoren tot de normale uitoefening van zijn functie. Het wordt hem opgelegd, om de cliënt de zekerheid te geven, dat hij alles met zijn raadsman kan bespreken zonder vrees dat via die raadsman ook maar iets naar derden (OM, wederpartij) zal uitlekken. Dit draagt in belangrijke mate bij aan de bescherming van de juridische positie van de cliënt, van de burger in onze maatschappij.

Het is overigens niet de beroepsgroep zelf, maar de rechter die uiteindelijk beslist wat behoort tot de ‘normale werkzaamheden’ van een beroepsbeoefenaar.⁸ Tot op heden heeft eigenlijk nooit ter discussie gestaan dat onder de normale werkzaamheden van een advocaat niet alleen het voeren van proce-

ningsrecht

privilege van de advocatuur’ genoemd, vaak in verband met zinnnetjes als ‘Advocaten maken misbruik van hun verschoningsrecht om criminele activiteiten te verbergen’. Maar, als het verschoningsrecht al een privilege ge-

1 Brief van 23 december 2004.

2 Tekstueel wijken de huidige bepalingen nauwelijks af van hun voorlopers uit 1838. Het BW bevatte in de titel ‘Van bewijs door getuigen’ een regeling van onder meer het professionele verschoningsrecht.

3 HR 21 april 1913, NJ 1913, 958. Het ging hier om het verschoningsrecht van een geneeskundige, maar de uitspraak was ook van belang voor andere beroepsbeoefenaren.

4 Zie ook F.J. Fernhout, *Het verschoningsrecht van getuigen in civiele zaken*, Maastricht: Uitgeverij Gianni 2004, p. 64.

5 In HR 22 juni 1984, NJ 1985, 188 is het algemene belang van onbelemmerde rechtshulp door een advocaat als grondslag aangemerkt van het aan de advocaat als zodanig toekomende verschoningsrecht.

6 Het ging in dit arrest om een notaris maar het is algemeen aanvaard, dat dit precies zo opgaat voor de advocaat.

7 HR 1 maart 1985, NJ 1986, 173, ‘Notaris Maas’.

dures valt maar ook het geven van algemeen juridisch advies.⁹

Overigens is het verschoningsrecht geen absoluut recht dat nooit zou mogen worden doorbroken. In zeer uitzonderlijke omstandigheden moet het belang van de waarheidsvinding prevaleren boven het verschoningsrecht.¹⁰ Als sprekend voorbeeld wordt vaak genoemd de situatie waarin een cliënt zijn advocaat vertelt iemand van het leven te willen beroven, maar op deze uitzonderlijke omstandigheden zullen we hier verder niet ingaan.

'ADVOCaat IS ALS ZIJN CLIËNT'

Als men onrust wil uitdrukken over het misbruik van het verschoningsrecht door advocaten om criminele activiteiten te verbergen, wordt meestal vergeten onderscheid te maken tussen activiteiten van de advocaat zelf en die van zijn cliënt. Dat is niet vreemd, want de advocaat wordt in de publieke opinie vaak geïdentificeerd met zijn cliënt. Niettemin is het onderscheid relevant, want als de advocaat zelf wordt verdacht van betrokkenheid bij (ernstige) criminele activiteiten, en voor deze verdenking redelijke aanwijzingen bestaan, heeft hij geen verschoningsrecht.¹¹ De Hoge Raad acht in deze gevallen zeer bijzondere omstandigheden aanwezig die een doorbreking van het verschoningsrecht rechtvaardigen. Dat spreekt ook vanzelf, want het verschoningsrecht is gekoppeld aan het beroepsgeheim en voorkomt dat zaken die onder het beroepsgeheim vallen via de getuigplicht toch openbaar gemaakt moeten worden,¹² en een verdachte van een misdrijf heeft nu eenmaal niet zichzelf – en dat dan ook nog als advocaat – vertrouwelijke mededelingen gedaan.

Wanneer de advocaat niet zelf bij de criminele activiteiten betrokken is, verkeert hij echter in een situatie waarvoor dat beroepsgeheim nu juist gegeven is. Hij is de raadsman aan wie in vol vertrouwen op dat beroepsgeheim een beroep gedaan moet kunnen worden. Nu zijn er ongetwijfeld schaduwzones waarin de situatie niet duidelijk is. De advocaat die meewerkt aan een constructie, waarmee geld wit wordt gewassen, werkt

mee aan een illegale zaak. Is hij zich bewust van het doel van zijn inschakeling, dan kan hij onder omstandigheden daarbij zo betrokken zijn, dat wellicht van een vorm van medeplegen gesproken kan worden. Hij is dan persoonlijk betrokken en bij een (ook) tegen hem ingesteld strafrechtelijk onderzoek behoort hem geen verschoningsrecht toe te komen.

Is hij zich van niets bewust, dan ligt dit anders. Dan bevindt hij zich in een situatie die vergelijkbaar is met die van iedere andere advocaat wiens cliënt slechts een deel van het verhaal heeft verteld. Hij moet natuurlijk, zeker bij signalen, dóórvragen maar mag, als er

niets vreemds of onwettigs naar boven komt, op het verhaal van zijn cliënt afgaan. Wat hem aldus meegedeeld wordt, valt onder zijn geheimhoudingsplicht en zijn verschoningsrecht. De grens ligt daar, waar de advocaat zelf dader of mededader is.¹³

'MISBRUIK IS AAN DE ORDE VAN DE DAG'

Geregeld wordt gesuggereerd dat misbruik van verschoningsrecht aan de orde van de dag is. Wij durven zonder meer te stellen dat van dit misbruik in de ware zin niet vaak sprake zal zijn. Graag hadden wij 'nooit' geschreven, maar de realiteit dwingt dat ook in de advocatuur enkele zwarte schapen meegegrazen.

Hóé zou er eigenlijk misbruik worden gemaakt van het verschoningsrecht? Het verschoningsrecht is de – door de rechterlijke autoriteiten te respecteren – bevoegdheid om geen verklaring te hoeven afleggen over datgene wat aan de advocaat in zijn hoedanigheid in vertrouwen is toevertrouwd. Het is de mogelijkheid om de geheimhoudingsplicht voor de rechter tot gelding te laten komen. Hoe vaak komt het nu voor dat een advocaat als getuige voor de rechter verschijnt¹⁴ en zich op zijn verschoningsrecht moet beroepen?¹⁵ Slechts zeer zelden. Daarom kan van misbruik, zo ernstig dat het een ernstige bedreiging voor de samenleving vormt, al direct geen sprake zijn. Men mag immers gerust aannemen dat bij dit toch al geringe gebruik van misbruik slechts sporadisch (zo al ooit) sprake zal zijn.

Nu strekt het verschoningsrecht zich ook uit tot de periode van het opsporingsonderzoek, waarin de advocaat zijn dossier voor de opsporingsambtenaren gesloten mag houden.¹⁶ Misbruik daarbij vereist dat de advocaat stukken uit zijn dossier verborgen houdt of verwijderd en verstopt. Bij het doorzoeken van een advocatenkantoor zal praktisch altijd¹⁷ de deken meekijken en beoordelen of bepaalde stukken onder het verschoningsrecht vallen. Die mening kan dan ook nog door de rechter worden getoetst. Kortom, hoewel misbruik niet uitgesloten kan worden,¹⁸ is het niet waarschijnlijk dat dit enigszins frequent het

De advocaat die een cliënt een beleggingsadvies of een zuiver fiscaal advies geeft, kan zich niet op het verschoningsrecht beroepen, ook niet als hij werk verricht in een nevenfunctie

geval is, ook al omdat doorzoeking bij een advocaat niet vaak voorkomt.

Waarom dan dat misbaar? Omdat, naar onze overtuiging, men het eigenlijk gebruik van het verschoningsrecht verwart met het al dan niet doen van aangifte van strafbare feiten. De advocaat die ervan op de hoogte is dat zijn cliënt een strafbaar feit heeft begaan, doet daarvan geen aangifte. Hij heeft immers een beroepsgeheim, dat gerechtvaardigd wordt door de (in het Notaris Maas-arrest genoemde) afweging van het maatschappelijk belang van de waarheidsvinding tegenover het maatschappelijk belang om zonder vrees voor uitlekken te kunnen communiceren met de vertrouwenspersoon. Zou de advocaat aangifte doen, dan maakt hij zich schuldig aan schending van het hem beroepsmatig toekomende beroepsgeheim (art. 272 Sr).¹⁹ Dan kan men dus moeilijk van 'misbruik' van het verschoningsrecht spreken, of, zuiverder, misbruik van het beroepsgeheim.

Als 'de politiek' wil dat advocaten aangifte doen, zal het beroepsgeheim verboden moeten worden. Maar als dat gebeurt wordt er een zware, zo niet fatale, aanslag op de rechtsstaat gepleegd, want de advocaat wordt zijn rol van vertrouwensman ontnomen en

hij komt in een geheel andere positie ten opzichte van degene die hij moet bijstaan. Hij moet dan bij de behandeling van de zaak rekening houden met gerechtvaardigd wantrouwen van zijn eigen cliënt, en hij zal slechts een beperkt deel van diens verhaal horen, uit vrees dat incriminerende details zullen worden doorgebiefd. De wijze van verdediging van de belangen van de cliënt, zoals die nu in het kader van de rechtsstaat nodig wordt geacht, zal veranderen ten detrimente van de rechtzoekende.

Zoals gezegd is de huidige sterke positie van het verschoningsrecht het resultaat van een afweging, en deze kan in andere tijden anders uitvallen. Voordat zo'n afweging opnieuw gemaakt kan worden, zullen de af te wegen factoren moeten worden bepaald. Van een doordachte herwaardering van de rol van de advocaat als vertrouwenspersoon en zijn rol in de rechtsstaat, is nog geen sprake geweest. Misschien gebeurt dit door de Commissie-Van Wijmen of in het politieke debat daarop volgend. Tot nu toe zijn de factoren nog van hetzelfde gewicht als toen de Hoge Raad sprak – wij hopen van harte dat dit zo blijft.

'BETREFT SLECHTS PROCEDERENDE ADVOCAAAT'

Waar komt het misverstand vandaan dat het verschoningsrecht gebonden is aan de advocaat als procesvertegenwoordiger? Speelt hier een begripsverwarring? Het is duidelijk dat het verschoningsrecht allereerst bij de rechter wordt ingeroepen, als het recht het afleggen van een getuigenverklaring te mogen weigeren. Het gebied wordt echter al flink verruimd omdat het ook het strafrechtelijk en fiscaal (voor)onderzoek omvat. De advocaat heeft ook een verschoningsrecht tegenover de politie en het OM. Dat mag, wat ons betreft, ook als procespraktijk (in ruime zin) beschouwd worden. In deze zin heeft het verschoningsrecht met procederen te maken.

Een geheel andere vraag is echter of het beroepsgeheim, de kern waarvoor het verschoningsrecht als beschermingsinstrument gegeven is, alleen toekomt aan advocaten die procederen. De advocaat die alleen adviseert, zou dan geen verschoningsrecht toekomen – en dus ook geen beroepsgeheim? Daar hoor je niet veel over, maar het zou wel de consequentie zijn. Een beroepsgeheim zonder verschoningsrecht is op zich goed denkbaar,²⁰ maar in uiterste consequentie

8 HR 8 december 1995, NJ 1996, 708.

9 In R. Doorenbos, 'Witwassen en (misbruik van) verschoningsrecht', in *Advocatenblad*, 1996, p. 111-115, wordt een aantal voorbeelden genoemd van werkzaamheden die niet typisch 'des advocaats' zijn: het door een advocaat openen van een bankrekening namens zijn cliënt, het zich vervolgens laten machtigen tot die rekening en het beheren van die rekening (kortom: louter financiële dienstverlening); het op verzoek van de cliënt optreden als statutair directeur of commissaris en het fungeren als trustee. Dat de grens tussen juridische dienstverlening en 'louter' financiële dienstverlening niet altijd eenvoudig is vast te stellen blijkt bijvoorbeeld uit de uitspraak van het College van Beroep voor het Bedrijfsleven van 23-04-1996, nr. 95/0941/075/200, *Advocatenblad* 1996, p. 573-575.

10 Dit is af te leiden uit het hiervoor genoemde *Notaris Maas-arrest*. Er is nog geen zaak geweest waarin de HR zeer uitzonderlijke omstandigheden aanwezig oordeelde ten aanzien van een als getuige gehoorde professioneel verschoningsgerechtigde. Met betrekking tot het in beslag nemen van stukken in de opsporingsfase heeft de HR zich al wel uitgelaten over de vraag wanneer sprake is van dergelijke uitzonderlijke omstandigheden; zie bijvoorbeeld recentelijk HR 14 juni 2005, NJ 2005, 353, waarin een advocaat onder meer werd verdacht van het witwassen van grote sommen geld en HR 29 juni 2004, NJ 2005, 273, waarin

de waarheidsvinding ook prevaleerde en bij een (verschoningsgerechtigde) psychiater – niet zelf verdacht van strafbare feiten – stukken in beslag mochten worden genomen.

11 Het moet dan gaan om verdenking van ernstige strafbare feiten, zoals het vormen van een crimineel samenwerkingsverband van een advocaat met bepaalde cliënten. In HR 30 november 1999, NJ 2002, 438 oordeelde de Hoge Raad kort gezegd dat in zo'n geval sprake kan zijn van uitzonderlijke omstandigheden, waarin het belang van cliënten bij de geheimhouding door de advocaat van het aan hem toevertrouwde in een dergelijke zaak – en daarmee ook het verschoningsrecht – moet wijken voor het belang van de waarheidsvinding. In HR 14 juni 2005, NJ 2005, 353, vond de Hoge Raad dat de rechtbank terecht een beroep op het verschoningsrecht had afgewezen in een situatie waarin een advocaat werd verdacht van witwassen van grote sommen geld en voorts uit de stukken bleek van een zwaarwegend onderzoeksbelang jegens de medeverdachten. Beide genoemde procedures speelden in het kader van het in beslag nemen van stukken bij een advocaat.

12 Het beroepsgeheim vatten wij samen als de plicht om zaken, die de advocaat, handelend in die hoedanigheid, in vertrouwen zijn meegedeeld, niet aan derden te openbaren.

13 Wij laten hier verder onbesproken de op grond van de Wet MOT rustende meldplicht voor advocaten van ongebruikelijke transacties in bepaalde gevallen van dienstverlening.

14 Ook degene die zich kan beroepen op het verschoningsrecht, moet verschijnen als hij behoorlijk wordt opgeroepen als getuige. Het verschoningsrecht kan alleen ter zitting worden ingeroepen.

15 Dat beroep doet de advocaat overigens geheel naar eigen inzicht. Hij kan tot het weigeren of juist doen van een verklaring niet door zijn cliënt gedwongen worden.

16 Dit voorzover het althans aan de advocaat in zijn hoedanigheid toevertrouwde stukken betreft, waaronder met name ook de correspondentie tussen cliënt en advocaat valt.

17 Bij uitzondering verzuimen de opsporingsambtenaren de deken in te schakelen.

18 En ongetwijfeld hier en daar ook zal voorkomen, wederom die zwarte schapen...

19 Art 272 Sr: 'Hij die enig geheim waarvan hij weet of redelijkerwijs moet vermoeden dat hij uit hoofde van ambt, beroep of wettelijk voorschrift dan wel van vroeger ambt of beroep verplicht is het te bewaren, opzettelijk schendt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste een jaar of geldboete van de vierde categorie.'

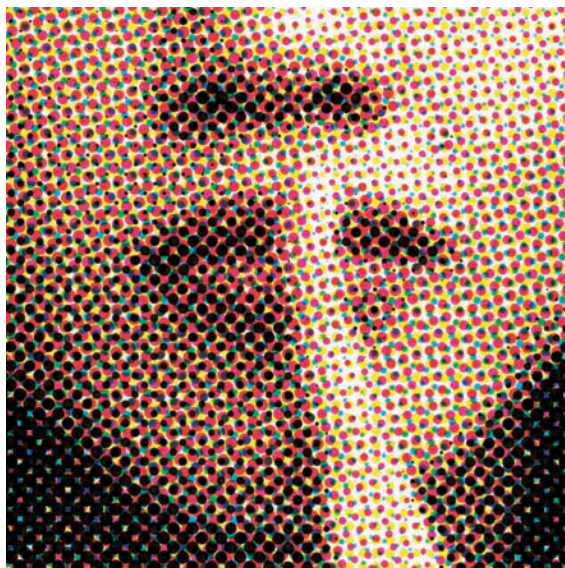
toch iets geheel anders dan het beroepsgeheim waarover we tot nu toe spraken. Dit (advocaten)beroepsgeheim heeft immers met zijn positie als vertrouwenspersoon te maken.

De ‘politieke’ discussie gaat over het beroepsgeheim en niet over het verschoningsrecht. Hoe is te rechtvaardigen dat de advocaat die niet in verband met een procedure in de arm wordt genomen, opeens geen vertrouwensman meer is? De cliënt die vraagt om een contract te schrijven dat zo duidelijk is dat er nooit over geprocedeerd hoeft te worden: valt zijn contact met de advocaat dan niet onder het beroepsgeheim? De cliënt die per se buiten de rechtszaal een oplossing wil voor een burenruzie; de advocaat die al zijn zaken schikt²¹ en dus nooit in de rechtszaal komt: hoe staat het met hen? Men kan beweren dat het hierbij in de verte en indirect toch om procederen gaat, maar dat geldt dan voor al het advocatenwerk.

Nee, zeggen de critici, de advocaat die een groot financieringscontract opstelt of een mega-overname begeleidt, heeft niets met procederen van doen. Dit is al weer een misverstand. Elk contract wordt geschreven om een juridische relatie tussen twee of meer partijen te regelen. Bij al die contracten hoopt men een basis voor goede samenwerking, althans een goede contractsrelatie, te hebben geschapen die nooit aan rechter of arbiter hoeft te worden voorgelegd. Dat is bij grote (in financiële zin) contracten niet anders dan bij een arbeidscontract of het contract voor de verkoop van een tweedehands auto. Bij al dit werk komt een mogelijke procedure op een of andere wijze om de hoek kijken, vooral wanneer het contract bedoelt procederen te voorkomen. Beperking van het beroepsgeheim tot werk waarbij rechtstreeks over dreigende of lopende procedures wordt geadviseerd, miskent de realiteit van het juridische advocatenwerk.

Maar, zo wordt ook gezegd, de advocaat, die groepsconstructies bedenkt, erover adviseert en zo belastingvoordelen voor de cliënt bewerkstelligt, dié advocaat behoort toch geen beroepsgeheim te krijgen? Vooropgesteld zij, dat het gebruikmaken van wets- of

verdragsregels om minder belasting te betalen, niet illegaal of zelfs maar verwerpelijk is. Als er regels bestaan, mag daarvan gebruik worden gemaakt. Het is dan de (gespecialiseerde) advocaat met zijn kennis van de wet die de cliënt de weg kan wijzen. Advocaat en cliënt weten dat uiteindelijk de rechter kan oordelen over de juiste toepassing van die regels, dus ook hier is een proceselement aanwezig. De advocaat behoort over proceservaring te beschikken en daarmee een verdieping te geven aan zijn bijstand, ook bij het adviseren. Maar ook de verzekeraar die een uitkering weigert met een beroep op een polisclausule, weet dat een rechter er anders

over kan denken. Procespraktijk, in de zin van een verband met mogelijk rechterlijk ingrijpen, is geen bruikbaar onderscheid voor het toekennen van het (beschermde) beroepsgeheim. Het gaat om de deskundigheid als juridisch adviseur.

VERTROUWENSPERSOON

Het onderscheid moet gezocht worden in de rol van *vertrouwenspersoon*. En dat moet gepreciseerd worden met ‘op juridisch gebied’.

De burger moet zich tot de advocaat kunnen wenden om advies over zijn juridische vragen, zonder vrees dat dit zich tegen hem kan keren doordat de advocaat het toevertrouwde aan derden doorgeeft, ongeacht of dat advies in verband met een bestaande, dreigende of in de verte mogelijke (straf-, civiele of bestuurlijke) procedure wordt gevraagd. In de huidige maatschappij, met zijn benauwende hoeveelheid wetten en andere regelgeving, is aan zo’n raadsman nog meer behoefte dan in het verleden. De advocaat die een cliënt een beleggingsadvies geeft, kan zich er niet op beroepen, ook niet als hij werk verricht in een nevenfunctie. Ook de zuiver fiscale advisering van een advocaat komt zo op de tocht, omdat een belastingadviseur nu eenmaal geen verschoningsrecht heeft.²² Of dit anders zou moeten, is een geheel andere discussie.

Het gaat dus om de advocaat als vertrouwenspersoon. Dit geeft nog geen sluitend antwoord op de vraag naar de reikwijdte van het advocatenverschoningsrecht, op de vraag wie zich advocaat mag noemen en wie niet, maar dit is echter een andere discussie. Zolang de Advocatenwet luidt zoals dat nu het geval is, stellen wij dat eenieder die als advocaat beëdigd is, advocaat en dus vertrouwenspersoon is. Om hier verandering in te brengen moet het begrip advocaat heroverwogen worden, hetgeen wij zouden betreuren, of er moet worden uitgemaakt waar de rol van de advocaat als vertrouwensman begint en eindigt. Dat zou wel eens een zeer moeilijke discussie kunnen zijn, vooral als er voor de praktijk bruikbare criteria moeten worden ontwikkeld voor het onderscheid wie wel en wie niet als advocaat vertrouwenspersoon is. Maar *als* over het verschoningsrecht een discussie nodig is, is dit de relevante kwestie. ●

20 Zoals het beroepsgeheim dat accountants of belastingadviseurs uit hoofde van hun beroepsregelingen hebben, of de veelvoorkomende contractuele zwijgplicht.

21 En daarmee dus voldoet aan Gedragsregel 3, zoals weinig anderen.

22 Hij heeft wel een beroepsgeheim op grond van de beroepsreglementering.

Verschoningsrecht in praktijk ingeperkt

Jan Sjöcrona, Willem Koops en Carolien Noorduyn

Advocaten te Den Haag*

Opsporende en vervolgende instanties maken vaak niet aannemelijk dat bepaalde informatie niet door het verschoningsrecht wordt beschermd vóórdat ze er de hand op leggen. En 'vertrouwelijke' informatie wordt bekend aan politie en justitie voordat de rechtmatigheid van de inbeslagneming in rechte is vastgesteld. Sjöcrona, Koops en Noorduyn ontwaren deze zorgelijke tendensen in de praktijk van het verschoningsrecht. Ze hebben adviezen voor deken én advocaat.

Eind 2004 werd het kantoor van een onverdachte Rotterdamse advocaat doorzocht ter inbeslagneming. Hij beschikte namelijk over een dagboekje van de moeder van zijn minderjarige, zwakbegaafde cliënt waarin informatie kon staan, mogelijk van belang ter vaststelling van diens alibi. Het Openbaar Ministerie had al tijdens een verhoor van de moeder in het kabinet van de R-C kenbaar gemaakt over het boekje te willen kunnen beschikken; de raadsman had dat op voor dit artikel irrelevante redenen afgehouden.¹ Officier en R-C waren *not amused*. Laatstgenoemde ging op de voet van art. 98 lid 2 Sv over tot inbeslagneming; de raadsman verzette zich vruchteloos met een beroep op het in art. 218 Sv vervatte verschoningsrecht.

Op instigatie van de aanwezige lokale deken werd het boekje in een envelop gedaan die werd 'verzegeld' in afwachting van de uitkomst van een klacht door de advocaat ex art. 552a Sv. Die procedure won hij. De officier ging in cassatie, maar verloor. Zijn standpunt dat onder het verschoningsrecht 'uitsluitend brieven en andere geschriften vallen die aan of door de geheimhouder als zodanig zijn geschreven' vindt 'in zijn algemeenheid geen steun in het recht' (HR 24 januari 2006, LJN AU4666). De informatie die de moeder aan de raadsman van haar zoon had verstrekt heeft volgens de Hoge Raad te gelden als wetenschap die aan de klager in het kader van zijn beroepsuitoefening is toevertrouwd.

De Hoge Raad heeft aldus de voet dwars gezet aan deze vorm van beoogde uitholling van het verschoningsrecht. Desondanks kun-

nen verschoningsgerechtigden (en hun cliënten) niet comfortabel achterover leunen, zoals hier zal blijken.

TWEE ZORGEIJKE TENDENSEN

Het verschoningsrecht is geen rustig bezit. In politieke gremia klinkt geregeld dat advocaten misbruik maken van hun 'privilege'; moet dat niet worden ingeperkt?! Alsof het niet een noodzakelijk sequeel is van de – zelfs strafrechtelijk gesanctioneerde – geheimhoudingsplicht (art. 272 Sr). (Zie verder over deze kwestie het voorgaande artikel, van Bannier en Fanoy; *red.*) En ook in de rechtspraak wordt het belang van het verschoningsrecht 'geuanaceerd'; over die categorie beslissingen hierna meer omdat zij twee zorgelijke tendensen openbaren.

De eerste zorgelijke tendens is dat opsporende en vervolgende instanties, naar het lijkt, maar al te vaak nalaten om *alvorens* de hand te leggen op gewenste informatie, aannemelijk te maken dat die informatie niet door het verschoningsrecht wordt beschermd. Die tendens is zorgelijk omdat de ratio van het verschoningsrecht meebrengt dat er sprake is van een bewijslast aan de kant van de 'overheid'. Dat ligt ook besloten in de vaste rechtspraak van de Hoge Raad waaruit

Niet alle dekens beseffen dat de beslaglegger, de meeluisteraar, de mailtapper erop moet worden gewezen dat zij een bewijsplicht hebben

Wanneer vertrouwenspersonen beslagen worden kan slechts het systeem van de verzegelde envelop uitkomst bieden

volgt dat het oordeel over de vraag of brieven of geschriften object zijn van de bevoegdheid tot verschoningsrecht, in beginsel toekomt aan de verschoningsgerechtigde; diens standpunt ter zake moet worden gerespecteerd 'tenzij er redelijkerwijs geen twijfel kan bestaan dat dit standpunt onjuist is' (zie o.a. HR NJ 1994, 537).

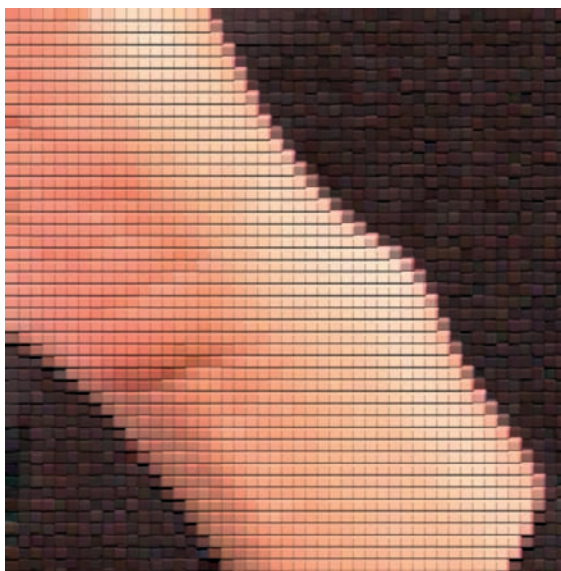
De tweede zorgelijke tendens is dat het Openbaar Ministerie en 'doorzoekende' R-C's aanvaarden (en soms zelfs bevorderen) dat door de geheimhouder als 'vertrouwelijk' gekwalificeerde informatie aan politie/justitie bekend wordt *alvorens* de rechtmatigheid van de inbeslagneming onherroepelijk in rechte is komen vast te staan. Deze tendens is zorgelijk omdat wij allen weten hoe het werkt (ook al proberen 'officials' ons hardnekkig het tegendeel te doen geloven): kennis die eenmaal het brein heeft bereikt kan door de bezitter ervan niet naar believen worden 'weggedacht' zodat betrokkene geheel onbevangen de wereld kan bezien alsof die kennis niet zou bestaan. Via 'oncontroleerbare psychische banen' (die uitdrukking is van strafrechtgeleerde prof. A.L. Melai) speelt die kennis altijd een rol, nog afgezien van de situaties waarin 'verboden wetenschap' door opspoorders listiglijk wordt gebruikt ter bereiking van doelen die anders misschien onhaalbaar waren geweest. De bij de Rotterdamse advocaat toegepaste 'verzegelde envelop'-methode is in den lande helaas geen gemeengoed. Dit laatste kan overigens niet zo blijven; daarover hierna meer. Maar eerst een greep uit enkele rechterlijke beslissingen die deze tendensen kunnen illustreren

RECHTSpraak

Getapte secretaresse

In 2003 boog de Rechtbank Alkmaar (LJN AH 9272) zich over een zaak waarin de secretaresse van een advocaat werd afgeluisterd terwijl een cliënt van die advocaat haar op kantoor belde (zie ook Taru Spronken, 'Bellende secretaresse heeft wél afgeleid verschoningsrecht',

in *Advocatenblad* 2004-2, p. 64 e.v.) De rechtbank begon met de juiste overweging dat aan een secretaresse onder omstandigheden een afgeleid verschoningsrecht toekomt, namelijk wanneer zij optreedt in haar hoedanigheid van *verlengstuk van de raadsman*. Verrassend genoeg poneerde de rechtbank vervolgens ongemotiveerd dat de secretaresse 'het afgeluisterde gesprek, dat slechts ging over een afspraak tussen verdachte en zijn raadsman, niet als zodanig heeft gevoerd'. Hier wordt het

principe opgeofferd aan de uitkomst. Want de rechtbank laat na (denk aan de 'bewijslast' van zo-even) om principieel te oordelen over de gronden die zouden kunnen rechtvaardigen dat het kantoor van de raadsman werd getapt zonder dat daarbij *vooraf* aannemelijk was gemaakt dat die tap niet per definitie een inbreuk zou maken op het verschoningsrecht van de advocaat. Maar ach, zo erg is dat allemaal niet, want er werd toch – zo bleek achteraf – enkel een afspraakje gemaakt!

Beslagen notaris

In 2004 velde de Rechtbank Roermond (LJN AS 8477) een oordeel over de inbeslagneming van drie dossiers en één lijst met debiteuren onder een onverdachte notaris. De inbeslag-

neming was met de waarborg omkleed dat de ringvoorzitter van de plaatselijke afdeling van de KNB daarbij aanwezig was en zijn mening kon geven over de vraag of de dossiers onder het verschoningsrecht van de notaris vielen. Die mening werd echter door de R-C in de wind geslagen. Pas op het niveau van de rechtbank kregen de ringvoorzitter en de beslagen notaris samen gedeeltelijk gelijk: zowel één van de dossiers als de debiteurenlijst waren geen 'voorwerpen waarmee het strafbare feit was gepleegd', zodat zij onder het verschoningsrecht van de notaris vielen. Opvallend is in dit geval dat niet alleen rechtbank, maar ook R-C en opsporingsambtenaren inhoudelijk hadden kennisgenomen van de desbetreffende dossiers. Geen verzegelde envelop in deze casus. Het verschoningsrecht werd dus in de kern aangetast, ook al werden de betrokken documenten geretourneerd. Hoe zat het ook alweer met die 'oncontroleerbare psychische banen'?

Verschoningsrecht van Hingst

In januari 2006 oordeelde de Rechtbank Amsterdam (LJN AU9128) in een zaak waarin de verdachte rechtsbijstand had ingeroepen van wijlen advocaat mr. Evert Hingst, die toen ook zelf verdachte was in een ander onderzoek. Zijn cliënt meende terecht aanspraak te hebben op de gebruikelijke vertrouwelijkheid tussen raadsman en cliënt. Maar intussen werd mr. Hingst als verdachte getapt. Op basis van informatie uit die taps – toevallig of niet (?) ook betrekking hebbend op gesprekken tussen mr. Hingst en zijn cliënt – werd de verdenking tegen de cliënt geconcretiseerd; de verslagen van die afgeluisterde gesprekken werden aan diens dossier toegevoegd. De rechtbank oordeelde dat er in casu van 'zeer uitzonderlijke omstandigheden' sprake was waarin het belang dat de waarheid aan het licht moet kunnen komen prevaleerde boven voornoemd verschoningsrecht. De verdenking tegen mr. Hingst betrof namelijk het door hem vormen van een crimineel samenwerkingsverband met zijn cliënten, zodat de laatsten zich niet op een verschoningsrecht konden beroepen. Er werd dus getoetst aan de 'uitzonderlijke' omstandigheden van de *raadsman* van de verdachte, en niet aan die van de verdachte zelf. Dat geeft te denken. Want

naast een maatschappelijk metabelang dient het verschoningsrecht van een advocaat vanzelfsprekend ook de belangen van de cliënt. Die cliënt dient zich er dan ook op te kunnen beroepen, voor zover dat beroep ziet op zijn verhouding met die advocaat. Is het dan juist hem tegen te werpen dat hij de verkeerde persoon vertrouwd? De cliënt vertrouwdde toch op het *beroep* van die persoon?

Getapte advocaten

In vergelijking met de vorige beslissing waren de Rechtbanken Rotterdam (AU 4036) en Den Haag (AR 5730) in 2005 rechtlijniger. In beide gevallen ging het om zaken waarin telefoongesprekken tussen de verdachte en zijn advocaat waren opgenomen. In weerwil van art. 126aa, 2e lid, Sv zoals uitgewerkt in het Besluit bewaren en vernietigen niet-gevoegde stukken en de Instructie vernietiging geïntercepteerde gesprekken met geheimhouders, waren deze gesprekken wel uitgeluisterd en opgenomen in een proces-verbaal en niet vernietigd. Sterker nog: de gesprekken waren gebruikt in het opsporingsonderzoek. Op die grond verklaarden beide rechtbanken het Openbaar Ministerie niet-ontvankelijk. Indachtig de woorden van Melai, was dit de enige adequate wijze om onrechtmatig verkregen informatie volledig te behoeden voor enig al dan niet schemerig gebruik in de betrokken strafzaken.

De aangehaalde beslissingen demonstreren onder meer dat de ‘vertrouwelijke’ informatie eerst ter kennis komt van het Openbaar Ministerie, dan wel de R-C en soms zelfs van de rechter ter terechtzitting (en daarmee het publiek), alvorens grondig wordt geoordeeld over de draagwijdte van het verschoningsrecht. Het lijkt er soms zelfs op dat het Openbaar Ministerie juist op zoek is naar die volgorde: anders zouden onverdachte advocaten nooit worden getapt, en zouden in beslag genomen dossiers altijd eerst worden verzegeld zolang nog niet ex art. 552a Sv onherroepelijk is geoordeeld over de gegrond-

heid van een (te verwachten) beroep op het verschoningsrecht.²

BEWIJSLAST EN ENVELOP

In elk concreet geval is het – ook volgens de Hoge Raad – hoofdregel dat de vertrouwenspersoon zelf bepaalt wat al dan niet onder het verschoningsrecht valt. Daar moet de betrokken beroepsgeheimhouder zich nooit van af laten brengen, hoe groot de druk van het moment, van de zaak, van de beslagleggers, van de publiciteit ook zou zijn. Voorts kan niet worden gevegd dat de verschoningsgerechtigde diens oordeel motiveert, integendeel: de beslaglegger, de meeluisteraar, de mailtapper, *zij* hebben een bewijsplicht. Zij dienen aanneemelijk te maken dat de bewuste informatie in redelijkheid niet onder een in te roepen verschoningsrecht kan vallen. Het is de dure taak van de bij doorzoeken in inbeslagneming aanwezige (vertegenwoordiger van de lokale) deken om de potentieel beslagene daarop te wijzen. Uit de praktijk is ons bekend dat niet alle dekens daarvan doordrongen zijn.

Uiteraard zal een principiële stellingname van een advocaat dat het verschoningsrecht aan inbeslagneming in de weg staat, de betrokken autoriteiten niet altijd onmiddellijk imponeren en van daadkrachtig optreden afhouden. Of dat berust op de inhoudelijke complexiteit van het materiaal of bijvoorbeeld de ‘kennelijke onjuistheid’ van het standpunt van de beroepsgeheimhouder, kan hier in het midden blijven. Hoe dan ook zullen vertrouwenspersonen beslagen blijven worden. Voor al die gevallen kan het systeem van de verzegelde envelop, dat in de Rotterdamse zaak is toegepast, uitkomst bieden. Zo wordt voorkomen dat onbevoegden inzage krijgen in stukken die voortkomen uit een achteraf onrechtmatig beoordeelde inbeslagneming.

UITEENLOPENDE RICHTLIJNEN

Het is ons bekend dat er in diverse arrondissementsen ‘interne’ handleidingen circuleren die de lokale dekens richtlijnen verstrekken hoe te handelen in geval hun bijstand wordt

ingeroepen bij doorzoeking (inbeslagneming) bij advocaten. Ook de NOV heeft door een commissie ooit een dergelijke interne handleiding laten opstellen. Kennisneming van die stukken heeft ons geleerd dat de voorschriften verschillen. Vanuit een oogpunt van consistent beleid en een landelijk evenwichtige advisering van beroepsgeenoten ‘in problemen’, is dat opmerkelijk en ongewenst. Het kan niet zo zijn dat in een voor een juiste beroepsuitoefening dermate cruciale kwestie als de reikwijdte van het verschoningsrecht door lokale Raden van Toezicht telkens een eigen beleid wordt uitgestippeld. Er is dus coördinerend werk aan de winkel. Iets voor de Algemene Raad?

NIET PER TELEFOON

Over het handelen van verschoningsgerechtigden in gevallen van ‘tappen’ is het tot besluit aardig te citeren uit een proces-verbaal dat wij onlangs in een dossier aantreffen. Er staat onder meer (echt fraai loopt het niet): ‘het geheimhoudersgesprek werd verwerkt in het tapverslag, te lezen in het methodiekenproces-verbaal, is door mij niet uitgeluisterd en verwerkt. Dit gesprek is door mij niet verder gebruikt in het onderzoek.’ Afgezien van de vraag of deze laatste constatering, hoe mogelijk goed bedoeld ook, naar psychologisch inzicht wel juist kan zijn, zijn de betrokken zinsnede en openheid bewonderenswaardig. Er blijkt uit dat een verschoningsgerechtigde is getapt en dat dat ook in het tapverslag is verwerkt. Intussen kan er niet blind op worden vertrouwd dat dergelijke mededelingen in vergelijkbare gevallen standaard de dossiers ‘halen’. En omdat bij tappen ‘verzegeling op voorhand’ nu eenmaal onmogelijk is en ‘eens gehoord’ ook gehoord blijft, kan dit niet anders betekenen dan dat advocaten aan de telefoon altijd voorzichtig moeten zijn. In gevoelige zaken dienen zij dan ook altijd zelf afspraken te maken met cliënten en uiteraard niets vertrouwelijks over de telefoon te bespreken. Veel strafadvocaten handelen hier al langer naar; maar beseffen civilisten het ook? ●

* Allen werkzaam bij Sjöcrona Van Stigt in Den Haag.

1 Wij danken de raadsman in kwestie, mr. Robert Koevoets, voor de gedocumenteerde informatie over het verloop van zaken.
2 Saillant is in dit verband dat in de zaak van het dagboekje naar het ingrijpende middel van inbe-

slagneming onder een verschoningsgerechtigde is gegrepen, terwijl even later bij de behandeling ter terechtzitting ten gronde – toen de beklagprocedure nog liep – de vertegenwoordiger van het Openbaar Ministerie zich verzette tegen een namens de verdachte jongen verzochte aanhouding van de behandeling om nog een getuige te kunnen

horen. De kwestie van het dagboekje werd toen plots ‘niet van zodanig gewicht bevonden’ dat de behandeling daarvoor behoefde te worden uitgesteld. Hoe het in die zaak aanvankelijk gesteld was met een deugdelijke afweging van belangen laat zich raden.

Kroniek Insolventierecht 2004 (II)

Menno van Oostveen, Jeroen Rommes en Ilan Spinath*

In dit nummer deel II van de Kroniek Insolventierecht 2004.¹ In deze kroniek wordt de schuldsanering van natuurlijke personen buiten beschouwing gelaten,² evenals het invorderingsrecht van de Ontvanger der Rijksbelastingen.

DEEL I

- Actio Pauliana
- Beroep op en van R-C (zie ook Curator)
- Bestuurdersaansprakelijkheid (Boek 2 BW)
- Bestuurdersaansprakelijkheid (Onrechtmatige daad)
- Bodemvoorrecht
- Boedelomvang
- Curator
- Enquêteprocedure
- Faillietverklaring
- Gefailleerde
- Huur
- Internationale aspecten
- Misbruik faillissement

DEEL II

- Onverschuldigde betaling
- Processuele aspecten
- Renvoiprocedure
- Separatisten (hypotheek en – stil – pandrecht)
- Surseance van betaling
- Vennootschapsrechtelijke aspecten
- Verificatie van vorderingen
- Verrekening
- Wederkerige overeenkomsten
- Wederzijdse zekerhedenregeling
- Werknemers (zie ook Misbruik faillissement)

Bij de publicatie van deel I ging er op p. 64, bij de tekening, iets mis, waardoor niet meer de gehele tekst te lezen was. Daarom herhalen we de desbetreffende paragraaf (*red.*).

BOEDELOMVANG

Een natuurlijk persoon heeft vóór zijn persoonlijke faillissement een stichting opgericht en zijn huis aan die stichting laten leveren. De conclusie lijkt gerechtvaardigd dat deze transactie was aangegaan om verhaal door zijn (privé-)schuldeisers op dit vermogensbestanddeel te verijdelend. Ondanks dat de feiten en omstandigheden van het geval met zich meebrachten dat er misbruik werd gemaakt van rechtspersoonlijkheid besloot de rechtbank op grond van de aangelegde criteria in het arrest-Krijger/Citco³ dat in casu geen sprake was van dusdanig uitzonderlijke omstandigheden dat tot vereenzelviging van de failliet en de stichting kan worden geconcludeerd.⁴ Wel werd vastgesteld dat zowel de stichting als haar bestuur onrechtmatig heeft gehandeld door het meewerken aan en instandhouden van de constructie.

Ook een andere curator heeft in de in

2004 gepubliceerde rechtspraak een beroep op vereenzelviging gedaan tussen een natuurlijk persoon en een rechtspersoon. Rechtbank Arnhem heeft ook onder de in deze casus aanwezige omstandigheden geoordeeld dat er geen sprake was van dusdanig bijzondere omstandigheden dat vereenzelviging kon worden geconcludeerd.⁵ De verregaande terughoudendheid door de Hoge Raad bij de toepassing van vereenzelviging wordt door bovenstaande uitspraken instandgehouden.

Geruime tijd voor zijn faillissement heeft de heer Mos een aantal vergunningen verkocht en overgedragen aan een andere partij. De heer Mos heeft verklaard alle medewerking te zullen verlenen om de tenaamstelling van de vergunningen te wijzigen bij het desbetreffende ministerie. Verzoeken tot overdracht zijn naar het ministerie verzonden. Geruime tijd later wordt de heer Mos failliet verklaard, terwijl de tenaamstelling

nog niet was veranderd. De curator verkoopt de vergunningen aan een ander. Vervolgens is de vraag of de aan de vergunning verbonden rechten in de faillissementsboedel vielen en dus of de curator wel kon verkopen. De Hoge Raad oordeelde dat mede gelet op de strekking van artikel 35 lid 1 Fw moet worden afgeleid dat voor de beantwoording van deze vraag niet beslissend is of zich vóór het faillissement een wijziging in de privaatrechtelijke verhoudingen heeft voorgedaan, maar of op de faillissementsdatum die wijziging door aanpassing van de tenaamstelling van de vergunning langs publiekrechtelijke weg is geëffectueerd.⁶ Nu de verkoop niet was gevolgd door wijziging van de tenaamstelling heeft het hof terecht geoordeeld dat de aan de vergunningen verbonden rechten in de faillissementsboedel vielen.

* De eerste twee auteurs zijn als advocaat werkzaam bij AKD Prinsen Van Wijmen N.V. te Utrecht, de derde auteur is advocaat bij Loyens & Loeff N.V. te Amsterdam.

komen koopsom aan de curator betaalt, met de tweede betaling slechts een concurrente boedelvordering heeft verkregen.⁷ De rechtbank gaat er daarbij vanuit dat alleen in het geval waarin tussen de gefailleerde en degene die aan hem betaalde geen rechtsverhouding bestaat of heeft bestaan die aanleiding tot betaling gaf, en waarin de betaling slechts het gevolg is van onmiskenbare vergissing geldt dat de curator ingevolge art. 6:212 BW verplicht is om het onverschuldigd betaalde terstond en zonder omslag van kosten terug te betalen. Iets meer dan een maand later oordeelt de Rechtbank Zutphen dat de uitzondering op de regel, dat een onverschuldigde betaling slechts kan leiden tot een concurrente boedelvordering, geldt in de gevallen waarin tussen de gefailleerde en degene die aan hem betaalde geen rechtsgrond bestaat of heeft bestaan die aanleiding tot betaling gaf, en waarin de betaling slechts het gevolg is van een onmiskenbare vergissing of een daarmee voor de toepassing van de Faillissementswet in dit verband op een lijn te stellen oorzaak.⁸

Het verschil tussen rechtsverhouding en rechtsgrond leidt ertoe dat Rechtbank Utrecht oordeelt dat de betaling in casu een concurrente boedelvordering oplevert, terwijl de Rechtbank Zutphen op basis van het rechtsgrondcriterium tot de conclusie komt dat sprake is van een verplichting tot onmiddellijke terugbetaling. In zijn noot bij de uitspraken concludeert Faber dat het er op lijkt dat de Hoge Raad zich andermaal over de kwestie van de onverschuldigde betaling zou moeten uitlaten teneinde de duidelijkheid en daarmee gepaard gaande rechtszekerheid te verkrijgen die op dit moment klaarblijkelijk nog ontbreekt.⁹

ONVERSCHULDIGDE BETALING

In het faillissementsrecht bestaan, anders dan in het 'normale civiele recht', verschillende vormen van onverschuldigde betaling, te weten de betalingen die leiden tot slechts een concurrente boedelvordering en de betalingen die leiden tot de verplichting van de boedel om terstond en zonder enige verrekening het ten onrechte ontvangen bedrag terug te betalen. Over de vraag of een onverschuldigde betaling onder de eerste dan wel

de tweede genoemde categorie valt, bestaat veelal onduidelijkheid, waarbij natuurlijk elke partij genegen is om de betaling in zijn of haar voordeel uit te leggen. Dit leidt onder meer tot de uitspraken van twee rechtbanken in het eerste kwartaal van 2004 met een vergelijkbare casus en een tegengesteld eindoordeel.

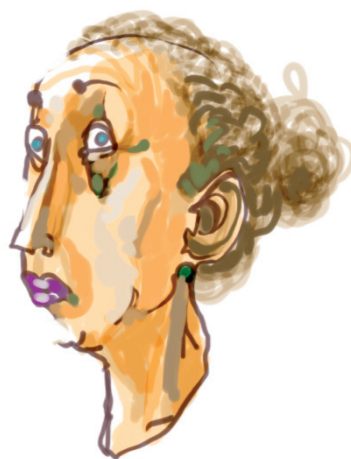
Rechtbank Utrecht oordeelde dat de koper van activa uit een faillissement die in plaats van één keer, twee keer de overeenge-

¹ Zoals gepubliceerd in Rechtspraak van de Week (RvdW), Nederlandse Jurisprudentie (NJ), Nederlandse Jurisprudentie, feitenrechtspraak civiele zaken (NJF) en Jurisprudentie Ondernemingsrecht (JOR), alsmede in de rubriek Ongepubliceerde Jurisprudentie in de in het Tijdschrift voor Insolventierecht (Tvl) opgenomen Insolad Nieuwsbrief (Nieuwsbrief Tvl). Voorzover uitspraken in 2004 zowel in RvdW als in NJ zijn verschenen, is er naar gestreefd alleen de NJ-vindplaats te vermelden. Voorzover uitspraken in 2004 zowel in JOR als enig ander tijdschrift zijn opgenomen, is er naar gestreefd steeds beide vindplaatsen te vermelden. Uitspraken die in 2003 in één van de bovenge-

noemde tijdschriften zijn gepubliceerd, en in 2004 in enig ander tijdschrift, worden hier niet meer besproken als ze al zijn besproken in de Kroniek Insolventierecht 2003, *Advocatenblad* 2004-7, p. 342 e.v., en *Advocatenblad* 2004/8, p. 394 e.v. Deze Kroniek is samengesteld op basis van eigen selectie door de auteurs uit de jurisprudentie, zonder de pretentie van volledigheid. Voor de gepubliceerde rechtsgelerde literatuur op het gebied van insolventie verwijzen wij naar de overzichten die F.P. van Koppen regelmatig in Tvl publiceert, laatstelijk over januari-juni 2005, Tvl 2005/5, p. 163 e.v.

² Zie hiervoor de jurisprudentieoverzichten die tweemaandelijks verschijnen in het tijdschrift *SchuldSanering*. Zie hiervoor verder ook de website www.rvr.org.
³ HR 9 juni 1995, NJ 1996, 213.
⁴ Rechtbank Arnhem 18 februari 2004, JOR 2004/120.
⁵ Rechtbank Arnhem 21 januari 2004, JOR 2004/250.
⁶ HR 9 april 2004, JOR 2004/181.
⁷ Rechtbank Utrecht 25 februari 2004, JOR 2004/147.
⁸ Rechtbank Zutphen 31 maart 2004, JOR 2004/148.

maar ik kon geen
treinkaartje betalen!

PROCESSUELE ASPECTEN

Art. 27 Fw biedt een gedaagde partij de mogelijkheid ontslag van instantie te vragen indien de curator of bewindvoerder geen gehoor geeft aan een oproep van de gedaagde tot overname van het geding. Het toepassingsgebied van art. 27 Fw is beperkt tot gevallen waarin de rechtsvordering reeds tijdens de faillietverklaring aanhangig is. In de periode tussen het eindvonnis en het moment van instellen van hoger beroep is de rechtsvordering echter niet aanhangig. Gaat eiser nadat hij failliet is verklaard in hoger beroep, dan is de rechtsvordering pas op dat moment weer aanhangig. Art. 27 Fw is in dat geval volgens de tekst van de wet niet van toepassing. De strekking van de artt. 25 e.v. Fw brengt volgens Hof 's-Hertogenbosch echter mee dat indien de failliet zelf in hoger beroep gaat van een uitspraak die betrekking heeft op een door haar ingestelde rechtsvordering, haar wederpartij dezelfde bevoegdheid toekomt als hem in art. 27 Fw wordt toegekend.¹⁰

Het rechtsmiddel van herroeping staat niet open tegen de beslissing op het verzoek tot faillietverklaring, aldus de Hoge Raad.¹¹

RENVOOIPROCEDURE

Volgens het Hof 's-Hertogenbosch brengen de eisen van een behoorlijke rechtspleging met zich dat de schuldeiser de gelegenheid moet krijgen haar verzuim om op de zitting te verschijnen, te herstellen op een wijze die de curator niet op onredelijke wijze benadeelt, ondanks art. 122 lid 3 Fw, waarin is bepaald dat als de schuldeiser niet verschijnt hij wordt geacht zijn aanvraag te hebben ingetrokken.¹²

SEPARATISTEN

(HYPOTHEEK EN – STIL – PANDRECHT)

De bestuurder van een besloten vennootschap, die aan een derde verpande zaken van de vennootschap verkoopt en levert aan zijn echtgenote zonder toestemming van de pandhouder, valt een persoonlijk verwijt te maken voor de wanprestatie die de besloten vennootschap daardoor pleegt jegens de pandhouder. De bestuurder is dan ook per-

soonlijk aansprakelijk voor de schade die de pandhouder lijdt uit onrechtmatige daad. Dat de bestuurder uiteindelijk geen profijt heeft gehad van zijn onrechtmatig handelen, omdat de curator van de vennootschap nadien de zaak heeft verkocht, doet daaraan niet af.¹³

Wanneer de bestuurder van een vennootschap een zaak, die verpand is aan de bank, overdraagt aan een derde (zijn zoon) volgt dat pandrecht de zaak (*droit de suite*). De pandhouder vraagt daarna toestemming aan de voorzieningenrechter om pandbeslag te mogen leggen; de schuldenares kan haar verplichtingen niet meer nakomen omdat zij inmiddels in staat van faillissement verkeert. De voorzieningenrechter van de Rechtbank Breda weigert in eerste instantie die toestemming.¹⁴ In het hoger beroep wijst het hof het verzoek toe en geeft het gevraagde verlot tot het leggen van pandbeslag.¹⁵

In Leeuwarden werd vonnis gewezen in de zaak tussen mr. Van der Spek q.q. tegen Graphic Lease B.V.¹⁶ Van der Spek was curator in het faillissement van B.V. De Handelsdrukkerij van 1874 (verder: de 'Handelsdrukkerij'). De Handelsdrukkerij heeft in 1999 een overeenkomst gesloten met een Duitse vennootschap, KBA, met betrekking tot de bouw, levering en installatie van een achtkleurenpers. Betaling van die pers zou plaatsvinden in vier termijnen, waarbij KBA zich de eigendom van de drukpers heeft voorbehouden tot de laatste termijn is voldaan. In verband met de aanschaf van deze achtkleurenpers had de Handelsdrukkerij een financieringsovereenkomst gesloten

met Graphic Lease. Daarbij was onder andere een sale-en-operational-lease-back-constructie overeengekomen, waarbij de Handelsdrukkerij zich heeft verbonden om de drukpers na aflevering in eigendom over te dragen aan Graphic Lease, waarna zij die drukpers in lease zou krijgen van Graphic Lease. Vooruitlopend op de verkrijging van de eigendom door de Handelsdrukkerij werd tussen partijen een overeenkomst van voorfinanciering met verpanding gesloten. Daarbij gaf de Handelsdrukkerij aan Graphic Lease een pandrecht op alle rechten die de Handelsdrukkerij zou krijgen

op de pers, daaronder begrepen het recht van de handelsdrukkerij tot oplevering en eigendomsverrijking van de achtkleurenpers. Graphic Lease betaalt daarop het grootste deel van de koopsom voor de achtkleurenpers en registreert de overeenkomst van voorfinanciering met verpanding. Omdat nadien blijkt dat de Handelsdrukkerij niet aan haar verplichtingen kan voldoen, verkoopt Graphic Lease de pers terug aan KBA. De curator vordert dat de sale-en-lease-back-overeenkomst en de verkoop door Graphic Lease aan KBA wordt vernietigd. Hij stelt daarbij dat de crediteuren zijn benadeeld, omdat tegen betaling van een restanttermijn aan KBA de drukpers eigendom zou zijn geworden van de Handelsdrukkerij, zodat deze vrij en onbezwaard in de boedel zou zijn gevallen. De rechtbank stelt echter vast dat wanneer de Handelsdrukkerij dan wel de curator voor deze de eigendom van de drukpers zou hebben verkregen door betaling van de laatste termijn aan KBA, die eigendom tegelijkertijd en van rechtswege zou zijn belast met een pandrecht van Graphic Lease. Graphic Lease zou alsdan als pandhouder haar rechten tegenover de boedel hebben kunnen uitoefenen. Er kan, aldus de rechtbank, dan ook geen sprake zijn van benadeling zodat de overeenkomsten niet vernietigbaar zijn op grond van 42 e.v. Fw.¹⁷

Wanneer de curator aan de pandhouder van onder andere voorraden een termijn van zeven dagen ex art. 58 lid 1 Fw stelt, is die termijn in zijn algemeenheid – los van de omstandigheden – niet evident kort. De

pandhouder dient deze termijn te respecteren dan wel tijdig verlenging van de termijn aan de rechter-commissaris te verzoeken, teneinde te voorkomen dat de curator de verpande zaken zal verkopen. De bank kan zich er niet op beroepen dat de curator naast het stellen van een redelijke termijn tevens heeft gesteld dat het pandrecht nietig is dan wel rechtsgeldig is vernietigd. De curator hoeft geen keuze te maken in de uitoefening van zijn taak. Indien de pandhouder niet binnen de gestelde termijn verkoopt dan wel verlenging vraagt van die termijn aan de rechter-commissaris, zal de curator de executie van de pandhouder kunnen overnemen. De pandhouder moet in dat geval bijdragen in de algemene faillissementskosten.¹⁸

De redelijke termijn van art. 58 lid 1 Fw is niet van toepassing op de pandhouder van stil verpande vorderingen indien de pandgever failliet is verklaard. De ING Bank probeerde met onder andere een beroep op deze redelijke termijn te voorkomen dat mr. Verdonk als curator zich kon verhalen op de opbrengsten van de door hem geïnde stil verpande vorderingen. Verdonk was, waarschijnlijk met het arrest in de zaak Mulder q.q./CLBN in het achterhoofd,¹⁹ overgegaan tot incasso van de stil verpande vorderingen. De ING Bank diende deze incasso tegen zich te laten gelden, aldus de Rechtbank Leeuwarden.²⁰ Dat zou slechts anders zijn

geweest, aldus de rechtbank, indien de bank tijdig van haar bevoegdheid had gebruikgemaakt om haar pandrecht aan de debiteuren openbaar te maken en dit voornemen tot openbaarmaking had medegedeeld aan de curator. Slechts in dat geval had de curator in redelijkheid niet actief de incasso van debiteuren ter hand kunnen nemen (behoudens voor de bank) en als zij dat wel zou hebben gedaan, zou het aannemelijk zijn geweest dat de curator onrechtmatig heeft gehandeld. Daarvan was echter geen sprake. ING Bank heeft inmiddels hoger beroep ingesteld.

SURSEANCE VAN BETALING

In het kader van een factoring-overeenkomst heeft de vennootschap naar Belgisch recht Antilope N.V. (hierna: Antilope) haar vorderingen op Stoop Partners Printing Consultants B.V. (hierna: Stoop) overgedragen aan International Factors S.A. te Brussel (hierna: IF). Daarbij is onder meer overeengekomen dat de vorderingen van Stoop op haar opdrachtgevers rechtstreeks aan Stoop zullen worden betaald, waarbij evenwel die betalingen slechts door tussenkomst van een derde, Gruben, daadwerkelijk aan Stoop zullen worden doorbetaald en dan niet nadat telkens gedeelten van die betalingen aan Antilope/IF zullen worden afgedragen. Daartoe heeft Stoop een bankrekening geopend op haar naam waarop uitsluitend Gruben gemachtigd was. Zodra alle vorderingen van Antilope op Stoop zouden zijn vergoed, zou de beschikkingsbevoegdheid van Gruben op de bedoelde rekening vervallen en alleen toekomen aan Stoop. Op 8 augustus 2003 wordt aan Stoop voorlopige surseance van betaling verleend. Op diezelfde dag wordt een bedrag van € 30.000 gedebiteerd van de rekening Stoop ten gunste van Antilope. De surseance van betaling wordt enkele weken daarna ingetrokken onder gelijktijdige uitspraak van het faillissement

van Stoop. De curator vordert daarna betaling van Antilope en IF hoofdelijk voor dat bedrag. Hij stelt daarbij dat het bedrag van € 30.000 aan de boedel toebehoort en dat ingevolge art. 228 juncto 233 Fw Stoop over dat bedrag niet meer mocht beschikken zonder de medewerking van de bewindvoerder. De rechtbank stelt vast dat de overeenkomst tussen Stoop en Gruben kan worden beschouwd als een overeenkomst van lastgeving tussen Stoop als lastgever en Gruben als lasthebber. Gruben was immers niet alleen bevoegd, maar ook gehouden om rechtshandelingen te verrichten, namelijk het overmaken van geldbedragen van de bankrekening van Stoop naar andere bankrekeningen. Omdat daarbij niet, zoals Antilope c.s. wel stelden, sprake was van privaatieve lastgeving, zodat de handelingen van Gruben Stoop bonden, oordeelt de rechtbank dat de vordering tegen Antilope, die de betaling van € 30.000 had ontvangen, kan worden toegewezen, nu niet was voldaan aan het vereiste dat de bewindvoerder mede toestemming had moeten geven voor de betaling.²¹

Bij de beoordeling van de vraag, of een surseanceakkoord kan worden gehomologeerd, moet rekening worden gehouden met de redelijke belangen van de crediteuren, die tevens een globaal inzicht dienen te hebben in de financiële positie van de sursiet en van de mogelijkheden om het akkoord na te komen. Dat geldt temeer wanneer het akkoord ertoe strekt dat de vorderingen van de concurrente crediteuren zullen worden omgezet in een converteerbare geldlening voor een bedrag van hun vordering, welke geldlening pas over ruim vijf jaar zal behoeven te worden afgelost. Omdat er ter verzekeringen van nakoming van de te sluiten overeenkomsten geen genoegzame zekerheden zijn gesteld of aangeboden, kan de nakoming van het akkoord niet voldoende worden gewaarborgd.²²

9 Zie noot onder Rechtbank Zutphen 31 maart 2004, JOR 2004/148.

10 Hof's-Hertogenbosch 6 april 2004, JBPR 2004, 61.

11 HR 1 oktober 2004, JOR 2004/336.

12 Hof's-Hertogenbosch 13 juli 2004, JOR 2005/14.

13 Hof's-Hertogenbosch 23 september 2003, JOR 2004/22.

14 Voorzieningenrechter Rechtbank Breda 2 juli 2003, JOR 2003/271.

15 Hof's-Hertogenbosch 11 november 2003, JOR 2004/27.

16 Rechtbank Leeuwarden 12 mei 2004, JOR 2004/183.

17 Klaarblijkelijk stelt de rechtbank zich hierbij op het standpunt dat het fixatiebeginsel niet aan vestiging van het pandrecht in de weg staat.

18 Rechtbank's-Gravenhage 10 december 2003, JOR 2004/60.

19 HR 17 februari 1995, NJ 1996, 71 m.nt. WMK.

20 Rechtbank Leeuwarden 18 augustus 2004, JOR 2004/313 m.nt. mr. ing. A.J. Verdaas.

21 Rechtbank Amsterdam 19 mei 2004, JOR 2004/309.

Europe Movieco Partners Ltd. (hierna: Movieco) is een van de schuldeisers in de surseance van betaling van UPC. Bij de verificatievergadering van UPC wordt de vordering van Movieco niet betwist. Later betwist UPC de vordering van Movieco wél. UPC biedt een akkoord aan, dat wordt gehomologeerd. Omdat zij de vordering van Movieco betwist, weigert ze mee te werken aan de uitvoering van het akkoord ten aanzien van Movieco. Movieco vordert daarop bij de rechtbank ontbinding van het gehomologeerd akkoord. De rechtbank oordeelt dat Movieco bevoegd is om ex art. 280 Fw ontbinding van een gehomologeerd akkoord te vorderen. De latere betwisting van UPC staat er niet aan in de weg dat Movieco als crediteur wordt gezien.

De rechtbank buigt zich daarop over de vraag of het akkoord dient te worden ontbonden. Zij stelt zich daarbij de vraag wat de toestand zou zijn waarin UPC zich zou bevinden bij ontbinding van het surseance-akkoord. Uit art. 280 Fw volgt immers dat ontbinding van het akkoord leidt tot het faillissement van de sursiet. Zij stelt daarbij vast dat uit de parlementaire geschiedenis van de Faillissementswet blijkt dat er geen reden is om na ontbinding van het akkoord de surseance van betaling te doen herleven, omdat in dat geval uitgesloten moet worden geacht dat de schuldeisers nog bevredigd zullen worden. Door de ontbinding van het akkoord herleven de vorderingen van de schuldeisers, voorzover zij niet door de uitvoering van het akkoord reeds zijn bevredigd. Gebruikmaking van het rechtsmiddel van ontbinding van een akkoord is dan ook een ingrijpend middel, zodat het, indien een adequaat minder ingrijpend middel beschikbaar is, ongeoorloofd kan zijn. Movieco heeft echter voldoende aannemelijk gemaakt dat zij het homologatievonnis niet kan executeren, zodat zij geen misbruik maakt.²³ UPC stelt van dit vonnis hoger beroep in bij het Hof Amsterdam. Hangende het ingestelde hoger beroep heeft UPC al voldaan aan haar akkoordverplichting jegens Movieco, doch onder protest en in haar visie onverschuldigd. UPC voert in hoger beroep aan dat Movieco geen schuldeiseres was. Weliswaar is de vordering van Movieco niet betwist op de verificatievergadering, maar wel daarna. Die betwisting, aldus UPC, staat eraan in de weg dat Movieco rechten kan ontfangen aan het gehomologeerd akkoord, dat immers alleen de schuldeisers op wie de surseance van betaling van toepassing is raakt. Daarbij verdient aantekening dat een verificatievergadering in een surseance niet dezelfde werking en rechtsgevolgen heeft als de verificatievergadering in een faillissement. Surseance van betaling kent ook een niet met waarborgen omklede rechtsgang als de renvooi-procedure. Het hof stelt vast dat het wettelijke systeem zoals dat in art. 252 en verder Fw is neergelegd zich er niet mee verdraagt dat een betwisting, die door de schuldenaar wordt gedaan voor of na de verificatievergadering en in afwijking van de niet-betwisting door

de schuldenaar zoals in het proces-verbaal van de vergadering opgenomen, zou kunnen afdoen aan de executoriale titel die de desbetreffende schuldeiser in gevolge art. 274 Fw verkrijgt ten behoeve van de door de schuldenaar niet-betwiste vordering. Movieco was derhalve als schuldeiser gerechtigd ontbinding van het akkoord te vorderen. Dat levert geen misbruik van recht op. Het hof bekrachtigt het vonnis van de rechtbank.²⁴

VENNOOTSCHAPSRECHTELIJKE ASPECTEN

Art. 2:256 BW, dat ziet op de vertegenwoordiging van de besloten vennootschap bij tegenstrijdig belang, is niet alleen in het belang van de aandeelhouder geschreven maar strekt meer in het algemeen ter bescherming van de belangen van de vennootschap. Dit standpunt brengt volgens de Hoge Raad met zich dat in geval van faillissement van de besloten vennootschap een beroep op het ontbreken van vertegenwoordigingsbevoegdheid toekomt aan de curator.²⁵

Een failliete vennootschap kan bestuurder zijn van een andere vennootschap. Dit betekent niet dat de curator van de failliete vennootschap bevoegd is de andere vennootschap als bestuurder te vertegenwoordigen. Deze bevoegdheid blijft bij het bestuur van de failliete vennootschap.²⁶

VERIFICATIE VAN VORDERINGEN

Rendamax vordert een verklaring voor recht dat de curator van de failliete wederpartij tot nakoming van een overeengekomen garantiebepaling gehouden is. De vordering kan naar het oordeel van Rechtbank Maastricht niet anders worden gekwalificeerd dan als 'rechtsovereenkomsten, die voldoening eener verbintenis uit den boedel ten doel hebben' als bedoeld in art. 26 Fw. Dergelijke vorderingen kunnen op geen andere wijze ingesteld worden dan door aanmelding ter verificatie. Dat de primaire vordering een verklaring voor recht inhoudt, leidt niet tot een ander oordeel. Toewijzing van die vordering kan uiteindelijk alleen maar leiden tot betaling van een geldsom, nu niet valt in te zien dat de curator tot het verrichten van enige andere prestatie uit hoofde van het garantiebepaling in staat zou zijn.²⁷

VERREKENING

Nadat NETnet was gefailleerd heeft de ABN Amro Bank van de rekening die NETnet bij haar aanhield bedragen teruggeboekt naar de oorspronkelijke betalers. Het betrof zogenaamde storno's van door middel van automatische incasso bijgeschreven bedragen. Mr. Mendel heeft als curator van NETnet terugbetaling van de desbetreffende bedragen gevorderd van de ABN Amro Bank en, toen de ABN Amro Bank weigerde te betalen, de ABN Amro Bank in rechte betrokken. In de procedure wijst hij onder andere op een uitspraak van de Rechtbank Arnhem waarbij de rechtbank in een vergelijkbare casus had geoordeeld dat de bank in dat geval niet had voldaan aan de vereiste van art. 53 Fw omdat sprake was van een vordering op de gefailleerde die na het faillissement was ontstaan met een schuld aan de gefailleerde die dateerde van vóór de datum van het faillissement.²⁸ De bank stelt daartegenover dat sprake was van een betaling door een debiteur onder de ontbindende voorwaarde van stornering. De desbetreffende betalingen werden gedaan op de bankrekening die de gefailleerde bij de bank aanhield, waardoor de gefailleerde een voorwaardelijke vordering verkreeg op de bank. Doordat de betaler heeft gestorneerd trad de ontbindende voorwaarde in werking. Feitelijk, aldus de bank, betreft het louter comptabele handelingen die strekken tot neutralisering van de oorspronkelijke boekingen. De rechtbank volgt dit verweer, stelt de curator in het ongelijk en wijst de vordering af.²⁹

Banken plegen nogal eens in geval er onder hen conservatoir derdenbeslag wordt gelegd, het positieve saldo dat onder het beslag valt tijdelijk te plaatsen op een zogenaamde parkeerrekening. Het beslagene blijft weliswaar behoren tot het vermogen van de beslagene, maar is door het beslag daarover de beschikkingsbevoegdheid verloren. Indien dat beslag komt te vervallen als gevolg van

een faillissement staat het de bank, aldus Hof 's-Gravenhage vrij om het saldo van die parkeerrekening te verrekenen met de eventueel openstaande vordering op de inmiddels gefailleerde schuldenaar. Let op de kritische noot van mr. Loesberg bij de publicatie.³⁰

De goede trouw speelt een belangrijke rol wanneer de (voormalige) bestuurder van een vennootschap op het moment dat het slecht gaat met de vennootschap, de vordering van zijn persoonlijke holding aan zichzelf cedeert om op die wijze zijn schuld aan de vennootschap te kunnen verrekenen. De rechtbank overweegt dat de onderneming op het moment van cessie en verrekening in financieel zwaar weer verkeerde en dat de bestuurder er niet vanuit mocht gaan dat zij op korte termijn weer financieel gezond zou zijn. Aldus stelt de rechtbank ook vast dat de bestuurder ten tijde van de overneming van de vordering en de verrekening wist, althans behoorde te weten, dat het faillissement van de onderneming te verwachten was, hetgeen ook is gebeurd. Daarom wordt de bestuurder terecht verweten dat hij niet te goeder trouw heeft gehandeld zodat hem een beroep op verrekening niet toekomt op grond van art. 54 Fw.³¹

In de zaak van Juno Properties leidt een redelijk ingewikkelde casus tot een uitspraak over de vraag, of bij subrogatie sprake is van overneming van een vordering als bedoel in art. 54 lid 2 Fw.³² De casus luidt kort gezegd als volgt: Juno Properties V B.V. (hierna Juno) en Van der Heijden Projecten VI B.V. (hierna Van der Heijden) zijn samen een v.o.f. aangegaan teneinde een aantal kantoorpanden te ontwikkelen. Om Juno aan haar inbrengverplichting te laten voldoen verstrekt de moedervennootschap van Van der Heijden een lening aan Juno. De moedervennootschap verkrijgt daarvoor een zogenaamde positieve/negatieve hypotheekverklaring, die nadien is omgezet in een tweede hypotheekrecht op de inmiddels gebouwde kantoorgebouwen.

Enige tijd later faillieert Juno, waardoor de v.o.f. van rechtswege is ontbonden. Op grond van de tussen partijen gesloten samenwerkingsovereenkomst verblijven alle gemeenschappelijke vermogensbestanddelen van de v.o.f. van rechtswege aan de niet-failliete firmant, Van der Heijden, onder gehoudenheid van deze om de schulden en verplichtingen van de v.o.f. voor eigen rekening te nemen en onder gehoudenheid om het aandeel van de failliete partij in het vermogen van de v.o.f. te voldoen. De curatoren van Juno werken daarna mee aan levering van de onroerende zaken aan Van der Heijden. Die voldoet op haar beurt de met een recht van hypotheek gezeekerde vordering van haar moedervennootschap en wordt daardoor gesubrogeerd in haar rechten op grond van art. 6:150 sub b BW. De curatoren van Juno erkennen deze vordering als een concurrente vordering in het faillissement van Juno. Zij vorderen daarnaast van Van der Heijden het door haar verschuldigde op grond van de hiervoor genoemde bepaling uit de samenwerkingsovereenkomst. Van der Heijden beroept zich op onder meer haar recht op verrekening ex art. 53 Fw. De curatoren verweren zich hiertegen, stellende dat de subrogatie moet worden gezien als een overneming van een schuld als bedoel in art. 54 lid 2 Fw zodat aan Van der Heijden geen beroep op verrekening toekomt. Men procedeert uiteindelijk door tot aan de Hoge Raad. A-G Huydecoper oppert in een uitvoerige conclusie dat verkrijging bij wege van subrogatie (na faillissement) op zichzelf niet aan een beroep op art. 53 Fw in de weg staat, alhoewel er omstandigheden denkbaar zijn waar een beroep op art. 54 Fw zou moeten slagen. Daarvan lijkt echter in deze casus geen sprake. De Hoge Raad volgt de A-G in diens conclusie en verwerpt het cassatieberoep.

Art. 6:130 BW leidt nog al eens tot verwarring. Dat blijkt ook uit de navolgende uitspraak van de Hoge Raad, die in zijn arrest

22 Hof Amsterdam 26 maart 2004, JOR 2004/154.

23 Rechtbank Amsterdam 4 december 2003, JOR 2004/31.

24 Hof Amsterdam 9 januari 2004, JOR 2004/88.

25 HR 9 juli 2004, JOR 2004/266.

26 Hof Amsterdam (OK) 5 januari 2004, JOR 2004/42.

27 Rechtbank Maastricht 12 mei 2004, JOR 2004/184.

28 Rechtbank Arnhem 5 november 1998, JOR 1999/41.

29 Rechtbank Amsterdam 26 november 2003, JOR 2004/29 m.nt. NEDF.

30 Hof 's-Gravenhage 30 september 2003, JOR 2004/54.

31 Rechtbank 's-Hertogenbosch 22 oktober 2002, JOR 2004/55.

32 HR 7 november 2003, NJ 2004, 61.

het arrest van het hof casseert.³³ Op grond van art. 6:130 BW is een schuldenaar van onder andere een verpande vordering bevoegd een tegenvordering in verrekening te brengen tegenover de pandhouder, mits de tegenvordering voortvloeit uit dezelfde rechtsverhouding als verpande vordering en ook aan de overige voorwaarden van art. 6:127 BW is voldaan. In de casus die tot dit arrest heeft geleid, heeft de bestuurder – Bakker – van de vennootschap MB Display een derdenhypothec gegeven aan de bank voor haar vorderingen op MB Display. Daarnaast heeft MB Display aan diezelfde bank een pandrecht gegeven op alle bestaande en toekomstige vorderingen. Op een gegeven moment zegt de bank de kredietovereenkomst met MB Display op en gaat over tot uitwinning van de hypothec op de woning van Bakker. Bakker wordt daardoor gesubrogeerd in de rechten van de bank voor ten hoogste het bedrag waarvoor de woning is uitgewonnen. De bank maakt daarna haar pandrecht openbaar aan de diverse debiteuren van MB Display, onder wie Bakker, en spreekt Bakker aan tot betaling van zijn schuld aan MB Display. Bakker beroept zich echter op zijn recht van verrekening op grond van art. 6:130 BW. Nadat de rechtbank de vordering van de bank heeft afgewezen oordeelt het hof – op andere gronden dan de rechtbank – dat Bakker zich terecht beroept op zijn recht op verrekening met zijn door subrogatie op MB Display verkregen vordering. Het hof oordeelt daarbij dat de vordering van Bakker voortvloeit uit dezelfde rechtsverhouding als de door het pandrecht van de bank haar overgegane vordering: beide vorderingen vloeien voort uit de financieringsovereenkomst tussen de bank en MB Display. De Hoge Raad maakt hiermee korte metten. Na een heldere uiteenzetting van het begrip ‘dezelfde rechtsverhouding’ oordeelt de Hoge Raad dat het hof heeft miskend dat het er in het onderhavige geval om gaat of de vordering van MB Display op Bakker – en dus niet het pandrecht op die vordering – voortvloeit uit dezelfde rechtsverhouding als de vordering van Bakker op MB Display. Daarvan is geen sprake: Bakker was een bedrag verschuldigd uit hoofde van een rekening-courant, terwijl hij een vordering op MB Display had uit

hoofde van de financieringsovereenkomst met de bank. Aan Bakker komt dan ook niet het recht van verrekening ex art. 6:130 BW toe.

De bank die van een rekeninghouder opdracht krijgt om van het (positieve) saldo een betaling te doen aan een derde, betaalt in beginsel uit het eigen vermogen het opgegeven bedrag aan desbetreffende derde, waarbij de bank ook terstond haar vordering verrekent met het creditsaldo op de rekening van de schuldenaar. De vordering die tot de verrekening strekt vloeit rechtstreeks voort uit het aannemen van de opdracht tot het doen van de betaling. Wanneer een rekeninghouder vóór zijn faillissement opdracht geeft om ten laste van zijn creditsaldo een girale betaling uit te voeren, is het de bank dus toegestaan – behoudens bijzondere omstandigheden – om haar aldus ontstane vordering te verrekenen met het creditsaldo indien dit gebeurt na de faillissementsdatum van de rekeninghouder, doch voordat het faillissement is gepubliceerd.³⁴

Het is duidelijk dat indien een bank girale betalingen door derden op een rekening van een later gefailleerde cliënt verrekent met het debetsaldo van die rekening terwijl op dat moment de cliënt in zodanige toestand verkeerde dat het faillissement was te verwachten, de verrekening op grond van art. 54 Fw geen rechtsgevolg mag hebben.³⁵ Maar wat indien de betalingen van derden afkomstig zijn uit de verkoop van activa waarop de bank eerder een zekerheidsrecht had, terwijl de bank in het kader van de verkoop afstand heeft gedaan van haar zekerheidsrecht onder de voorwaarde dat zij de betaling zou ontvangen en verrekenen met het debetsaldo? Zowel Rechtbank Arnhem als de Hoge Raad mocht zich in 2004 uitlaten over vergelijkbare casus. De rechtbank mocht het spits afbijten.³⁶ Voor deze rechtbank vorderde de curator van de besloten vennootschap Quality Ice Cream dat de bank een bedrag van NLG 2.000.000 zou terugbetalen, welk bedrag zij drie weken voor het faillissement had ontvangen. Het geldbedrag was afkomstig van de verkoop van de inventaris van Quality Ice Cream en haar onroerende zaken, op welke zaken de bank respectievelijk een pandrecht en een hypothecrecht had. De za-

ken waren onderhands verkocht aan derden, die de koopsom onder de verkopende notaris hadden gestort. De notaris had op zijn beurt hetgeen Quality Ice Cream aan de bank verschuldigd was naar de bank overgemaakt onder vermelding van ‘aflossing hypotheek’. De rechtbank oordeelt dat de notaris ter uitvoering van een afspraak van Quality Ice Cream en de bank en als hun gemeenschappelijke lasthebber dat gedeelte van de koopsom dat overeenkwam met de schuld van Quality Ice Cream aan de bank heeft betaald. Zij maakt nog een vergelijking met executoriale verkoop, waarbij de notaris eveneens houdt voor de schuldeiser om daarna aan deze af te dragen, en stelt dan ook vast dat er geen sprake was van verrekening en dat dus art. 54 Fw niet van toepassing is.

De zaak ING Bank/mr. Gunning q.q. komt na jarenlange strijd tussen deze twee partijen³⁷ tot een apotheose.³⁸ Ter aflossing van hun eigen schulden en die van andere waarvoor zij hoofdelijk aansprakelijk waren hebben Elma Vastgoed Ede B.V. (hierna: Ede) en Elma Vastgoed Veenendaal B.V. (hierna: Veenendaal) een overeenkomst gesloten met de bank, welke overeenkomst onder meer inhield dat Ede en Veenendaal hun vastgoed zouden verkopen en dat de opbrengst daarvan in mindering zou komen op de schulden van Ede en Veenendaal aan de bank. Op 22 juni 1994 werden de vastgoedportefeuilles van de beide vennootschappen verkocht aan een derde. Dit leidde tot een betaling van ongeveer NLG 3.100.000, welk bedrag werd bijgeschreven op de kwaliteitsrekening van een notaris. Deze betaalde enkele dagen daarna door aan de bank. Nadien voegde de bank de verschillende saldi van de rekeningen van Ede, Veenendaal en de andere groepsvennootschappen waarvoor zij hoofdelijk aansprakelijk waren, samen. Enkele weken later werd zowel Ede als Veenendaal failliet verklaard. Na het faillissement werd nog een bedrag bijgeschreven op de rekening die ten name staat van Ede. De curator van Ede en Veenendaal vorderde van de bank betaling aan de boedel van de door de bank ontvangen en verrekende bedragen terzake de verkoop van de vastgoedportefeuilles door Ede en Veenendaal. Hij stelde daarbij dat bank niet gerechtigd was om te verrekenen, gelet op de

strenge regels die door de Hoge Raad zijn ontwikkeld ten aanzien van een beroep op verrekening door een bankgiro-instelling in het zicht van het faillissement of de surseance van betaling van een rekeninghouder.³⁹ De curator stelde daarbij tevens dat geen sprake was van parate executie, omdat niet de hypotheekgever maar de eigenaar de onroerende zaken heeft verkocht op voorwaarde dat de koopsom in mindering zou worden gebracht op de vordering van de bank. De Hoge Raad oordeelde dat de betaling door de notaris niet kon worden gezien als de betaling van de koopsom aan de bank als hypotheekhouder. De bank heeft immers afstand gedaan van haar hypotheekrechten op voorwaarde dat de koopsom aan haar zou worden betaald. Dit dient te worden gezien als betaling door een derde. De bank betoogde dat zij zich geen ongerechtvaardigde uitzonderingspositie heeft verworven ten nadele van de overige schuldeisers omdat indien de onderhavige overeenkomst niet was gesloten de bank een hypotheekrecht had gehouden en als separatist de onroerende zaken had kunnen uitwinnen zonder omslag van de algemene faillissementskosten. Volgens de Hoge Raad gaat de bank er daarbij echter aan voorbij dat zij afstand heeft gedaan van haar recht op hypotheek en dus ook van het recht van voorrang en de positie van separatisten die zij daaraan ontleende, zonder – zoals mogelijk was geweest – tegelijk een pandrecht te doen vestigen op de opbrengst van de verkoop van de desbetreffende onroerende zaken of de vordering met instemming van de verkopers van de onroerende zaken rechtstreeks aan haar te laten voldoen. Er is dan ook sprake van verrekening en niet van betaling van een koopsom aan de bank als separatist. Omdat de bank, op het moment dat zij de betaling ontving en verrekening met haar openstaande vordering op de debiteuren Ede en Veenendaal, wist dat

hun faillissement te verwachten was, heeft de bank niet te goeder trouw verrekend, zodat die verrekening zonder rechtsgevolg blijft.

WEDERKERIGE OVEREENKOMSTEN

De verkoper van een reuzenrad vordert in het faillissement van zijn koper verificatie van de verschuldigde koopsom. Het rad was ten tijde van het faillissement nog niet geleverd en de curator had in zijn hoedanigheid van bewindvoerder tijdens de voorafgaande surseance al te kennen gegeven dat koper de koopovereenkomst niet zou nakomen en dat verkoper werd ontslagen uit de op haar rustende verplichtingen uit hoofde van die overeenkomst. Het Hof Amsterdam oordeelde dat het faillissement weliswaar geen invloed heeft op bestaande wederkerige overeenkomsten, maar dat een bewindvoerder dan wel een curator de overeenkomst eenzijdig kan ontbinden voordat de wederpartij een schriftelijke termijn heeft gesteld als bedoeld in art. 236 lid 1 Fw respectievelijk art. 37 lid 1 Fw.⁴⁰ De verklaring van de curator moet op één lijn worden gezet met een verklaring tot buitengerechtelijke ontbinding (art. 6:267 BW). Dit heeft tot gevolg dat voor een actie tot nakoming van de zijde van de verkoper geen ruimte meer bestaat. Verkoper heeft echter wel een vordering tot schadevergoeding.

WEDERZIJDSE ZEKERHEDENREGELING

De wederzijdse zekerhedenregeling is elk jaar weer goed voor ten minste één uitspraak. Zo ook dit jaar. Deze keer beoogt mr. Bannenberg in zijn hoedanigheid van curator van ICT International B.V. de wederzijdse zekerhedenregeling te torpederen.⁴¹ De regeling, waarbij wordt bewerkstelligd dat een eventueel surplus van de opbrengst van zekerheden die zijn verstrekt aan de ene financier wordt aangewend ter voldoening van de vorderingen van de andere financier werd al eerder aangevallen door curatoren.⁴² Mr. Bannenberg q.q. heeft het uiteindelijk tot de Hoge Raad gebracht, om aldaar – net als andere curatoren eerder – alsnog in het ongelijk te worden gesteld.

In het desbetreffende arrest oordeelt de Hoge Raad dat een financieringsconstructie als de onderhavige niet in strijd is met enige goederenrechtelijke regel of goederenrechtelijk beginsel. Evenmin is er reden om aan te nemen dat er sprake is van strijd met art. 53 Fw, in de eerste plaats al omdat geen sprake is van verrekening. Voorzover dat toch het geval zou zijn, dan nog verzet art. 53 Fw zich er niet tegen dat de pandhouders zich op de aan hen verschaft zekerheden verhalen voor de wederzijdse regresvorderingen die voortvloeien uit het overwaardearrangement. Omdat er ook geen sprake is van overneming door een der pandhouders vóór of tijdens het faillissement van een vordering op of schuld aan de gefailleerde is art. 54 Fw ook niet van toepassing. De wederzijdse zekerhedenregeling blijft in stand.

WERKNEMERS

(ZIE OOK MISBRUIK FAILLISSEMENT)

Een vraag die de laatste jaren regelmatig terugkomt in de rechtspraak is of een opzegging van de arbeidsovereenkomst door de curator kennelijk onredelijk kan zijn. De hoofdregel is gegeven in het arrest-Van

33 HR 14 november 2003, NJ 2004, 115, JOR 2004/58.

34 Hof Amsterdam 11 september 2003, JOR 2004/142.

35 Zie onder andere HR 17 oktober 1998, NJ 1998, 449 en HR 23 april 1999, NJ 2000, 158.

36 Rechtbank Arnhem 2 juni 2004, JOR 2004/218.

37 Zie Rechtbank Arnhem 21 december 2000 JOR 2001/47, Rechtbank Arnhem 20 december 2001, JOR 2002/39, Hof Arnhem 25 maart 2003, JOR 2003/131.

38 HR 19 november 2004, RvdW 2004, 129.

39 Zie voor uitvoerige verwijzingen naar arresten en literatuur de conclusie van A-G Timmerman.

40 Hof Amsterdam 15 januari 2004, JOR 2004/89.

41 HR 9 juli 2004, NJ 2004, 618.

42 Zie onder andere JOR 1999/259, JOR 2001/73 en JOR 2002/182.

Gelder Papier.⁴³ Een opzegging van een arbeidsovereenkomst door de curator is in beginsel niet kennelijk onredelijk. Een opzegging van een arbeidsovereenkomst door de curator kan slechts kennelijk onredelijk zijn indien er bijkomende, uitzonderlijke omstandigheden zijn die hiertoe aanleiding geven. Rechtbank Amsterdam⁴⁴ heeft zich in hoger beroep⁴⁵ over deze vraag moeten buigen waarbij er sprake was van een bijzondere situatie omdat er uiteindelijk sprake was van een positieve boedel. De rechtbank sluit aan bij eerdere uitspraken⁴⁶ om daarna aan te geven dat het criterium voor beantwoording van de vraag moet zijn wat de precieze boedelomvang (die de curator mocht verwachten) was ten tijde van het ontslag. Ook indien zou moeten worden aangenomen dat de curator ten tijde van het ontslag rekening had moeten houden met een positieve boedel, oordeelt de rechtbank dat in de gegeven situatie, mede in aanmerking genomen dat het bepaalde in art. 40 Fw berust op een afweging tussen de belangen van de betrokken werknemers en die van de faillissementscrediteuren, niet kan worden gezegd dat het ontslag kennelijk onredelijk is, ondanks de achteraf gebleken boedelomvang.

Een vonnis van Rechtbank Zwolle laat zien dat ook in het geval van een doorstart na faillissement de verkrijger van de onderneming erop bedacht moet zijn dat een proeftijd ongeldig kan zijn omdat de kennis van de failliete werkgever aan de verkrijger kan worden toegerekend.⁴⁷ In casu werd het

ik dacht naïef: hij mag nog precies één jaar zijn baan houden... Maar blijkbaar denkt de wetgever dat de werknemer bepaald niet weet wat dat is, een jaar.

proeftijdbeding door de rechtbank nietig bevonden.

Een ander vonnis van Rechtbank Zwolle laat zien dat ook in het geval van een doorstart na faillissement de verkrijger van de onderneming erop bedacht moet zijn dat de rechter bij een kennelijk onredelijk ontslag voor de omvang van de schadevergoeding het arbeidsverleden vóór het faillissement meeneemt.⁴⁸ In casu werd de opzegging van de arbeidsovereenkomst als kennelijk onredelijk aangemerkt. Voor de vaststelling van de omvang daarvan zou de kantonrechttersformule worden gebruikt waarbij de door de werknemer gewerkte dienstjaren van vóór faillissement bij rechtsvoorgangers van de werkgeefster werden meegenomen. In zijn noot bij deze uitspraak plaatst mr. Loesberg enige kanttekeningen.

Art. 7:667 lid 4 BW bepaalt dat wanneer een arbeidsovereenkomst voor onbepaalde tijd niet rechtsgeldig is geëindigd, maar wordt omgezet in een arbeidsovereenkomst voor bepaalde tijd, die arbeidsovereenkomst moet worden opgezegd en dus niet van rechtswege na die bepaalde tijd eindigt. Dit geldt volgens lid 5 ook indien sprake is geweest van verschillende werkgevers die elkaars opvolgers zijn. Na een faillissement heeft een doorstart plaatsgevonden waarbij een werknemer een jaarcontract heeft gekregen. Toen dit niet werd verlengd heeft de werknemer een beroep gedaan op bovengenoemde bepaling. De rechtbank oordeelde dat het dienstverband voor onbepaalde tijd rechtsgeldig is opgezegd door de curator op basis van art. 40 Fw, waardoor art. 7:667 lid 5 BW niet van toepassing is.⁴⁹

Een partij had met de curator een overnameovereenkomst gesloten, waarbij de koper zich verplichtte om de arbeidsverhoudingen met alle werknemers over te nemen.⁵⁰ Volgens de Hoge Raad heeft de rechtbank terecht geoordeeld dat bovengenoemde overeenkomst in de regel ertoe zal strekken dat rechtstreekse (rechts)betrekkingen tussen de werknemers en de koper worden bewerkstelligd, ook als dat niet expliciet aldus is uitgedrukt. Bij de uitleg van de overeenkomst zijn van beslissende betekenis alle omstandigheden van het concrete geval, gewaardeerd naar de maatstaven van redelijkheid en billijkheid. ●

43 HR 12 januari 1990, NJ 1990, 662.

44 Rechtbank Amsterdam 5 november 2003, JOR 2004/26.

45 Eerste aanleg Kantongerecht Amsterdam 31 augustus 2000, JOR 2002/41, zie ook Kroniek Insolventierecht 2002, *Advocatenblad* 2003, p. 708.

46 Onder andere Kantongerecht Utrecht 8 januari 2003, JOR 2003/244, zie ook Kroniek Insolventierecht 2003, *Advocatenblad* 2004, p. 402.

47 Rechtbank Zwolle 11 december 2003, JOR 2004/117.

48 Rechtbank Zwolle 7 april 2004, JOR 2004/280.

49 Rechtbank 's-Hertogenbosch 12 mei 2004, JOR 2004/281.

50 HR 1 oktober 2004, RvdW 2004, 112, JOR 2004/316.

Advocaat (m/v)

Holland Casino heeft van de overheid een exclusieve vergunning gekregen om casino's in Nederland te organiseren. In de ontwikkeling en uitvoering van haar beleid zoekt Holland Casino naar een juiste balans tussen rendement en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Spreken deze uitgangspunten je aan? Dan hebben wij een unieke kans voor jou. Wij zijn op zoek naar een advocaat in dienstbetrekking bij de afdeling Security & Risk Control in Hoofddorp. Samen met de andere jurist ben je de juridische spil van de organisatie. Je adviseert de raad van bestuur, de staf- en vestigingsdirecties en voert een algemene brede praktijk bij Holland Casino. Zo word je ondermeer betrokken bij de Wet MOT/WID, de Wet op de kansspelen, overheidscontacten en bij contractvorming. Daarnaast procedeer je zelfstandig. Je bent analytisch, flexibel, innovatief en klantgericht. Je kunt problemen oplossen en overtuigen. Je hebt minimaal drie jaar ervaring als advocaat met afgeronde stage. Wij bieden je een bijzondere werkomgeving met uitstekende arbeidsvoorwaarden. Een psychologisch onderzoek kan onderdeel uitmaken van de selectieprocedure.

Ben jij enthousiast en voldoe je aan de voorwaarden? Stuur je sollicitatie voor 6 maart naar Holland Casino, t.a.v. Carla Krul, manager HR, postbus 355, 2130 AJ Hoofddorp. Of mail naar: cpayralbe@hollandcasino.nl. Meer informatie? Bel Abdel Ytsma, jurist: 023 5659330.

Hoofdkantoor.

Een mooie gelegenheid om uit te gaan.

Andere praktijk, andere selectie van stagiaires

Maarten de Haas¹

organisatie-adviseur bij Raymakers-vd Bruggen,
Weesp

De advocatuur is een homogene beroepsgroep, althans voor veel buitenstaanders. Advocaten hebben dezelfde opleiding, doen ongeveer hetzelfde werk en zitten in hetzelfde soort kantoren. De advocaat zelf spiegelt zich graag aan zijn of haar vakgenoten. Dit alles neemt niet weg dat de verschillen tussen advocaten, hun praktijken en kantoren steeds groter worden. De bespiegelingen over de (toekomst van de) advocatuur in de Ordespecial van afgelopen najaar spreken juist over die verschillen: over de advocatuur als een veelkleurige dierentuin.² Er bestaan verschillen in specialistische vak kennis, maar ook in praktijkvoering, kantoororganisatie en commerciële activiteiten. Wat in de ene praktijk goed is, werkt niet per definitie in de andere.

In kantoren met een brede praktijk eindigen discussies over de beste praktijkorganisatie, de effectiefste marketingactiviteiten, de relevantste selectiecriteria, nogal eens in verwarring. De nichekantoren zijn hierdoor in het voordeel. Zij kunnen de selectie van nieuwe advocaten, de inrichting en organisatie van kantoor, de bejegening van cliënten en commerciële activiteiten, afstemmen op één praktijksoort.

Voor kantoren met een brede praktijk is het de uitdaging om rekening te houden met de eisen van elke praktijksoort, onder andere bij de selectie van advocaat-stagiaires. De markt én de arbeidsmarkt zullen dat in toenemende mate vragen.

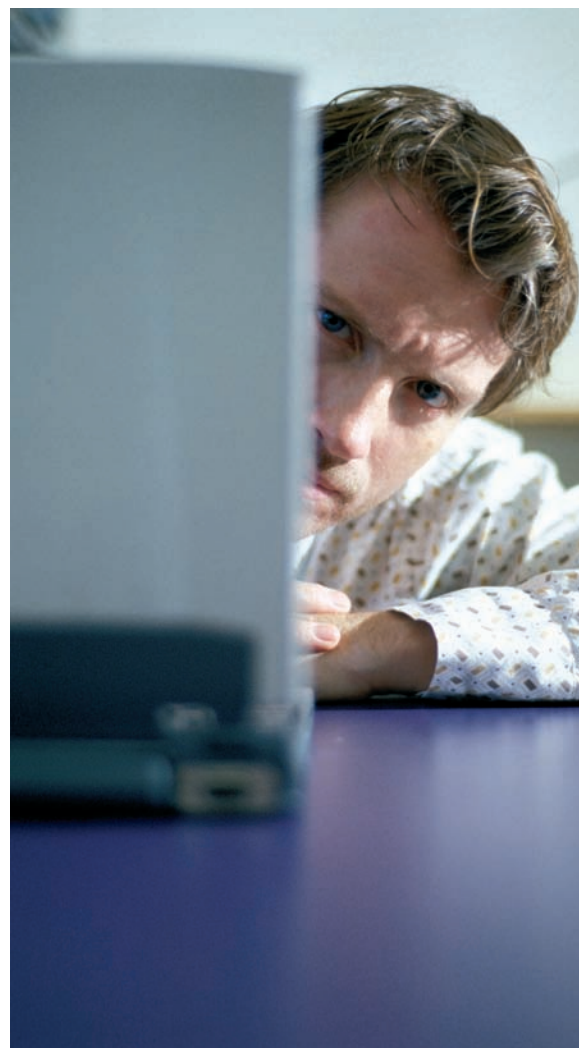
GROEI EN KRAPTE

De Nederlandse advocatuur kende decennialang een groei van gemiddeld 6%. In de periode 2002-2004 is deze teruggevallen tot 3 à 4%, vooral door stagnatie in het internationale segment. Het groeitempo lijkt nu echter weer

Binnen twee jaar voorziet Maarten de Haas een overspannen vraag naar nieuwe advocaten. Om te voorkomen dat de kwaliteit van de rechtshulp daalt en dat veel jonge juristen het beroep op oneigenlijke gronden kiezen en snel weer vertrekken of afknappen, moeten kantoren bij de selectie van stagiaires meer rekening houden met de eisen van de verschillende praktijksoorten.

toe te nemen. Ik zie geen enkele reden om aan te nemen dat het oude niveau niet haalbaar is, integendeel.³ De economie trekt aan en de samenleving juridiseert in rap tempo verder. Dit herstel van de groei, zelfs als dat zich zeer geleidelijk voltrekt, zal bij de huidige omvang van de balie binnen twee jaar leiden tot een behoefte aan circa 1500 nieuwe instromers per jaar. Hierbij ben ik uitgegaan van een verloop van circa 3,5%, het gemiddelde in de jaren 1999-2003; de komende jaren zal dit percentage waarschijnlijk groter zijn. Vijftienhonderd nieuwe advocaten, dat is meer dan de helft van alle afstuderende juristen, terwijl in de 'overspannen' jaren 1998-2001 maximaal een derde voor de advocatuur kon worden geworven.

Het is denkbaar dat door deze ontwikkeling de arbeidskosten van juristen en de prijs van juridische diensten sterk toenemen; dat voor toevoegingen en andere rechtshulp aan particulieren geen advocaat meer te krijgen is; dat de kwaliteit van de rechtshulp daalt door te weinig kritische selectie van instromers; dat veel jonge juristen het beroep op oneigenlijke gronden kiezen en snel weer vertrekken of afknappen; dat langdurig ziekteverzuim en arbeidsongeschiktheid door psychische klachten weer toenemen; veel investeringen in werking, selectie en opleiding zullen vruchteloos blijven. Tijdens de laatste snelle groei in de advocatuur (1998-2001) bleek dat dergelijke effecten niet denkbeeldig zijn.

*Bijna 1 op de 5 stagiaires had volgens de patroons
niet als advocaat-stagiaire moeten beginnen,
en de helft zit op de verkeerde plaats*

Onzekerheid leidt tot te ver doorgevoerd perfectionisme, uit de weg gaan van beslissingen en angst om te mislukken

VEEL STAGIAIRES ZITTEN FOUT

Volgens de *Evaluatie beroepsopleiding* (A2003)⁴ wordt 17% van de stagiaires door hun patroons niet geschikt bevonden voor de balie. 32% was wel geschikt voor de advocatuur, maar niet voor de praktijk of het kantoor waar men nu zat. Een gebrekkige kwaliteit van opleiding en begeleiding kan dat maar in beperkte mate verklaren. Kortom, bijna 1 op de 5 stagiaires had volgens de patroons eigenlijk niet als advocaat-stagiaire moeten beginnen en de helft zit op de verkeerde plaats.

In 2001 deden wij onderzoek naar psychische klachten en uitvalrisico's onder jonge advocaten (0-5 jaar ervaring).⁵ De uitkomsten bevestigden het vermoeden van een verband tussen psychische klachten, de werkdruk en de kwaliteit van de begeleiding. Maar sterker nog bleek het verband tussen stress en een gebrek aan zelfwaardering, aan vertrouwen in het eigen kunnen. Onzekerheid leidt tot te ver doorgevoerd perfectionisme, uit de weg gaan van beslissingen en angst om te mislukken.

Onzekerheid kan inherent zijn aan de persoonlijkheid of de ontwikkelingsfase van de advocaat. Deze kan gereduceerd worden door goede begeleiding en vooral door veel ervaring op te doen. Stabiliteit in de omgeving, steun van de patroon en collegae zijn daarvoor belangrijk. Zijn die aanwezig, dan zien we de onzekerheid met de jaren afnemen.

Onzekerheid kan echter ook voortkomen uit een slechte match tussen de gevraagde en de aanwezige capaciteiten, vooral als het gaat om moeilijk ontwikkelbare intellectuele vermogens. De stress van een advocaat-stagiaire

die zich voortdurend voor opgaven gesteld ziet die zijn vermogens te boven gaan, is voorstelbaar. (Het omgekeerde is overigens ook het geval: de advocaat die zijn capaciteiten onvoldoende in de praktijk kan brengen is vatbaarder voor stress.) Coaching en opleiding hebben dan weinig effect. Studieverloop en de studieresultaten leiden lang niet altijd tot voldoende (zelf)selectie. Met discipline en hard werken kun je de studie prima voltooien. Goede studieresultaten zeggen niet alles over de intellectuele capaciteiten.

Het is tekenend dat het stressonderzoek en de evaluatie van de stage beide de advocaat-stagiaires betreffen die in de periode 1998-2001 zijn begonnen. Beide kunnen dus als een indicatie worden opgevat van de gevolgen van een geringere selectiviteit in een verkrappende arbeidsmarkt. De kans is groot dat de komende jaren weer in toenemende mate advocaten aan de stage zullen beginnen die te zeer op de tenen moeten lopen om aan de eisen van het beroep, het kantoor en de praktijk te voldoen. Het handhaven van de selectiviteit aan de poort van de stage is één van voorwaarden om dit te voorkomen. Deze selectiviteit zal gecombineerd moeten worden met een secure afstemming van de capaciteiten van de jurist op de eisen van het werk – zodat de advocatuur weliswaar voor veel juristen een plaats blijft bieden, maar dan de juiste.

INHOUDELIJKE SELECTIECRITERIA

De personeelsadvertenties voor advocaat-stagiaires onderscheiden zich steeds meer in vorm en opmaak, maar nog weinig in inhoud.

De criteria van het ene kantoor – groot of klein, commercieel en sociaal, gespecialiseerd en algemeen – lijken erg veel op die van het andere. Er zijn weinig kantoren die – afgezien van misschien het vakkenpakket tijdens de studie – de eisen afstemmen op het specialisme of de sectie waar men voor zoekt. Natuurlijk, de stage vereist een brede praktijkopleiding, maar in de meeste middelgrote en grote kantoren zal een groot deel van de praktijk van een stagiaire zich op één of hooguit twee praktijkgebieden afspelen.

Aan elke advocaat worden bepaalde basale eisen gesteld.⁶ Elk kantoor voegt daar eigen algemene criteria aan toe, die te maken hebben met de stijl van werken, ambitie en gezamenlijke waarden, bijvoorbeeld maatschappelijke betrokkenheid, interne samenwerking en collegialiteit. Maar de toenemende schaarste van talent vergt ook een steeds nauwkeuriger afstemming op de specifieke eisen van de toekomstige praktijk. Sommige praktijken stellen hogere eisen aan de sociale en communicatieve vaardigheden dan aan het juridisch vernuft. In de ene praktijk is de kwaliteit van de schriftelijke stukken doorslaggevend, in de andere de spreekvaardigheid en overtuigingskracht. Talent voor organisatie en praktisch regelwerk is soms essentieel, soms nauwelijks van belang.

Er zijn beginnende stagiaires die alles kunnen, maar sommigen gedijen in de ene praktijksoort veel beter dan in de andere. Dat blijkt als zij van praktijksoort veranderen, zoals bij veel kantoren tijdens de stage gebruikelijk is.

1 Dit artikel is een bewerking van delen van mijn bijdrage aan Advocatendossier *De advocatenstage nader bekeken*, Nederlandse Orde van Advocaten/Elsevier Juridisch, 2005.

2 Zie de beschouwingen van mr. Van de Klashorst, mr. Bannier en mr. Kemper in *Advocatenblad* 2006-13, 23 september 2005.

3 Dit overigens in tegenstelling tot de heer Goldsmith, vertegenwoordiger van de koepel der Europese balies, in zijn toespraak tijdens de Jaarvergadering 2005 (*Advocatenblad* 2005-14, p. 646-652).

4 R. Vogels, *Evaluatie Beroepsopleiding*, EIM Stratus, Zoetermeer, mei 2003.

5 Het onderzoek is gepresenteerd tijdens het najaarscongres van de Nederlandse Orde van Advocaten, op 20 november 2002.

6 Behalve de studie(resultaten) kan daarvoor ook het *Portfolio* (met een model voor beoordeling van competenties) van de Nederlandse Orde van Advocaten worden gebruikt.

7 Een typering van praktijksoorten in de professionele dienstverlening is te vinden in David Maister, *Een echte professional*, Academic Service 1997, p. 125 e.v.

VERSCHILLENDE PRAKTIJKKENMERKEN

Bij de afstemming van de capaciteiten op het werk spelen de volgende kenmerken van de praktijk van de aanstaande advocaat een belangrijke rol.⁷

Inhoudelijk

Welke intellectuele diepgang vraagt de praktijk? Moeten de zaken tot op de bodem worden uitgezocht en zijn cliënten bereid daarvoor te betalen, of gaat het om snelle en praktische oplossingen? Moet de advocaat steeds nieuwe oplossingen vinden of vooral bestaande kennis en modellen goed toepassen?

Communicatie

Hoe complex is de materie die schriftelijk of mondeling moet worden uiteengezet? Licht het accent op schrijven of spreken? Welk gewicht hebben juridische argumenten en analyses in de relatie met cliënten, wederpartij en rechter?

Soort cliëntcontacten

Met welke cliënten heeft de advocaat contact en waar gaan de contacten over? Over de juridische merites of meer over belangen en emoties? Is overtuiging en het overwinnen van tegenstand vooral een zaak van inhoudelijke argumenten of van houding?

Organisatie

Welk organisatie- en regelwerk wordt van de advocaat verlangd in de dossiers en in kantoor? Is er ruime ondersteuning of niet? Wat is het belang hiervan voor de kwaliteit van de praktijk?

VERSCHILLENDE ADVERTENTIES

De antwoorden op deze en dergelijke vragen vormen het profiel van de te selecteren advocaat-stagiaire, samen met de basiseisen en de algemene eisen van het kantoor. Als er is nagedacht over de specifieke eisen van de praktijk, dan kan de tekst van de personeelsadvertentie zowel wervend als selectief zijn. We zouden dan bijvoorbeeld de volgende advertenties kunnen lezen, die differentiëren en het juiste talent op de juiste plaats terecht laten komen.

‘Wij vragen advocaten die hun weg weten in het recht, maar een snelle en praktische oplossing verkiezen boven een diepgaande studie. Die makkelijk en graag contacten hebben met particulieren en kleine ondernemers. Die hen bij de hand kunnen nemen en overtuigen van de aanpak van de zaak. De kandidaten kunnen een goede korte brief schrijven, spreken begrijpelijk Nederlands en hechten niet aan formaliteiten. Zij werken efficiënt, hebben een zeer goed inlevingsvermogen en zijn ook buiten kantooruren voor cliënten bereikbaar. Tevredenheid van cliënten wordt jaarlijks gemeten en is een belangrijk criterium voor de perspectieven van de advocaat.’

Of:

‘Wij vragen advocaten die gedreven worden door complexe juridische vraagstukken en de ontwikkeling van het recht in de praktijk. Zij werken samen met ervaren collegae aan onderdelen van grotere zaken. Zij hebben oog voor het detail, voor een perfecte juridische argumentatie. Zij weten daarmee inhoudelijk deskundige en kritische vakgenoten en cliënten te overtuigen. De kandidaten kunnen complexe zaken helder schriftelijk en mondeling presenteren. Hun ambitie is gericht op een vakinhoudelijke ontwikkeling. Een belangrijk criterium daarvoor is de reputatie van deskundigheid onder collegae binnen en buiten het kantoor.’

HBO-NIVEAU?

Tijdens de laatste jaarvergadering werd in discussies de stelling geponeerd dat ‘80% van het werk van de advocaat op hbo-niveau ligt’. Wat dat precies betekent bleef onbeantwoord, maar niettemin oogstte de stelling enige bijval. Uiteraard zijn de stelling en de discussie gebaseerd op grove simplificaties. Er zijn bijvoorbeeld veel hbo’ers die op academisch niveau denken en werken, en er zijn veel academische juristen die dat niet doen. In ieder geval kan niet de conclusie getrokken worden dat hbo’ers straks 80% van het werk van advocaten kunnen overnemen. Als 20% van het werk van een advocaat een academisch niveau

vereist (wat dat ook precies moge zijn), vereist hét werk dus academisch niveau, anders gaat die 20% de mist in. Dat wordt pas anders als het werk wordt verdeeld tussen juristen met een academische achtergrond en hbo-juristen.

Hbo’ers zullen steeds meer in de advocatenpraktijk worden ingeschakeld, maar ik verwacht dat dat zeer geleidelijk zal gaan en in de praktijk toch op allerlei beperkingen stuit. Niettemin is de aanvulling met hbo-capaciteit zeer wenselijk, wellicht zelfs onmisbaar. De analyse van de praktijksoorten zoals in dit artikel omschreven, kan behulpzaam zijn bij het verkennen van de mogelijkheden.

MEER KEUZES NOODZAKELIJK

Voor kantoren met een praktijk op veel verschillende rechtsgebieden, voor particuliere en zakelijke cliënten, zal het een uitdaging zijn om verschil te – durven – maken. Verschil maken is lastig, maar zal steeds meer noodzakelijk worden voor de kwaliteit en levensvatbaarheid van elke praktijksoort en dus voor een succesvolle combinatie van praktijksoorten in één kantoor.

Differentiëren gaat ongetwijfeld tot interne discussie leiden. Met het bepalen van de selectiecriteria houdt het bovendien niet op. De verschillen werken door in de opleidingsbehoeften en de loopbaan van de advocaten, dus in het hele personeelsbeleid van een kantoor. Ook de beroepsopleiding zal er in toenemende mate rekening mee (moeten) gaan houden.

Dit artikel richt zich tot advocaten en advocatenkantoren. Dat neemt niet weg dat ook de afstuderende juristen zelf (academisch of hbo) de verantwoordelijkheid hebben om na te gaan in welke praktijk zij passen en in welke niet. Dat gaat verder dan de voorkeuren voor bepaalde rechtsgebieden en vereist inzicht in de eigen talenten én beperkingen. Daarbij kan de toenemende aandacht in het onderwijs voor competenties behulpzaam zijn. ●

Elk rechtstelsel kent zijn grenzen.

Jouw carrière niet. Daar ben je zelf verantwoordelijk voor. Bij ons krijg je alle ruimte. Met duidelijke verwachtingen van jezelf en van ons. Verdiep jezelf in de juristenwereld van Holland Van Gijzen. Een jong en ondernemend advocaten- en notarissenkantoor. Om jouw grenzen te verleggen. Om samen met collega's voor cliënten grenzen te verleggen. Nationaal en internationaal. Waar de wet je ook maar heen brengt.

Voor onze vestigingen zijn we op zoek naar een:

- **Advocaat-stagiair/medewerker Bank- en Effectenrecht** (Amsterdam)
- **Advocaat-stagiair/medewerker Arbeidsrecht** (Eindhoven)
- **Advocaat-stagiair Ondernemingsrecht** (Eindhoven)
- **Advocaat-medewerker Vastgoed en Overheidsadvisering** (Eindhoven)
- **sr. Advocaat medewerker Ondernemingsrecht (procespraktijk)** (Eindhoven)
- **sr. Advocaat medewerker Arbeidsrecht** (Den Haag)
- **Kandidaat-notaris stagiair/medewerker** (Eindhoven, Den Haag)

Zin om jouw grenzen te verleggen? Stuur dan je sollicitatie naar Nelja Tilma van Holland Van Gijzen. Postbus 90636, 2509 LP Den Haag, tel. (070) 328 6577 of recruitment@hollandlaw.nl. Voor meer informatie, kijk op www.hollandlaw.nl.

GESLOTEN

Wie anticip
de keerzijde
prijzeno

eert op
van de
oorlog?

BANNING te 's-Hertogenbosch is met circa 60 advocaten een van de grootste onafhankelijke advocatenkantoren van Zuid-Nederland. Om zich te versterken, is BANNING op zoek naar een

**stagiaire Insolventierecht
en een
advocaat Insolventierecht
met gevorderde of voltooide stage**

BANNING is op deze rechtsgebieden zowel qua kennis als qua niveau van dienstverlening toonaangevend. De sectie bestaat uit een team van 5 advocaten en een jurist/faillissementsmedewerkster. Er wordt nauw samengewerkt met de sectie Ondernemingsrecht waar circa 20 advocaten werkzaam zijn. De sectie staat onder leiding van Jan Stadig.

Bij BANNING kom je terecht in een relatief jong team en een informele bedrijfscultuur. Tevens krijg je bij BANNING de mogelijkheid te groeien, heb je 'state of the art' ondersteuning en word je goed begeleid door gespecialiseerde advocaten.

Geïnteresseerd in een nadere kennismaking? Bel of mail Inge van den Reek (tel. 073-692 77 13, e-mail i.vandenreek@banning.nl) of ga naar www.banning.nl voor meer informatie over (werken bij) BANNING.

BANNING
ADVOCATEN

VAN Wilfred Schovers

Welke boeken lezen advocaten eigenlijk buiten de juridische literatuur, als ze dan nog lezen? Zien ze graag opera, bezoeken ze bioscopen, concerten, galeries? Gaan ze naar toneel? En wat betekent die cultuur voor hen en, misschien, voor hun werk? Wilfred Schovers (49; advocaat in Prinsenbeek, bouwrecht; samenwonend, twee kinderen) breekt een lans voor muziekkunst met een zogenaamde kleine k.

Jan Pieter Nepveu
journalist

‘Dat iemand een academische opleiding heeft, betekent nog niet dat hij zijn gezond verstand gebruikt’

“ Ik ben van huis uit monteur en heb samen met mijn vader nog bij Esso gewerkt. Ik heb me opgewerkt van grondwerker naar storingsmonteur en uiteindelijk spuitser. Alles wat ik kan met mijn handen heb ik van mijn vader geleerd. Ik ben daarnaast naar de avondschool gegaan: overdag benzinepompen repareren en 's avonds studeren. Nooit meer heb ik zo hard gewerkt als in dat jaar. Toen ik was geslaagd voor mijn staatsexamen feliciteerde mijn bijlesleraar me, maar hij liet mij ook beloven dat ik mijn ouders nóóit via de achterdeur zou binnenlaten.

Mijn vader, een oom en mijn opa van moederskant speelden in de Zeister harmonie O.B.K. (Oefening Baart Kunst). Via de muziek hebben mijn ouders elkaar leren kennen. De harmonie was volks, er zaten veel arbeiders bij en wat winkeliers.

Opera en operette is mij eveneens met de paplepel ingegoten. Daar was mijn moeder helemaal gek van en zij sleurde mij altijd mee. Als we in Italië op de camping stonden bij het Gardameer, dan gingen we per definitie naar de opera in Verona. Noem maar iets, en ik kan het meezingen.

Sinds mijn dertiende speel ik accordeon. Ik zat op de Zeister muziekschool. We hadden uitvoeringen op een mooie locatie, de zolder van Slot Zeist. En ik heb een aantal jaren meegespeeld in een accordeonorkest in het dorpshuis van Austerlitz. Mij leek het conservatorium wel wat, maar ik had alleen mavo. Mijn accordeonspel was in orde, maar mijn opleiding was niet voldoende. Daar heb ik dispensatie voor gekregen. Ik mocht conservatorium doen onder voorwaarde

dat ik een jaar solfègelessen ging volgen. De solfègeleraar zal ik nooit vergeten. Naast zijn voordeur stond op een koperen bordje: TOONKUNSTENAAR. Werkelijk, ik dacht een sprookjeswereld binnen te gaan. Maar na een jaar vroeg ik me af waar ik mee bezig was. *La pianola povera*. Want inmiddels begreep ik wel dat een accordeon in de officiële muziekwereld nooit op een hoger plan zou komen dan een draaiorgel.

Ik ging rechten studeren en kwam terecht in een voor mij volkomen andere wereld. Als zoon van een advocaat doe je, denk ik, atheneum of gymnasium en studeren is dan heel gewoon. Maar ik keek enorm op tegen de universiteit. Gaandeweg heb ik wel ontdekt, met alle respect voor de gewaardeerde en intelligente collega's, dat er ook in ons vak gewoon stommelingen zijn. Dat iemand een academische opleiding heeft, betekent nog niet dat hij zijn gezond verstand gebruikt. Shakespeare citeren bijvoorbeeld staat interessant, maar wat zegt het nou eigenlijk?

De meest arrogante opmerking die ik ooit op een verjaardagsfeestje gehoord heb ging over een pianoconcert van Chopin: 'Neem die uitvoering van die en die dirigent, want anders loop je het risico dat je de verkeerde bewerking mooi gaat vinden.' Wat een arrogantie! Je zou per ongeluk van de verkeerde uitvoering gaan houden...

Je kunt op twee manieren naar muziekuitsvoeringen gaan: omdat je het leuk vindt of omdat je je dat aan je stand verplicht voelt en gezien wilt worden. De Mattheüs Passion? Kattengejank vond ik het vroeger, niet om aan te horen. Tijdens mijn avondschoolperi-

Wilfred Schovers: "Toen ik was geslaagd voor mijn staatsexamen liet de bijlesleraar mij beloven dat ik mijn ouders *nóóit* via de achterdeur zou binnenlaten"

ode kwam ik er via via mee in aanraking en ben ik er van gaan houden. Schitterend vind ik het nu.

Toch merk ik dat ik naarmate ik ouder word, ik terugkeer naar mijn roots, de muziek van harmonie en fanfare. Ik speel nu saxofoon in de fanfare Sint Catharina in Hoogstraten, een dorp net over de grens in België. Ik ben lid voor de gezelligheid maar vooral voor de muziek.

Ik weet dat mensen bij het woord fanfares denken aan schuinsmarcheerdere die van de ene kroeg naar de andere stappen en wat marsen blazen. Dat doen we ook wel

eens, maar daar zijn we niet het hele jaar mee bezig. Het mooie van de fanfare is de enorme klankkleur. Wij geven concerten van pop tot klassiek. Op ons programma staat bijvoorbeeld *Hobbits* van Johan de Meij, een klassiek stuk waarin we bijna klinken als een symfonieorkest. In een volgend nummer *Sax in the City* spelen we weer als een gigantische bigband. Eenmaal per week repeteren we zeer intensief. In 2003 hebben we in België het nationale concours gewonnen. De zaal zit doorgaans vol, maar mensen die wél regelmatig de stadsschouwburg of klassieke concerten bezoeken, zie je niet bij de fanfare. Waarschijnlijk geldt hier: onbekend maakt

onbemind. Jammer, want wie in aanraking komt met muziek van de fanfare zal verrast staan van de klankkleur en de originaliteit.

Er wordt wel eens gesproken over amateurkunst met een kleine k. In de fanfare zitten niettemin juweeltjes van muzikanten die werkelijk hun hart laten spreken. Ik voel me erg thuis bij hen en bij de fanfaremuziek. Niemand praat er over zijn werk. Een verademing, want zet twee advocaten bij elkaar en in *no time* gaat het over hun fantastische praktijk en belangrijke zaken. ”

KRITIEK OP ONDERZOEK DOMEINMONOPOLIE KLOPT NIET

In *Advocatenblad* 2006-1 van 13 januari jl. gaf de deken commentaar op het onderzoek dat SEO Economisch Onderzoek verrichtte, in opdracht van het Verbond van Verzekeraars, naar de verplichte procesvertegenwoordiging voor civiele procedures bij de rechtbank, het domeinmonopolie van de advocatuur en de op PBO-status gebaseerde zelfregulering van de Orde. Het onderzoek werd ook door diverse partijen besproken in de Actualiteitenrubriek, voorin hetzelfde nummer. Het dekencommentaar en de uitspraken van de andere betrokkenen houden we bij dezen graag tegen het licht.

Wij onderzochten of de wijze waarop de overheid ingrijpt op de markt voor juridische bijstand vanuit economisch perspectief – en dus niet vanuit juridisch of sociologisch perspectief (wij zijn immers economen) – optimaal is te noemen. Hierbij lieten wij strafzaken buiten beschouwing, iets wat de algemeen deken ons in haar column kwalijk lijkt te nemen. Echter, onze opdracht betrof civiele zaken; waarom zou het Verbond een onderzoek naar strafzaken laten uitvoeren? Bovendien spelen de negatieve prijseffecten als gevolg van het procesmonopolie met name bij civiele procedures. Zo zullen de prijseffecten in strafzaken over het algemeen gedempt worden, omdat strafzaken in relatie tot het aantal procedures oververtegenwoordigd zijn bij de gefinancierde rechtshulp. Met name de lagere inkomens zullen dus beschermd worden tegen prijsopdrijvende effecten. Bovendien zijn strafzaken bij uitstek het terrein van de sociale advocatuur die gunstige tarieven hanteert.

In de bespreking wordt tevens gesteld dat wij ons slechts richten op het segment waar het om bulkzaken gaat. Deze constatering klopt; het zijn namelijk deze zaken waar het financiële belang en de kosten van procedures geen tred met elkaar houden.

De Orde ervaart het als een probleem dat zij niet bij het onderzoek zou zijn betrokken. Wij hebben echter verschillende bronnen gebruikt die afkomstig zijn van de Orde. Daarnaast heeft Barbara Baarsma het onderzoek tijdens de besloten bijeenkomst voor de Commissie-Van Wijmen begin november jl. toegelicht, voor een publiek waarin zich

ook de algemene deken en andere personen werkzaam bij de Orde alsmede verschillende advocaten bevonden. Tijdens die bijeenkomst (of desgewenst daarna) was er eenvoudig de mogelijkheid om kritiekpunten te bespreken, hetgeen niet is gebeurd.

Verder hebben wij het onderzoek op openbare bronnen gebaseerd en niet zoals de algemeen deken suggereert ‘veelal [...] niet te verifiëren informatie’. Wij bespraken onze analyse met enkele wetenschappers.

Onze opmerking over het ontbreken van de vrije advocatenkeuze bij de gefinancierde rechtsbijstand is de algemeen deken een doorn in het oog. Zoals de literatuurverwijzing op dit punt in het rapport ook aangeeft, komt deze constatering uit het Compendium van het burgerlijk procesrecht van Stein en Rueb. Het verbaast ons ook dat de deken vrije advocatenkeuze gelijk trekt met het feit dat ruim de helft van de balie ingeschreven staat bij de Raden voor Rechtsbijstand. Immers, een dergelijk argument zou niet opgaan voor verzekeraars, zoals blijkt uit uitspraak nr. 2005/006 van de Raad van Toezicht Verzekeringen: de keuze uit een lijst van advocaten (behorende tot het netwerk van een verzekeraar) voldoet niet aan de door art. 61 Wtv 1993 geëiste waarborgen van vrije advocatenkeuze.

Dan enkele cijfermatige punten. Volgens het rapport kosten de zaken die uitbesteed worden 2 tot 4 maal zoveel dan wanneer een verzekeraar deze zelf afhandelt. De algemeen deken denkt dat wij over het hoofd hebben gezien dat de meest complexe zaken worden uitbesteed. Echter, dat is geenszins het geval. Integendeel, we beweren juist dat de cijfers betrekking hebben op dezelfde bulkzaken. De zaken waarbij een advocaat ingeschakeld wordt in verband met ontbrekende specifieke kennis (of samenloop of geschillenregeling) hebben we namelijk bewust niet meegegenomen in deze berekening.

De statistieken met burgerlijke rechtszaken en de gefinancierde rechtshulp, waar de algemeen deken zich niet in kan vinden, komen van het Centraal Bureau voor de Statistiek en de Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2004.

Over de interpretatie van de rendementscijfers van advocatenkantoren heeft de algemeen deken gelijk dat wij hierbij geen rekening hebben gehouden met winstuitkeringen aan maten. We bekijken dit punt momenteel verder. Echter, de analyse van rendementscijfers is niet bepalend voor onze conclusies.

WEINIG INHOUDELIJK

Een advocaat stelt – in de journalistieke bijdrage op p. 2-3 in de rubriek Actualiteiten van hetzelfde nummer – dat het mededingingsrechtelijk niet aannemelijk zou zijn dat de prijzen advocatuur te hoog zijn door het domeinmonopolie. ‘Er is immers zowel binnen de advocatuur als tussen de advocatuur en andere juridische dienstverleners sprake van scherpe concurrentie.’ Echter, omdat niet-advocaten geen toegang hebben tot het domeinmonopolie kunnen zij het prijszettingsgedrag van advocaten niet disciplineren. Gegeven het almaar stijgende aantal zaken, de toetredingsbelemmeringen (en de rol van de Orde daarbij) en gedragscodes (bijv. art. 17 Gedragsregels 1992 of art. 2 Verordening op de publiciteit) is de concurrentie binnen het procesmonopolie relatief beperkt.

Tot slot wordt door verschillende critici gesteld dat wij naar bepaalde conclusies zouden hebben toegewerkt. Wij hechten echter zeer aan onze onafhankelijkheid in elk onderzoek en ook in dit onderzoek. Onze reputatie als wetenschappelijk onderzoeksbureau vereist dat ook. Wij ervaren dit dan ook als een weinig inhoudelijke manier om de voor sommigen onwelkome conclusies te ondergraven. Onze conclusies zouden precies dezelfde zijn geweest als we dit onderzoek voor een andere partij (bijvoorbeeld de Orde of een ministerie) hadden gedaan. Zo deden we eerder voor Economische Zaken een onderzoek over het notariaat met vergelijkbare vraagstelling, analyse en conclusies.

De kritiek zoals geuit in *Advocatenblad* 2006-1 haalt de conclusies van het onderzoek op geen enkele wijze onderuit. Wij zien uit naar een interessante discussie over deze conclusies met de Orde.

(Barbara Baarsma en Flóra Felső,
auteurs van het rapport ‘Het proces als domein’,
SEO Economisch Onderzoek)

NASCHRIFT ELS UNGER

In hun reactie op mijn dekencommentaar in *Advocatenblad* 2006-1 stellen de onderzoeksters Baarsma en Felsö dat in de besloten conferentie van de Commissie-Van Wijnen op 9 november 2005 de mogelijkheid zou hebben bestaan om kritiek op hun onderzoeksrapport te bespreken. Tot die conferentie was de Orde echter niet op de hoogte van het onderzoek. De Orde heeft het rapport bovendien pas op 14 december jl. ontvangen, de dag waarop het door het Verbond van Verzekeraars publiek bekend werd gemaakt. In een gesprek eind november 2005 met de voorzitter van de Sectie Rechtsbijstand van het Verbond heb ik wel om eerdere verstrekking van het rapport gevraagd, maar men verwees mij naar de publieke bekendmaking.

Verder stellen de onderzoeksters dat zij het rapport op openbare bronnen hebben gebaseerd en het daarom niet nodig vonden de Orde te raadplegen. De openbaarheid van bronnen vormt echter geen waarborg voor juistheid. De literatuurverwijzing naar

het Compendium burgerlijk procesrecht van Stein en Rueb ter onderbouwing van de stelling dat in de gefinancierde rechtshulp geen vrije advocaatkeuze bestaat, is daar een voorbeeld van. Nogmaals, bij de Raden voor Rechtsbijstand staan ruim 6.500 advocaten ingeschreven en onvermogenende rechtzoekenden staat het vrij één van die advocaten te kiezen. De Wet op de rechtsbijstand geeft de Raden ook niet de bevoegdheid die vrije keuze met betrekking tot de ingeschreven advocaten te beperken. Onder omstandigheden kan een rechtzoekende zelfs verlangen te worden bijgestaan door een niet-ingeschreven advocaat (art. 16 Wrb). Bij de keuze van een advocaat behorende tot een netwerk van de rechtsbijstandverzekeraar gaat het meestal slechts om tientallen advocaten.

De gegevens in de Monitor Gesubsidieerde Rechtsbijstand 2004 zijn door de onderzoeksters kennelijk verkeerd begrepen, want zij verwarren de 440.000 publiekscontacten met medewerkers van de (voormalige)

bureaus rechtshulp – waarvan slechts 8.000 resulteerden in toevoegingen afgegeven aan bureaujuristen – met de toevoegingszaken van advocaten (340.000 in 2004).

Met 'niet te verifiëren informatie' heb ik gedoeld op in een aantal noten in het rapport genoemde gegevens afkomstig van een *begeleidingscommissie*. Nergens in het rapport wordt iets vermeld over samenstelling, doel of werkwijze van die commissie.

Met de dames Baarsma en Felsö ben ik het eens dat een aantal – weliswaar storende – feitelijke onjuistheden niet per definitie afdoen aan de conclusies van het rapport. De conclusies vormen een prima basis voor discussie in en buiten de advocatuur. Die discussie zal om te beginnen worden gevoerd in een bijzondere vergadering van het College van Afgevaardigden op 10 maart aanstaande.

(Els Unger)

(advertentie)

FIF 33

RECHERCHE- EN INFORMATIEBUREAU

Voor bedrijven, particulieren en advocatuur

- Onrechtmatig ziekteverzuim
- Alimentatiezaken
- Controle werkzaamheden
- Handelsinformatie
- Fraude / Bedrijfsdiefstal
- Privé-onderzoeken

010 - 477 33 22 www.fif33.nl

Goedgekeurd door Min. van Justitie POB 238
Heemraadssingel 186 • 3021 DM Rotterdam
Fax: 010 - 477 08 30 • e-mail: info@fif33.nl

inmovest

Mr Roeland B.C. van Passel

Nederlands advocaat in Spanje

- Onroerend goed
- Overeenkomsten
- Onderneming
- Notariële aktes

Tel.: +34 968 233151
www.inmovest.com
roeland@inmovest.com

CURATOR AAN BANDEN

Georg van Daal bespreekt (*Advocatenblad* 2006-2, 27 januari 2006, p. 70-72) het arrest waarin de Hoge Raad onlangs de grenzen stelde voor de mogelijkheden van een curator om een bestuurder ex art. 6:162 BW aan te spreken. De curator kan inderdaad niet namens andere crediteuren dan de crediteuren van de failliet optreden, maar waar Van Daal niet op ingaat is dat ook in de casus van het besproken arrest de curator de bestuurder (ex art. 6:162 BW) ten behoeve van de gezamenlijke crediteuren kan aanspreken.

Dezelfde feitenconstellatie kan zowel een zorgvuldigheidsnorm schenden die beschermt tegen benadeling van de verhaalsmogelijkheden van de gezamenlijke schuldeisers (bestaande in vermindering van het actief, of van het actief en het passief; vermeerdering van het passief; of verstoring van de paritas creditorum) als een zorgvuldigheidsnorm schenden die een individuele schuldeiser beschermt tegen door hem geleden schade.

Indien de verliesgevende onderneming ten onrechte door toedoen van een bestuurder werd voortgezet en als in deze periode een wederpartij van de onderneming tot schuldeiser werd gemaakt, heeft deze bestuurder jegens deze individuele schuldeisers een specifieke zorgvuldigheidsnorm geschonden wanneer de bestuurder ten tijde van het aangaan van de overeenkomst namens de vennootschap wist of behoorde te weten dat de vennootschap niet aan haar verplichtingen zou kunnen voldoen en geen verhaal zou bieden voor de dientengevolge ontstane schade (HR 6 oktober 1989, NJ 1990, 286). In een dergelijk geval kan de curator een Peeters/Gatzen vordering instellen jegens de bestuurder wegens benadeling van de gezamenlijke schuldeisers, want door het onrechtmatig handelen van de bestuurder is het passief toegenomen. Tegelijkertijd kan de schuldeiser de bestuurder aanspreken op grond van schending van de Beklaml-norm. Deze samenloop is mogelijk omdat de res-

pectievelijke vorderingen van de curator en de individuele schuldeiser elkaars complement vormen. De schade die de curator kan vorderen, correspondeert met de vermeerdering van het passief tijdens bedoelde periode. Dit schadebedrag komt uiteindelijk ten goede aan alle schuldeisers. Ook de nieuwe schuldeiser krijgt aldus een gedeelte van zijn vordering via de curator voldaan. Het onvoldaan gebleven gedeelte van zijn vordering kan hij vervolgens zelf verhalen op de derde op grond van de schending van de Beklaml-norm.

In de casus waarover Van Daal spreekt komt de curator een vorderingsrecht toe, indien wordt aangevoerd dat er sprake is van schending van een zorgvuldigheidsnorm strekkende tot bescherming van de gezamenlijke crediteuren, zoals de onrechtmatige toename van het passief door toedoen van de bestuurder.

(*mr. M.A.J.G. Janssen, partner Kennismanagement, Banning Advocaten, 's-Hertogenbosch*)

NASCHRIFT: BESTUURDERTJE MOET HANGEN

Janssen stelt dat de curator de bestuurder ook had kunnen aanspreken namens alle crediteuren, en wel voor het onrechtmatig vergroten van het passief. Hij gaat echter voorbij aan het door mij genoemde feit dat de Hoge Raad in casu óók heeft gecasseerd op de motiveringsklacht van de bestuurder, dat het hof ten onrechte zijn stellingen en bewijsaanbod had gepasseerd dat de gewraakte schulden van ná 31 juli 1998 ook zonder zijn toedoen zouden zijn ontstaan. Het staat, kortom, nog

lang niet vast dat deze bestuurder het passief onrechtmatig zou hebben vergroot.

In het algemeen ben ik het hartgrondig oneens met Janssens insteek, omdat deze past in de hype van het moment dat er hoe dan ook steeds wordt gezocht naar een grondslag voor bestuurdersaansprakelijkheid. Vergroting van passief betekent niet automatisch een vermindering van verhaalsmogelijkheden, al was het maar omdat in meer dan 95 % van de faillissementen de

concurrente schuldeisers sowieso geen cent ontvangen wegens gebrek aan actief, al dan niet in combinatie met boedelvorderingen en soms ook preferente vorderingen. Wie toch al geen cent zou krijgen, heeft geen schade als er nog meer partijen ook geen cent ontvangen. Als de concurrente schuldeisers geen schade hebben, hebben zij geen actie, en de curator namens hen al helemaal niet.

(*Georg van Daal*)

ADVOCATEN, VERWACHT IETS VAN DE BESTUURSRECHTER

‘Het is een illusie dat een justitiabele zelf nog in staat is zijn bestuursrechtelijke procedure te voeren.’ In deze mening van Tak (zie *Advocatenblad* 2006-2, p. 52) kan ik mij vinden. Zelfs advocaten begeven zich in bestuurszaken voor hun gevoel op glad ijs. Zo schreef Van der Meulen reeds in 1997 op de achterzijde van het praktijkboekje *Info bestuursrechtelijk procederen* (recent door mij herzien) dat het bedoeld was om de lezer, onder wie de in het civiele proces door de wol geleverde advocaat, zonder ongelukken door het bestuursproces te loodsen.¹ Sindsdien is het bestuursrecht door allerlei opgeworpen procesrechtelijke hobbels alleen nog maar complexer geworden, waardoor (zelfs) de advocaat wordt gedwongen om zich te specialiseren. Laat staan dat de gemiddelde burger van het bestuursproces nog chocolade kan maken. Immers, hoe vaak wordt niet een gemachtigde geconfronteerd met een cliënt die zelf de bezwaarfase ‘heeft gedaan’? Het vergt dan vaak veel van de creativiteit van de

gemachtigde om omissies en onvolkomenheden alsnog te repareren. Het blijft immers bijvoorbeeld maar de vraag hoe happig de bestuursrechter is op nieuwe gronden of argumenten.²

Voorts meent Tak dat de justitiabele met de formalistische rechtspraak van de Afdeling nog maar weinig kans maakt en doet daarom in de bijdrage enige aanbevelingen. Zo oppert Tak om de ‘pyrrus-overwinning’ van vernietiging van slechts de beslissing op bezwaar te voorkomen, dat het rechtstreeks beroep (‘prorogatie’, art. 7:1a Awb) voor de gemachtigde een uitkomst zou bieden. Een recente studie leert ons echter dat de meeste gemachtigden te laat worden benaderd om een verzoek tot rechtstreeks beroep te kunnen doen en dat bestuursorganen zich bovendien bij een dergelijk verzoek terughoudend opstellen.³ Beter is mijns inziens de suggestie om voorafgaand aan of hangende het beroep te trachten de zaak door bemiddeling te schikken.⁴ Zo heeft het experiment

met de (terug)verwijzing naar een mediator bij de sector bestuursrecht van de Rechtbank Assen, naar ik heb vernomen, al enige successen opgeleverd.

Moet dan inderdaad het advies zijn: ‘Voor kom dat je bij de bestuursrechter komt’? Misschien wel. Zo heb ik inderdaad al mogen ervaren dat een bestuursorgaan veel ruimte voor ‘herstel’ wordt geboden. Bovendien valt er na een rechterlijke vernietiging vaak een enigszins anders aangeklede, doch voor de rechtzoekende nog steeds negatieve, beslissing. Daarnaast valt de bewijslastverdeling nogal eens ten nadele van de rechtzoekende uit en gaat het leveren van bewijs vaak moeizaam (zo komen de kosten van een deskundige veelal voor rekening van de burger). Maar de bewering dat de rechter niet goed naar de door de advocaat ‘als een detective’ op een rij gezette feiten zou kijken, gaat mij te ver. Ik heb mij dan ook in die zin nog nooit door de bestuursrechter ‘geschofferd’ gevoeld.

(mr. R.J.B. Caderius van Veen, advocaat te Assen)

Reactie op Disciplinaire beslissingen

GEDRAGSREGELS TEGENOVER RV

In de disciplinaire uitspraken en in de noot gepubliceerd in *Advocatenblad* 2006-1 (p. 45-48) ging het onder andere om de spanning tussen Gedragsregel 12, die een beroep in rechte op brieven en andere mededelingen van de ene advocaat aan de andere verbiedt, en de art. 21 en 111 Rv., die bepalen dat partijen verplicht zijn de voor de beslissing van belang zijnde feiten volledig en naar waarheid aan te voeren en om de door de gedaagde tegen de eis aangevoerde verweren en de gronden daarvoor in de dagvaarding te vermelden. Ik zal hierna proberen die spanning op te heffen.

Gedragsregel 12 bepaalt dat in rechte geen *beroep* mag worden gedaan als bovenvermeld. Een beroep wordt gedaan om stelling

van de eiser aannemelijk te maken of te bewijzen. De eiser wil dus zijn voordeel doen met brieven en andere mededelingen van de ene advocaat aan de andere. Dat mag niet. Maar het vermelden van de verweren van de gedaagde en de gronden daarvoor doet de eiser niet in zijn eigen voordeel en om zijn eigen stellingen aannemelijk te maken. Integendeel, de wetgever verplicht de eiser hiertoe in het belang van de gedaagde en ter bespoediging van de procedure, omdat uit de dagvaarding reeds in grote lijnen blijkt wat de standpunten van de eiser en de gedaagde zijn. Als de eiser dus vermeldt wat de verweren van de gedaagde zijn en wat de gronden daarvan zijn, terwijl hij die alleen maar kent uit confraternele correspondentie, dan doet

de eiser mijns inziens in rechte geen beroep op die confraternele correspondentie. Het staat de eiser dus vrij om uit die correspondentie de verweren en de gronden daarvoor van de gedaagde te destilleren en in de dagvaarding op te nemen.

Daarbij vind ik het onnodig dat die confraternele correspondentie in het geding wordt gebracht. De eiser moet een samenvatting geven van het verweer van de gedaagde en de gronden daarvoor, zodat het niet nodig is en de eiser ook niet verplicht is, en dus gezien Gedragsregel 12 niet bevoegd is, om confraternele correspondentie in het geding te brengen.

De eiser hoeft ook niet te bewijzen wat de verweren en de gronden daarvoor zijn van de gedaagde. Als de eiser, al dan niet opzettelijk, die verweren niet goed samenvat, dan doet de gedaagde dat zelf wel in de conclusie van antwoord.

(H. van der Wiel, advocaat te Rotterdam)

1 Zie B.M.J. Van der Meulen, *Info bestuursrechtelijk procederen*, bewerkt door: R.J.B. Caderius van Veen, Den Haag: Elsevier Juridisch 2005.
2 De jurisprudentie op dit punt is sterk in beweging. Zie uitgebreid L.J.A. Damen c.s., *Bestuursrecht* 2, Den Haag: BJu 2006, p. 214-219.

3 Zie B.M.J. van der Meulen (red.), *Prorogatie in de Awb*, Den Haag: WODC 2005.

4 Zie ook K.J. de Graaf, *Schikken in het bestuursrecht*, Den Haag 2004.

Meer Informatie en aanmelding

Eggen Instituut
Postbus 1030
1000 BA Amsterdam
Tel 020-525 3407
Fax 020-525 3307
E-mail pao@jur.uva.nl
Website www.jur.uva.nl/eggen

EGGEN INSTITUUT *Juridisch Postacademisch Onderwijs*

Steeds meer financieel rechtelijke vragen waarbij particulieren en MKB betrokken zijn bereiken u.
Hoe kunt u adequaat adviseren, reageren of oordelen?

Financieel Recht praktische cursus financiële rechtshulpverlening

Naast een algemene inleiding, bevat de cursus dagdelen gewijd aan consumentenkrediet, beleggen en financieel-verzekeringsrecht en complexe producten. In ieder dagdeel zullen in verband met het hoofdonderwerp van dat dagdeel, aan de orde komen:

- De regels over voorlichting en de rechtsgevolgen van het schenden daarvan
- De rol en positie van tussenpersonen
- Klachten- en geschillenregelingen en andere procedure aspecten
- Schadevergoeding en schadeberekening.
- Algemene Voorwaarden

Docenten:

Prof. mr. C.E. du Perron, prof. mr. J.G.J. Rinkes, dr. V. Heutger, mr. J.P.E. Brouwer en gastdocenten uit de financiële sector.

Deelnemers:

maximaal 25

Data en tijden:

4 april 2006, 9.30-17.30 uur
11 april 2006, 10.30-17.30 uur
18 april 2006, 10.30-17.30 uur

Plaats:

UvA/ Oudemanhuispoort

Prijs:

€ 1.295,- (er wordt geen BTW in rekening gebracht)

Studiepunten:

16 PO en 16 VSO

UNIVERSITEIT VAN AMSTERDAM

kleermakerij sinds 1937

Bernard Poelman

**o.a. leverancier van toga's aan het
Internationaal Gerechtshof der Verenigde Naties**

Superieure toga's

- op uw maat gemaakt
- leverbaar in wol/terlenka (lichtgewicht)
- of in zuiver wol (ultra-lichtgewicht)
- voldoende beffen in voorraad
- eventueel levering binnen enkele dagen mogelijk

Lange Poten 19
2511 CM 's-Gravenhage
telefoon: (070) 346 17 42
fax: (070) 362 11 70
E-mail: info@bernard-poelman.nl
www.bernard-poelman.nl

Ter overname (evt. afzonderlijk) :

NJ	1944 / heden
NJB	1943 / heden
Hand. Ned. Jur. Ver.	1948 / heden
Advocatenblad	1954 / 2004

Reacties: sevol@xs4all.nl

Gezocht

Complete set

Jurisprudentie Arbeidsrecht

1992 tot en met 2005 (eventueel 2003)

SCHUTZ@IAE.NL

prima print!

DE DRUKKERIJ

Voor al uw drukwerk:

visitekaartjes - briefpapier - volgpapier
enveloppen - facturen - pakbonnen
urenregistraties - etiketten - memo's - nota's
schrijfblokken - faxpapier - stempels, enz.

Betaalt u ook te veel voor uw drukwerk?

Vraag vrijblijvend een offerte aan.

• Keienbergweg 37
1101 EX Amsterdam

• Tel.: 020 452 24 24
Fax: 020 452 53 89

• info@primaprint.nl
• www.primaprint.nl

RECHTER JAN VAN DER DOES

Koek en cliënt

Het gelaat van mr. Hubertus Koek heeft de lelijkheid van een kunststuk. Waar kunst doet huiveren, te denken geeft, fascineert, en daartoe het schone, maar ook het lelijke benut, daar zou mr. Koek model kunnen staan voor het laatste. Het moet een universeel gevoel zijn.

De linkermondhoek komt hoger uit dan de rechter, wat bij het lachen nog eens wordt versterkt. Het ene oog is groter dan het andere, en lijkt zich enigszins stuurloos te bewegen. Een kleine neus vormt het steunpunt voor een zwartgerande bril die met grote regelmaat op zijn plaats wordt gedrukt. Het haar rond het voorhoofd is dun en futloos, maar ter hoogte van de kruin dringt het als onkruid omhoog. De kin wijkt en rekt het gezicht op als in een lachspiegel. Het is niet mogelijk om in deze verschijning een rustpunt te vinden.

Ik heb tijd nodig om mijn waarneming te rangschikken in een ruimer verband. Zolang dat niet lukt, is het beeld verontrustend. Of, zoals het in overlijdensadvertenties heet: er zijn geen woorden voor. Alles moet 'een plaats' hebben, maar het schone nestelt zich makkelijker in de hoeken van mijn geest dan het lelijke. Iemand zou mr. Koek moeten zeggen dat zijn verschijning een herstelperiode vereist.

Rechters zijn in de regel niet opvallend mooi of lelijk, eerder kleurloos. Hun gelaat is als een gemakkelijke leunstoel. Men kan er verwijlen en verpozen, zonder dat er ook maar iets in het geheugen blijft hangen. Niet het gezicht maar de woorden moeten te denken geven.

De cliënt van mr. Koek was een overactieve man, die nerveus en in halve zinnen zoveel mogelijk naar voren probeerde te brengen. Hij werd ervan verdacht de rekening van een restaurant niet te hebben betaald, en de woorden buitelden over elkaar.

'Ik was gebakerd omdat mijn hond niet mee naar binnen mocht,' deelde hij mee. Midden in de woordenvloed zei hij: 'Mag de advocaat nu ook iets zeggen?'

Tijdens de waterval van woorden zat de raadsman met het hoofd gesteund in de handen voor zich uit te kijken. Het leek wel of de verdachte hem uit de wind had willen houden. Nu verzamelde mr. Koek zijn papieren om van wal te steken. Maar zijn cliënt bedacht zich alweer en zette zijn monoloog voort. Dat hij het niet expres had gedaan, dat hij wel meer op de pof at, dat ze hem toch kenden, dat hij er spijt van had, dat die aangifte natuurlijk overtrokken was...

Ik liet hem een tijdje gaan, maar langzamerhand kreeg ik sterk de indruk dat de warrige verdachte de aandacht zoveel mogelijk van

Illustratie: Floris Tilanus

zijn advocaat probeerde af te leiden. Maar dat zou ál te bar zijn. De rechtbank is professioneel genoeg om over een uiterlijk heen te stappen.

'Waarom laat u het woord niet aan uw raadsman?' vroeg ik. 'Omdat ik de man niet ken,' was het antwoord.

Het was een wisseling van paradigma's. Mr. Koek lichtte toe dat hij een zieke collega verving. 'Mijn cliënt doet het trouwens prima,' voegde hij eraan toe.

Lag er een klemtoon op het woord cliënt? Had mr. Koek iets gemerkt van mijn ongemak? Had ik eerder moeten ingrijpen? Het was al met al besamend. Of niet? Wat nu?

Mijn kleurloosheid was mijn bastion. De zitting werd voortgezet.

Voortgezette Stagiaire Opleiding en Permanente Opleiding

In deze rubriek het cursusaanbod in het kader van de Permanente Opleiding (PO) en het cursusaanbod voor de Voortgezette Stagiaire Opleiding (VSO). Per 1 januari 2005 kunnen de door de Orde erkende opleidingsinstellingen naast PO-cursussen tevens VSO-cursussen voor advocaat-stagiaires organiseren.

VOORTGEZETTE STAGIAIRE OPLEIDING

Personen- en familierecht

Echtscheidingsrecht – Module 2

- Alimentatierekenen: hoeveel verdienen – hoeveel krijgen?

03-04-2006 09:45 - 16:30
10-04-2006 09:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314

Docent(en) drs. T.C.E. Boringa RA, mr. J.J.H. van Eldik, E.R. Lankester RA, mr. A.R. van Wieren
Cursusprijs
VSO € 710 geen BTW
PO € 760 geen BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Echtscheidingsrecht – Module 3 – Basis cursus huwelijksvermogensrecht en scheiding: hebben en krijgen

15-05-2006 09:45 - 16:30
22-05-2006 09:45 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep VSO/PO
Niveau *
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. B. Breederveld, mr. M.E. Burger

Cursusprijs
VSO € 710
PO € 760 geen BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

PERMANENTE OPLEIDING

AANSPRAKELIJKHEIDSRICHT

Actualiteiten Overheidsaansprakelijkheid

04-04-2006 10:00 - 16:40
Plaats Arnhem
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Studiecencentrum voor Bedrijf & Overheid,
tel. 040-2974888
Docent(en) mr. N. Koeman, prof. mr. drs. B. van Ravens
Cursusprijs € 899 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

ARBEIDSRICHT

Lezing Arbeidsrecht – De zieke werknemer

04-04-2006 13:30 - 17:00
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling VU Law Academy,
tel. 020-5986255
Docent(en) mr. P.S. Fluit
Cursusprijs € 175 geen BTW
Opleidingspunten
02 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
02 Totaal

Verzuimbegeleiding – Nieuwe tijden Nieuwe kansen

14-04-2006 09:15 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau *
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) drs. R. Blankemeijer, drs. H. Evers, L. Kiers, H. Oosting, A. van der Wal
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Ontslag wegens disfunctioneren

20-04-2006 10:00 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. D.J. Buijs, mr. V. Disselkoen, mr. D.J. Rutgers, prof. mr. W.A. Zondag
Cursusprijs € 645 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

EG-richtlijn lang verblijvende derdelanders: de nieuwe EG verblijfsvergunning voor onbepaalde tijd

26-04-2006 12:30 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO

Niveau ** Actualiteiten
Instelling CPO Radboud Universiteit Nijmegen,
tel. 024-3612022
Docent(en) prof. mr. C.A. Groenendijk, mr. J.C. de Heer
Cursusprijs € 485 geen BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Workshop Inzicht in de loonstrook

16-05-2006 13:30 - 18:00
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. A.P. Wasscher
Cursusprijs € 335 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

BESTUURS(PROCES)RICHT

Bevoegdheidsverdeling binnen de gemeentelijke organisatie

12-04-2006 10:00 - 16:30
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling OSR Juridische Opleidingen,
tel. 030-2315314
Docent(en) mr. C.W.M. van Alphen
Cursusprijs € 415 geen BTW
Opleidingspunten

05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

BURGERLIJK (PROCES)RICHT

Hoger Beroep in civiele zaken

09-05-2006 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. A. Hammerstein, mr. P.J.M. Von Schmidt Auf Altenstadt
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

FAILLISSEMENTS- EN INSOLVENTIERICHT

Problemen & oplossingen bij Zekerheidsrechten

22-03-2006 09:00 - 17:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Euroforum,
tel. 040-2974974
Docent(en) mr. E. Loesberg, mr. J.M. Rommes, mr. ing. A.J. Verdaas
Cursusprijs € 899 exclusief BTW
Opleidingspunten

Het niveau van de opleidingen is als volgt weergegeven:

* Basisniveau (doorgaans minder dan 1 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; weinig tot geen voorkennis aanwezig).

** Verdiepingsniveau (doorgaans meer dan 1 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; basiskennis aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).

*** Specialisatieniveau (doorgaans meer dan 3 jaar ervaring in het betreffende vakgebied; hoog kennisniveau aanwezig en gerichte praktijkervaring vereist).

06 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
06 Totaal

FISCAAL RECHT

Basiscursus vastgoed-BTW en overdrachtsbelasting

06-04-2006 14:00 - 21:00
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau * Actualiteiten
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) E. van den Elsen, prof.
dr. H.W.M. van Kesteren, mr. A.J. de
Ruiter
Cursusprijs € 645 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

INTELLECTUELE EIGENDOM

Intellectuele Eigendom Symposium

07-03-2006 09:00 - 16:45
Plaats Zeist
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling PAO Eggens Instituut UvA,
tel. 020-5253407
Docent(en) mr. T. Cohen Jehoram, mr.
R.E. Ebbink, prof. mr. C.H. Gielen, dr.
J. den Hartog, prof. mr. W. Hoyng, ir.
L. Jessen, H. Laddie, mr. W.A. Pors,
mr. W. Tonkens-Gerkema, prof. mr.
D.J.G. Visser, mr. H.W. Wefers Bettink,
mr. S. de Wit
Cursusprijs € 180 geen BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

INTERNATIONAAL PUBLIEKRECHT

Grondtransacties met de overheid

08-05-2006 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. M.W. Scheltema, mr.
drs. M. Straatman
Cursusprijs € 595 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

LETSELSCHADE

Wetgeving 2006 in het perspectief van de letselschaderegeling

24-02-2006 16:15 - 20:30
Plaats Den Haag
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Nederlands Rekenencentrum

Letselschade,
tel. 070-3603353
Docent(en) M.J. Neeser
Cursusprijs € 0
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

Vaststelling van belastbaarheid bij vergoeding van letselschade

08-03-2006 13:00 - 19:00
Plaats Utrecht
Doelgroep PO
Niveau ***
Instelling Stichting Werkgroep Artsen
Advocaten,
tel. 070-3888867
Docent(en) drs. W.E.L. de Boer, drs.
W.G.F. Geerlings, mr. drs. H.H. Stad,
prof. dr. J. Van Steenberge
Cursusprijs n.n.b.
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Clubseminar Kosten buiten rechte

11-04-2006 13:00 - 18:00
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. R. de Graaf, H.
Noordsij, mr. O. Nunes, mr. C.
Roijsackers, mr. S.M.A.M. Venhuizen
Cursusprijs € 365 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

MEDEDINGINGSRECHT

5e Markt & Mededingingsconferentie

15-03-2006 10:00 - 17:30
Plaats Den Haag
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Elsevier Congressen,
tel. 070-4415745
Docent(en) mr. P.V.F. Bos, mr. A.R.
Bosman, prof. J. Bouckaert, mr.
O.W. Brouwer, mr. B.J. Drijber, prof.
A.I. Gavil, mr. L. Gyselen LLM, mr.
P. Kuipers, mr. T.R. Ottervanger, mr.
E.H. Pijnacker Hordijk, mr. drs. M.M.
Slotboom, prof. dr. R. Smits
Cursusprijs € 695 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

ONDERNEMINGSRECHT

Nieuwe regelgeving vereenvoudiging BV-recht

28-03-2006 13:15 - 16:30
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Vermande Studiedagen,
tel. 070-3789896
Docent(en) mr. K. Frielink, mr. V.A.E.M.
Meijers, mr. M.P. van Sint Truiden
Cursusprijs € 495 exclusief BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

De Flexibele BV

13-04-2006 10:00 - 16:30
Plaats Rotterdam
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Euroforum,
tel. 040-2974974
Docent(en) mr. drs. D.F.M.M. Zaman
Cursusprijs € 849 exclusief BTW
Opleidingspunten
04 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
04 Totaal

Intellectuele eigendom voor de ondernemingsrechtpraktijk

08-05-2006 16:00 - 21:00
22-05-2006 16:00 - 21:00
Plaats Oud-Zuilen
Doelgroep PO
Niveau *
Instelling NIK Juridische Opleidingen,
tel. 030-6977889
Docent(en) mr. M. van de Braak, mr.
S. Poelmann-Teijgeler
Cursusprijs € 995 exclusief BTW
Opleidingspunten
08 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
08 Totaal

OVERIGE RECHTSGEBIEDEN

Nieuwe fiscale toeslagen in de praktijk

28-02-2006 15:00 - 18:30
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling KSU Studie,
tel. 020-4496420
Docent(en) mr. B. Fresco, mr. P.
Meijer, mr. E. van Waaijen, mr. L.A.
van Walree
Cursusprijs € 295 exclusief BTW
Opleidingspunten
03 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
03 Totaal

Actualiteiten notariaat

17-03-2006 10:00 - 18:00
18-03-2006 09:00 - 13:30
Plaats Vaals
Doelgroep PO

Niveau ** Actualiteiten
Instelling PAO Universiteit Maastricht,
tel. 043-3883273
Docent(en) mr. W. Burgerhart, mr.
J.J.A. Hamers, prof. mr. C.A. Schwarz
Cursusprijs € 795 geen BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

Lezing Actualiteiten Pensioenrecht – Fiscale actualiteiten

22-03-2006 13:30 - 17:00
Plaats Amsterdam
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling VU Law Academy,
tel. 020-5986255
Docent(en) mr. J.J. Buijze, dr. H.M.
Kappelle
Cursusprijs € 175 geen BTW
Opleidingspunten
02 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
02 Totaal

De nieuwe Aanbestedingswet

25-04-2006 09:50 - 16:15
Plaats Leiden
Doelgroep PO
Niveau **
Instelling Studiecentrum voor Bedrijf
& Overheid,
tel. 040-2974888
Docent(en) mr. C.S. Bol, mr. A. Kühler,
ing. H. Verkerk, ing. G.K. van der
Wal, mr. D.E. van Werven, ir. H.L.J.M.
Wijnen
Cursusprijs € 849 exclusief BTW
Opleidingspunten
05 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
05 Totaal

Succesvol aanbesteden

17-05-2006 12:30 - 18:00
24-05-2006 12:30 - 18:00
Plaats Hilversum
Doelgroep PO
Niveau ** Actualiteiten
Instelling Studiecentrum voor Bedrijf
& Overheid,
tel. 040-2974888
Docent(en) mr. L.C. van den Berg,
mr. R.G.T. Bleeker, mr. B.R. ter Haar,
mr. H.N.T. Hoogwout, mr. B.M.H.C. Le
Haen-de Croon, mr. J.F. van Nouhuys,
mr. D. Schipper, Sliedregt (mr. R., van)
Cursusprijs € 1.599 exclusief BTW
Opleidingspunten
10 Juridisch
– Beroepsvaardigheden
– Management/Organisatie
10 Totaal

PERSONEN- EN FAMILIERECHT

Echtscheidingsrecht – Module 2
– Alimentatierekenen: hoeveel verdienen – hoeveel krijgen?
03-04-2006 09:45 - 16:30
10-04-2006 09:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Doelgroep VSO/PO
 Niveau *
 Instelling OSR Juridische Opleidingen,
 tel. 030-2315314
 Docent(en) drs. T.C.E. Boringa RA, mr. J.J.H. van Eldik, E.R. Lankester RA, mr. A.R. van Wieren
 Cursusprijs
 VSO € 710 geen BTW
 PO € 760 geen BTW
 Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

Echtscheidingsrecht – Module 3 – Basiscursus huwelijksvermogensrecht en scheiding – hebben en krijgen
15-05-2006 09:45 - 16:30
22-05-2006 09:45 - 16:30
 Plaats Utrecht
 Doelgroep VSO/PO
 Niveau *
 Instelling OSR Juridische Opleidingen,
 tel. 030-2315314
 Docent(en) mr. B. Breederveld, mr. M.E. Burger
 Cursusprijs
 VSO € 710
 PO € 760 geen BTW
 Opleidingspunten
 10 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 10 Totaal

RUIMTELIJKE- ORDENINGSRECHT EN MILIEURECHT

Interimwet stad- en milieubenadering en wijziging Wet geluidhinder
28-03-2006 13:00 - 17:00
 Plaats Rotterdam
 Doelgroep PO
 Niveau ***
 Instelling Elsevier Congressen,
 tel. 070-4415745
 Docent(en) deskundige trainers, mr. J. Hoekstra, prof. mr. J. Struiksma
 Cursusprijs € 575 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 03 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 03 Totaal

STRAF(PROCES)RECHT

Actuele jurisprudentie op het gebied van materieel en formeel strafrecht
20-04-2006 09:30 - 17:30
 Plaats Zeist
 Doelgroep PO
 Niveau *** Actualiteiten
 Instelling De Brink, Juridische Raadgevers,
 tel. 06-23116254
 Docent(en) prof. mr. J.W. Fokkens, prof. mr. T.M. Schalken
 Cursusprijs € 395 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 05 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Actualiteiten formeel en materieel strafrecht
10-05-2006 13:30 - 17:30
 Plaats Amsterdam
 Doelgroep PO
 Niveau * Actualiteiten
 Instelling PAO Eggens Instituut UvA,
 tel. 020-5253407
 Docent(en) prof. mr. S.A.M. Stolwijk
 Cursusprijs € 300 geen BTW
 Opleidingspunten
 03 Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 03 Totaal

ADR/MEDIATION

Mediation masterclass: 'De (psycho)dynamiek in het conflict'
31-03-2006 09:30 - 17:15
 Plaats Leiden
 Doelgroep PO
 Niveau **
 Instelling Vermande Studiedagen,
 tel. 070-3789896
 Docent(en) drs. S.E. Booij, mr. drs. R.H. Zuiderhoudt
 Cursusprijs € 645 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 – Juridisch
 06 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 06 Totaal

Mediation Masterclass: 'Het systeem in conflict'
28-04-2006 09:30 - 17:15
 Plaats Leiden
 Doelgroep PO
 Niveau **
 Instelling Vermande Studiedagen,
 tel. 070-3789896
 Docent(en) drs. S.E. Booij, mr. drs. R.H. Zuiderhoudt
 Cursusprijs € 645 exclusief BTW

Opleidingspunten
 – Juridisch
 06 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 06 Totaal

Merlijn Mediation Tegenpartij of Conflictpartner (Opleiding tot NMI-mediator) 6 daagse Spring 1
08-05-2006 10:00 - 20:00
09-05-2006 09:00 - 20:00
10-05-2006 09:00 - 17:00
16-05-2006 10:00 - 20:00
17-05-2006 09:00 - 20:00
18-05-2006 09:00 - 17:00
 Plaats Oegstgeest
 Doelgroep PO
 Niveau **
 Instelling Merlijn Groep,
 tel. 073-5323582
 Docent(en) mr. M.C. Bijleveld, mr. drs. H.J. Bonenkamp, N. Hartmanns, mr. K. Iest, mr. E. Krens, drs. H.E. Niehoff, A. van der Ploeg, mr. M.L.F.J. Schyns, mr. K.E.M. van der Stappen, drs. J.W.M. van der Waerden
 Cursusprijs € 3.485 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 01 Juridisch
 45 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 46 Totaal

Juridische Aspecten in de Mediation
11-05-2006 10:00 - 17:00
 Plaats Bilthoven
 Doelgroep PO
 Niveau **
 Instelling Mediation & Training Network The Lime Tree,
 tel. 030-2255910
 Docent(en) mr. F. van der Brug, mr. J. Plevier
 Cursusprijs € 475 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 – Juridisch
 05 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Creatief Problemen Oplossen
18-05-2006 10:00 - 17:00
 Plaats Bilthoven
 Doelgroep PO
 Niveau **
 Instelling Mediation & Training Network The Lime Tree,
 tel. 030-2255910
 Docent(en) drs. H. Foeken, C. Frijters
 Cursusprijs € 475 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 – Juridisch
 05 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 05 Totaal

Mediation Masterclass: 'Persoonlijkheidsproblematiek en mediation'

19-05-2006 09:30 - 17:15
 Plaats Leiden
 Doelgroep PO
 Niveau **
 Instelling Vermande Studiedagen,
 tel. 070-3789896
 Docent(en) drs. S.E. Booij, mr. drs. R.H. Zuiderhoudt
 Cursusprijs € 645 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 – Juridisch
 06 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 06 Totaal

ONDERHANDELEN

Persoonlijke overtuigingskracht
20-04-2006 09:30 - 17:30
 Plaats Amsterdam
 Doelgroep PO
 Niveau * Actualiteiten
 Instelling Vermande Studiedagen,
 tel. 070-3789896
 Docent(en) P. van der Geer
 Cursusprijs € 645 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 – Juridisch
 06 Beroepsvaardigheden
 – Management/Organisatie
 06 Totaal

OVERIGE VAARDIGHEDEN

Aan de slag met Rechtspraak en Wetten.nl
11-05-2006 16:00 - 20:30
 Plaats Amsterdam
 Doelgroep PO
 Niveau *
 Instelling KSU Studie,
 tel. 020-4496420
 Docent(en) mr. P. Federer, mr. A. van der Pal
 Cursusprijs € 320 exclusief BTW
 Opleidingspunten
 – Juridisch
 – Beroepsvaardigheden
 04 Management/Organisatie
 04 Totaal

Personalia

BEËDIGD ALS ADVOCaat EN PROCUREUR

Andringa, mr. R., Hofplein 20 (3032 AC) postbus 2700 (3000 CS) Rotterdam, tel. 010-2010500, fax 010-2010501, e-mail andringa@vmw.nl

Bakels, mw. mr. J.L.E., Gustav Mahlerplein 2 (1082 MA) postbus 75510 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-7953953, fax 020-7953900, e-mail info@bdn.nl

Bentem, mr. B., Stationsplein 12 (7573 AV) Oldenzaal, tel. 0541-530908, fax 0541-536667

Berens, mr. J.A., Anna van Saksenlaan 30 (2593 HT) postbus 93455 (2509 AL) Den Haag, tel. 070-3746300, fax 070-3746333, e-mail info@ekelmansenmeijer.nl

Berg, mw. mr. A. van der, Croeselaan 18 (3521 CB) postbus 2474 (3500 GL) Utrecht, tel. 030-2161440, fax 030-2164355, e-mail a.berg01@rn.rabobank.nl

Berghout, mw. mr. C.J., Barbarasteeg 1 (2611 BM) postbus 3108 (2601 DC) Delft, tel. 015-2152929, fax 015-2146569, e-mail info@advocatendelft.nl

Bol, mw. mr. S.H., Hilversumseweg 16-a (1215 EX) postbus 149 (1250 AC) Laren NH, tel. 035-6468919, fax 035-6468914, e-mail bol@amelinkadvocaten.nl

Bos, mr. P.J., Herengracht 425-429 (1017 BR) Amsterdam, tel. 020-6246811, fax 020-6272278, e-mail bos@wieringa.nl

Bosch, mw. mr. E.K.L. van den, Boerhaavelaan 11 (2334 EB) Leiden, tel. 071-5153778, fax 071-5153934

Bovy, mw. mr. S.M.C., Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240000, fax 010-4148444

Dam van Isselt, mr. J.P.C. van, De Lairesestraat 131-135 (1075 HJ) postbus 75731 (1070 AS) Amsterdam, tel. 020-

4700177, fax 020-6710974, e-mail info@vantill.nl

Dirksmeier, mr. T., Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741621, fax 020-6741813, e-mail thomas.dirksmeier@allenoverly.com

Ewalds, mw. mr. C.C.M., Postelstraat 40 (5211 EA) Den Bosch, tel. 073-6127165, fax 073-6132945, e-mail info@vermeerenadvocaten.nl

Fouad, mw. mr. A., Amstelveenseweg 638 (1081 JJ) postbus 75258 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-5419853, fax 020-5419963, e-mail mail@dlapiper.com

Frigo, mr. G.A., Zuidplein 180 (1077 XV) Amsterdam, tel. 020-7996200, fax 020-7996300

Griffioen, mw. mr. E.M., Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119190, fax 020-7110190

Hage, mr. J.G., Axelsestraat 2 (4537 AJ) postbus 1020 (4530 GA) Terneuzen, tel. 0115-617733, fax 0115-614968, e-mail advobuno@planet.nl

Harpman, mr. S., Klaprozenweg 75 (1033 NM) postbus 37092 (1030 AB) Amsterdam, tel. 020-4933835, fax 020-4933836

Hout, mr. H.W.P. van den, Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460151, fax 020-5460817, e-mail hein.vandenhout@stibbe.com

Hout, mr. J.F.C. van, Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119232, fax 020-7110232, e-mail joost.vanhout@cliffordchance.com

Jarroudi, mr. S. el, Strawinskyalaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171893, fax 020-7171111, e-mail sofia.eljarroudi@nautadutilh.com

Het Bureau van de Orde

ONDERWERP	TELEFOONNUMMER	E-MAILADRES
Advocatenpaspoort	070 – 335 35 35	info@advocatenorde.nl
N.a.w.-gegevens advocatuur	070 – 335 35 29	adres@advocatenorde.nl
Centrale Controle Verordeningen	070 – 335 35 26	ccv@advocatenorde.nl
Landelijke financiële bijdrage	070 – 335 35 23	finorg@advocatenorde.nl
Communicatie (brochures, Vademecum)	070 – 335 35 52	pr@advocatenorde.nl
Audit (auditbureau, aanvragen)	070 – 335 35 71/82	audit@advocatenorde.nl
Opleiding		
• Beroepsopleiding (BO)	070 – 335 35 55	opl@advocatenorde.nl
(vragen van stagiaires inzake BO)	(09.00-12.00 uur)	
• Voortgezette Stagiaire Opleiding (VSO)	070 – 335 35 58/78	vso-po@advocatenorde.nl
(vragen van stagiaires inzake VSO en erkende opleidingsinstellingen)		
• Permanente Opleiding (PO)	070 – 335 35 58/78	vso-po@advocatenorde.nl
(vragen van erkende opleidingsinstellingen)		
• Permanente Opleiding (PO)	070 – 335 35 41/89	jz@advocatenorde.nl
(vragen van advocaten inzake PO-punten, inclusief ontheffing PO)		
• Vrijstellingen BO en VSO	070 – 335 35 41/89	jz@advocatenorde.nl
BalieNet-certificaten	070 – 335 35 71/86	certificaat@advocatenorde.nl
Overige (praktijk)vragen van advocaten	070 – 335 35 71/86	helpdesk@advocatenorde.nl

 Neuhuyskade 94, Postbus 30851, 2500 GW Den Haag
Telefoonnummer algemeen +31 (0)70 – 335 35 35
Faxnummer algemeen +31 (0)70 – 335 35 31

Meldingen voor deze rubriek kunnen worden doorgegeven aan: adres@advocatenorde.nl

Kamp, mw. mr. W.L. van de, Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 020-7119999

Kampschreur, mr. N.H.A., Strawinskyalaan 1441 (1077 XX) Amsterdam, tel. 020-5753063, fax 020-5753064, e-mail info@bos-partners.nl

Killestijn, mw. mr. W.E., Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119384, fax 020-7100384

Kogelenberg, mr. M. van, Koningin Julianaplein 30 (2595 AA) postbus 11756 (2502 AT) Den Haag, tel. 070-5153000, fax 070-5153100, e-mail info@pelsrijcken.nl

Kröner, mw. mr. B.E.C., Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460435, fax 020-5460810, e-mail barbara.kroner@stibbe.com

Kuipers, mw. mr. L., Anna van Saksenlaan 30 (2593 HT) postbus 93455 (2509 AL) Den Haag, tel. 070-3746307, fax 070-3746333, e-mail kuipers@ekelmansenmeijer.nl

Landkroon, mr. M.F., Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460145, fax 020-5460736, e-mail maarten.landkroon@stibbe.com

Lindeboom, mr. W., Mien Ruyspark 51 (2343 MZ) Oegstgeest, tel. 071-5150571, fax 071-2237748, e-mail w.brussee@brussee.org

Loman, mr. G., Jan Bommerstraat 4 (9402 NR) postbus 15 (9400 AA) Assen, tel. 0592-348630, fax 0592-348240, e-mail g.loman@unive.nl

Mahabier, mw. mr. S.P., Groot Hertoginnelaan 45 (2517 EC) Den Haag, tel. 070-3024820, fax 070-3024821

Meer, mr. C.P. van der, Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517813, fax 020-6267949, e-mail christiaan.vandermeer@bakernet.com

Meer, mw. mr. E.M. van, De Waard 5-g (4906 BC) postbus 5 (4900 AA) Oosterhout, tel. 0162-468468, fax 0162-467344, e-mail vanmeer@dewitadvocaten.nl

Meij, mr. M.J. de, Jachthavenweg 121 (1081 KM) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789123, fax 020-6789589, e-mail info@van-doorne.com

Mikkers, mw. mr. C.M.M., Maijweg 14 (5211 AA) Den Bosch, tel. 073-6139030, fax 073-6129640, e-mail devroom@devroomadvocaten.nl

Nagelkerke, mw. mr. F.F., Amstelplein 1 (1096 HA) postbus 94142 (1090 GC) Amsterdam, tel. 020-4629300, fax 020-4629333, e-mail floortje.nagelkerke@nortonrose.com

Nieuwendijk, mw. mr. I.P.M. van den, Weena 750 (3014 DA) postbus 1110 (3000 BC) Rotterdam, tel. 010-2240687, fax 010-2240006, e-mail isabelle.vandennieuwendijk@nautadutilh.com

Oomen, mr. C.J.C.M., Spoorlaan 320 (5038

CC) Tilburg

Pieters, mr. R.E., Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5517555, fax 020-6267949, e-mail info.amsterdam@bakernet.com

Poelman, mr. M.G.A., Servaasbolwerk 14 (3512 NK) postbus 14011 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2322014, fax 030-2322428, mail@botsvanravenhorst.nl

Polat, mw. mr. H., Gedempte Burgwal 45 unit 3 (2512 BS) Den Haag, e-mail hilalpolat@gmail.com

Sarkisian, mr. V., Teleportboulevard 110 (1043 EJ) postbus 59329 (1040 KH) Amsterdam, tel. 020-6821200, fax 020-6825202, e-mail info@vanderwielladvocaten.nl

Schelhaas, mw. mr. H.N., Strawinskyalaan 2001 (1077 ZZ) postbus 75640 (1070 AP) Amsterdam, tel. 020-5460606, fax 020-5460123, e-mail info@stibbe.com

Schiphorst, mr. M.S.B., Paterswoldseweg 802 (9728 BM) postbus 1100 (9701 BC) Groningen, tel. 050-5214362, fax 050-5255435, e-mail m.schiphorst@plasbos sinade.nl

Sinnige, mw. mr. L.W.H., Apollolaan 15 (1077 AB) postbus 75440 (1070 AK) Amsterdam, tel. 020-6741000, fax 020-6741850, e-mail leonie.sinnige@allenoverly.com

Smeets, mw. mr. V.T.M., Dorpsstraat 26 (2665 BJ) postbus 908 (2665 ZX) Bleiswijk, tel. 010-5217777, fax 010-5213622, e-mail v.smeets@hklaw.nl

Sterk, mr. R.N.W., Saltshof 1006 (6604 EA) Wychen, tel. 024-3661735, fax 024-3480075, e-mail bonnier.messink.advocaten@planet.nl

Touwen, mw. mr. F.J., Burg van Karnebeeklaan 19 (2585 BA) postbus 85850 (2508 CN) Den Haag, tel. 070-3547054, fax 070-3501024, e-mail info@dvdw.nl

Verhagen, mw. mr. A.M.T.A., Parkweg 12 (5282 SM) postbus 127 (5280 AC) Bostel, tel. 0411-675533, fax 0411-684895, e-mail info@bogaertsengroenen.nl

Vermeulen, mw. mr. A.H.H., Kousteensedijk 3 (4331 JE) postbus 240 (4330 AE) Middelburg, tel. 0118-656060, fax 0118-636178, e-mail ahhvermeulen@avdw.nl

Visser, mr. C.J.J., Gustav Mahlerplein 2 (1082 MA) postbus 75510 (1070 AM) Amsterdam, tel. 020-7953953, fax 020-7953900, e-mail info@bdn.nl

Vos, mr. E.E., Strawinskyalaan 1999 (1077 XV) postbus 7113 (1007 JC) Amsterdam, tel. 020-7171000, fax 020-7171111, e-mail info@nautadutilh.com

Vrey, mr. R.W. de, Jachthavenweg 121 (1081 KM) postbus 75265 (1070 AG) Amsterdam, tel. 020-6789123, fax 020-6789589, e-mail info@van-doorne.com

Wegter, mr. J.J., Droogbak 1-a (1013 GE) postbus 251 (1000 AG) Amsterdam, tel. 020-7119000, fax 020-7119999

Windhorst, mw. mr. L., Bazarstraat 35 (2518 AH) Den Haag, tel. 070-3457300, fax 070-3602179, e-mail advobaza@balienet.nl

PRAKTIJK NEERGELEGD

Bax, mr. T.E. Utrecht 01-01-2006
Beelaerts van Blokland, jonkheer mr. A.W. Den Haag 01-01-2006
Beelen-Timmers, mw. mr. J.M. van Werkendam 30-12-2005
Bemer, mr. M. Amsterdam 20-12-2005
Borgers, mr. H.C. Breda 30-12-2005
Bouwes Bavink-van der Wal, mw. mr. S.D. Wageningen 29-12-2005
Bremer, mr. Th.R. Amsterdam 31-12-2005
Brouwer, mr. C.A. Rotterdam 31-12-2005
Dingemans, mr. P.A.M.M. Ulvenhout 30-12-2005
Dohle, mw. mr. D.G.A. Nijmegen 01-01-2006
Jaakke, mr. J.C. Amsterdam 01-01-2006
Jager, mw. mr. M.J. Amsterdam 31-12-2005
Jansen, mr. Th.A. Sneek 31-12-2005
Oberman-Moll Van Charante, mw. mr. J.M. Zwolle 01-01-2006
Pothof, mr. Th.F.M. Utrecht 31-12-2005
Soest, mr. P.J. Amsterdam 30-03-2005
Spaans-Toet, mw. mr. P. Den Haag 01-01-2006
Trip, mr. W.T. Amsterdam 01-01-2006
Verspaget, mw. mr. K. Rotterdam 01-01-2006
Vries, mr. H.C.E. de Culemborg 31-12-2005
Vrisekoop NMI mediator, mw. Adrienne Amsterdam 01-01-2006
Wagenaar, mr. J.W. Utrecht 15-11-2005
Wehrung, mw. mr. C.L. Den Haag 01-08-2005

OVERLEDEN

Felix, mr. R.A. Rotterdam 03-01-2006

KANTOORVERPLAATSING

Appelman, mr. V.R.M.: Van Vollenhovenstraat 23 (3016 BG) postbus 23250 (3001 KG) Amsterdam, tel. 010-2759911, fax 010-2759910, e-mail virgil.appelman@baseadvocaten.nl
Avis, mw. mr. C.J. (Hoofddorp): Zijlweg 199 (2015 CK) Haarlem, tel. 023-5253381, fax 023-5250974, e-mail info@mulleradvocaten.nl
Ben Daoued, mw. A. (Lelystad): Eekwal 4 (8011 LD) postbus 1232 (8001 BE) Zwolle, tel. 038-4215221, fax 038-4218190, e-mail bendaoued@steinadvocatenzwolle.nl
Bennekom, mr. J. van (Amsterdam): Olstgracht 59 (1315 BH) Almere, tel. 036-5484800, fax 036-5484800, e-mail j.vanbennekomp@hccnet.nl
Berge, mw. mr. F.A. ten: Wilhelminapark 41 (3581 NK) Utrecht, tel. 030-2542624, fax 030-2522549
Berge Henegouwen, mr. S.T. van: Hertogsingel 94 (6214 AG) Maastricht, tel. 043-3233525
Blijleve, mw. mr. L.C. (Alkmaar): Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5205100, fax 020-6658699, e-mail i.blijleve@spuistraat10.nl
Boeve, mr. C.A. (Ermelo): Hoge Eng-West 27-a (3882 TP) postbus 26 (3880 AA) Putten, tel. 0341-438010, fax 0341-438018, e-mail boeve@bbm-advocaten.nl
Borggreve, mw. mr. I.M.: Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5999305, fax 020-6658699, e-mail i.borggreve@spuistraat10.nl
Bos, mw. mr. H.R.: Van Vollenhovenstraat 23 (3016 BG) postbus 23250 (3001 KG) Rotterdam, tel. 010-2759911, fax 010-2759910, e-mail hester.bos@baseadvocaten.nl
Bosman, mr. H.A.: Egelantiersgracht 42-b (1015 RM) Amsterdam, tel. 020-3306007, fax 020-3301566
Broeders, mw. mr. E.: Ringbaan Oost 102 (5013 CD) postbus 284 (5000 AG) Tilburg, tel. 013-5811066, fax 013-5811399
Broersma, mw. mr. M. (Ermelo): Hoge Eng-West 27-a (3882 TP) postbus 26 (3880 AA) Putten, tel. 0341-438010, fax 0341-438018, e-mail broersma@bbm-advocaten.nl
Bunge, mr. R.A.E. (Utrecht): Burg. van Rijnsingel 20 (5913 AN) Venlo, tel. 077-3202190, fax 077-3523222, e-mail info@oudijkadvocaten.nl
Burgt, mw. mr. M.A.G. van der: Egelantiersgracht 42-b (1015 RM) Amsterdam, tel. 020-3306007, fax 020-3301566
Calveen, mw. mr. M.T. van (Eindhoven): Zuidkade 6 (5462 CD) postbus 92 (5460 AB) Veghel, tel. 0413-311777, fax 0413-367865, e-mail info@bierens-advocaten.com
Cornelis, mw. H.: Emmalaan 35 (3581 HP) postbus 14022 (3508 SB) Utrecht, tel. 030-2109911, fax 030-2109912, e-mail info@ruers-cornelis.nl
Delnoy-Garske, mw. mr. M. (Voerendaal): Emmalaan 6 (6301 GR) Valkenburg aan de Geul, tel. 043-3233454, fax 043-3233452, e-mail m.delnoy-garske@valkenburghadvocaten.nl
Dohmen, mw. mr. K.E.J.: St. Martinusstraat 64 (5911 CK) postbus 39 (5900 AA) Venlo, tel. 077-3511042, fax 077-3514799, e-mail info@lina-advocaten.nl
Duisterwinkel, mw. mr. A.: Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5205100, fax 020-6658699, e-mail a.duisterwinkel@spuistraat10.nl
Dyck, mr. J.-P. van (Voerendaal): Emmalaan 6 (6301 GR) Valkenburg aan de Geul, tel. 043-3233454, fax 043-3233452, e-mail j.vandyck@valkenburghadvocaten.nl
Dijkman-Thoen, mw. mr. G.J.J.M.A.: Oldenzaalsestraat 1200 (7524 RJ) Enschede, tel. 053-4365249, fax 053-4328282, e-mail info@dijkman-advocatuur.nl
Engelen, mw. mr. S.E.W. (Voerendaal): Emmalaan 6 (6301 GR) Valkenburg aan de Geul, tel. 043-3233454, fax 043-3233452, e-mail s.engelen@valkenburghadvocaten.nl
Eljck, mr. R.A.W.J. van: Van Vollenhovenstraat 23 (3016 BG) postbus 23250 (3001 KG) Rotterdam, tel. 010-2759911, fax 010-2759910, e-mail ruben.vaneijck@baseadvocaten.nl
Frencken, mr. B.G.M.: Schaarmeesterstraat 194 (5231 PM) postbus 174 (5201 AD) Den Bosch, tel. 073-6445994, fax 073-6442009
Gier, mr. drs. G.L. de: Van Broekhovenlaan 33 (5213 HV) postbus 1724 (5200 BT) Den Bosch, tel. 073-6141081, fax 073-6148785, e-mail de-gier-advocaten@planet.nl
Graal, mr. L.M.: Apollolaan 119 (1077 AP)

postbus 75179 (1070 AD) Amsterdam, tel. 020-3058383, fax 020-3058384, e-mail info@sosadvocaten.nl
Hall, mr. M.R. van: Herculesplein 203 (3584 AA) postbus 85315 (3508 AH) Utrecht, tel. 030-2545955, fax 030-2545758, e-mail vanhalla@vanhallsiemelink.nl
Hapert, mr. H.A. van: 2^e Jacob van Campenstraat 138 (1073 XZ) postbus 15622 (1001 NC) Amsterdam, tel. 020-6796222, fax 020-6710355, e-mail info@puntadvocaten.nl
Hazenkamp, mw. mr. M.A. van den (Den Bosch): Berlicumseweg 10 (5248 NT) Rosmalen, tel. 073-5231212, fax 073-5231210
Herk, mw. mr. E.K.E. van (Amsterdam): Turfpoortstraat 66 (1411 EH) Naarden, tel. 035-6235978, fax 035-6951571, e-mail secretariaat@dbb-advocaten.nl
Heijden, mr. J.D. van der: Orionlaan 79 (1223 AD) postbus 1277 (1200 BG) Hilversum, tel. 035-7721112, fax 035-6830363, e-mail v.d.heijden@chello.nl
Hullenaar, mr. S.F.W. van 't: Willemsplein 44-bg (6811 KD) postbus 162 (6800 AD) Arnhem, tel. 026-3708825, fax 026-3709665, e-mail hullenaar@hpkadvocaten.nl
Janssen, mr. drs. J.E.: Leidsegracht 10 (1016 CK) postbus 10180 (1001 ED) Amsterdam, tel. 020-5305200, fax 020-5305299, e-mail info@steklaw.com
Jong, mr. G.B. de (Roden): Hoofdstraat 87 (9601 EB) postbus 400 (9600 AK) Hoogeveen, tel. 0598-427111, fax 0598-427112, e-mail info@slinkmandegraaf.nl
Jong, mw. mr. T. de: Herengracht 328 (1016 CE) postbus 90341 (1006 BH) Amsterdam, tel. 020-4172005, fax 020-4170040, e-mail dejong@dejong-arsjuris.nl
Jonkhoff, mw. mr. A.H. (Hoor): Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5205100, fax 020-6658699
Keijzer, mw. mr. C.J.M. de: Sophiastraat 34 (4811 EM) postbus 7033 (4800 GA) Breda, tel. 076-5310375, fax 076-5310427, e-mail info@kroondekeijzer.nl
Khun, mw. mr. B.P.: Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5205100, fax 020-6658699, e-mail d.kuhn@spuistraat10.nl
Kievit, mw. mr. A.E. (Utrecht): De Bouw 151 (3991 SZ) Houten
Kim-Meijer, mw. mr. drs E.J.: President Kennedylaan 19 (2517 JK) postbus 17111 (2502 CC) Den Haag, tel. 070-3638723, e-mail kimmeijer@advocaatnet.nl
Koole, mr. M.W. (Utrecht): Herengracht 480 (1017 CB) postbus 633 (1000 AP) Amsterdam, tel. 020-5245245, fax 020-4210044, e-mail mwkoole@wmp.nl
Kotterman, mr. D.: Willemsplein 44-bg (6811 KD) postbus 162 (6800 AD) Arnhem, tel. 026-3708825, fax 026-3709665, e-mail kotterman@hpkadvocaten.nl
Kroon, mr. W.B.: Sophiastraat 34 (4811 EM) postbus 7033 (4800 GA) Breda, tel. 076-5310375, fax 076-5310427, e-mail info@kroondekeijzer.nl
Kuiper, mr. J.J. (Opmeer): De Torenstraat 15 (1671 CN) postbus 21 (1670 AA) Medemblik, tel. 0227-545566, fax 0227-545152, e-mail jkuiper@hetkwartier.info

Kurvers, mr. B.: Schaarmeesterstraat 194 (5231 PM) postbus 174 (5201 AD) Den Bosch, tel. 073-6445994, fax 073-6442009
Kuijpers, mr. V.T.A. (Rotterdam): Hollandsch Diep 69 (2904 EP) Capelle a/d IJssel, tel. 010-2270129, fax 010-4582665, e-mail kuijpers@catsman-weijer.nl
Leenders, mw. mr. B. (Amersfoort): Distelplein 10-14 (1031 XH) postbus 37042 (1030 AA) Amsterdam, tel. 020-6320251, fax 020-6343491, e-mail bleenders@akdp.nl
Leerkotte, mw. mr. A.M.B. (Haarlem): Wilhelminapark 41 (3581 NK) Utrecht, tel. 030-2542624, fax 030-2522549, e-mail leerkotte@tbladvocaten.nl
Lodestijn, mr. P.A.J.M. (Apeldoorn): Jacques van Mourikpad 1 (6586 AK) Plasmolen, tel. 024-8444557, e-mail pajm.lodestijn@gmail.com
Maes, mr. B.J. (Den Bosch): Sophiastraat 34 (4811 EM) postbus 4891 (4803 EW) Breda, tel. 076-5215356, fax 076-5649189, e-mail bartmaes@kroon-maes.nl
Mars, mr. H. (Den Bosch): Berlicumseweg 10 (5248 NT) Rosmalen, tel. 073-5231212, fax 073-5231210
Meeuwssen, mr. B.: Fagelstraat 71-1 (1052 EZ) Amsterdam, tel. 020-4861467, fax 020-4861468, e-mail basmeeuwssen@lawlog.nl
Mens, mw. J.J.W. van (Tilburg): Flight Forum 1 (5657 DA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2345692, fax 040-2345610, e-mail hvanmens@akd.nl
Meruma, mr. B.J. (Hoor): Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5205100, fax 020-6658699
Meijerink, mw. mr. H.: Industrieweg 1-a (7903 AH) Hoogeveen, tel. 0528-227766, fax 0528-227760
Mulder, mw. mr. E.N. (Ermelo): Hoge Eng-West 27-a (3882 TP) postbus 26 (3880 AA) Putten, tel. 0341-438010, fax 0341-438018, e-mail mulder@bbm-advocaten.nl
Munster, mr. I.P.L. van (Lelystad): Leidseplein 29 (1017 PS) postbus 2720 (1000 CS) Amsterdam, tel. 020-5515555, fax 020-6267949, e-mail info.amsterdam@bakernet.com
Nuland, mr. N. van (Den Bosch): Louizalaan 240 (1050) Brussel/België, tel. 0032-25345376, fax 0032-25345535, e-mail nvannuland@akd.be
Oranje-Jorna, mw. mr. R.A.M.: Luiksestraat 23 (2587 AL) Den Haag, tel. 070-3319924, e-mail raya.oranje@planet.nl
Pellinkhof, mr. H.J.: Brink 41 (9401 HV) Assen, tel. 0592-331007, fax 0592-302664, e-mail pellinkshg@wxs.nl
Peters, mr. D.W. (Elst): Willemsplein 44-bg (6811 KD) postbus 162 (6800 AD) Arnhem, tel. 026-3708825, fax 026-3709665, e-mail peters@hpkadvocaten.nl
Pieters, mw. mr. J.B.: Industrieweg 1-a (7903 AH) Hoogeveen, tel. 0528-227766, fax 0528-227760
Rameckers, mr. C.J.A.P.: Hageland 102 (1066 SB) Amsterdam, tel. 020-6142911, fax 084-7500752
Reichmann, mw. mr. M.C. (Alphen a/d Rijn): Haagweg 5 (2311 AA) postbus 11231 (2301 EE) Leiden, tel. 071-7502200, fax 071-7502201, e-mail m.reichmann@rww.nl
Roest, mr. P.M. van der (Emmen): Berg &

Dalseweg 13 (6521 JB) Nijmegen, tel. 024-3243311, fax 024-3243313
Rijt, mr. P.P.J. van der (Geldrop): Stationsstraat 19 (4611 CB) postbus 101 (4600 AC) Bergen op Zoom, tel. 0164-211311, fax 0164-256228
Sanders, mr. G.P.M. (Eindhoven): Dommelsweg 20 (5554 NR) postbus 850 (5550 AW) Valkenswaard, tel. 040-2014188, fax 040-2042625
Schaatsbergen, mr. H.J.: Hanzelaan 353 (8017 JM) postbus 388 (8000 AJ) Zwolle, tel. 038-4448645
Schilfgaarde, prof. mr. P. van: Prinsevinckenpark 35 (2585 HM) Den Haag, tel. 070-3515017
Schreurs, mw. mr. M.J.M.: Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5205100, fax 020-6658699, e-mail m.schreurs@spuistraat10.nl
Schukking, mr. F.F.: Starrenburglaan 11-a (2251 AG) postbus 59 (2250 AB) Voorschoten, tel. 071-5600241, fax 071-5600249, e-mail info@schukking-advocaten.nl
Siemelink, mr. O.R. (Nieuwegein): Herculesplein 203 (3584 AA) postbus 85315 (3508 AH) Utrecht, tel. 030-2545955, fax 030-2545758, e-mail siemelink@vanhallsiemelink.nl
Sies, mr. R.C.: Van Vollenhovenstraat 23 (3016 BG) postbus 23250 (3001 KG) Rotterdam, tel. 010-2759911, fax 010-2759910, e-mail rob.sies@baseadvocaten.nl
Sondeijker, mr. J.F.M. (Voerendaal): Emmalaan 6 (6301 GR) Valkenburg aan de Geul, tel. 043-3233454, fax 043-3233452, e-mail j.sondeijker@valkenburghadvocaten.nl
Stevens, mr. J.J.M.H. (Amersfoort): Wilhelminasingel 10-a (6001 GT) postbus 339 (6000 AH) Weert, tel. 0495-583300, fax 0495-583301, e-mail info@duynsteepartners.nl
Stoelhorst, mr. D.J.P.H.: Willem II Singel 74 (6041 HV) postbus 555 (6040 AN) Roermond, tel. 0475-316186, fax 0475-338594, e-mail d.stoelhorst@prhs.nl
Tegenbosch, mr. J.A. (Eindhoven): Akkerweg 46 (5513 AR) Wintelre, tel. 040-2053286, fax 040-2053215
Timmerman, mr. S. (Amsterdam): 650 Fifth Avenue 4th floor (NY 10019) New York/Verenigde Staten van Amerika, tel. 001-2124249140, fax 001-2124249100, e-mail sander.timmerman@debrauw.com
Tummers, mr. P.P.F. Graafseweg 274 (6532 ZV) postbus 218 (6500 AE) Nijmegen, tel. 024-3737266, fax 024-3245938
Vegt, mr. A.J. van der (Utrecht): Flight Forum 1 (5657 DA) postbus 666 (5600 AR) Eindhoven, tel. 040-2345600, fax 040-2345601, e-mail avandervegt@akd.nl
Verpaalen, mw. mr. N.M.E. (Tilburg): Grotestraat 150 (5141 HC) Waalwijk, tel. 0416-561695, fax 0416-652740, e-mail n.verpaalen@santiadvocaten.nl
Vink, mr. C.A.M.H.: Willem van Oranjelaan 2 (5211 CT) postbus 199 (5201 AD) Den Bosch, tel. 073-6154311, fax 073-6154313, e-mail info@rechttnet.nl
Visser, mr. J.L.: Willem van Oranjelaan 2 (5211 CT) postbus 199 (5201 AD) Den Bosch, tel. 073-6154311, fax 073-6154313,

e-mail info@rechttnet.nl
Vries, mr. M.H. de: Orlyplein 10 (1043 DP) postbus 59280 (1040 KG) Amsterdam, tel. 020-5825100, fax 020-5825150, e-mail info@akd.nl
Vught, mw. mr. A.L.T. van (Utrecht): Ruigenhoeksedijk 12 (3737 MN) Groenekan, tel. 0346-210102, fax 0346-210515, e-mail vanvught@vvoadvocatuur.nl
Waarde, mw. mr. C.J. van der (Dordrecht): Kapitein Horsmanflat 29 (3333 CK) Zwijsdrecht, tel. 078-6395558, fax 084-7341678, e-mail cvdwaarde@vvdwadvocaten.nl
Weenink, mr. M.A. (Amsterdam): Turfpoortstraat 66 (1411 EH) Naarden, tel. 035-6235978, fax 035-6951571, e-mail mweenink@dbb-advocaten.nl
Weteling, mw. mr. N.M.: Luybenstraat 5 (5211 BR) Den Bosch, tel. 073-6100614, fax 073-6125379, e-mail matonadvocaten@tiscali.nl
Wever, mw. mr. M.R.: Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5999309, fax 020-6658699, e-mail m.wever@spuistraat10.nl
Wijnands, mr. P.P.M. (Amsterdam): Maliesingel 24-a (3581 BG) Utrecht, tel. 030-2300073, fax 030-2315771, e-mail paul@rwjs.nl
Zand, mw. mr. N.D. t: Jacob van Lennepkade 255 (1054 ZS) Amsterdam, tel. 020-6160609, fax 020-6180205
Zande, mr. M.W.E. van der: F.C. Dondersstraat 1 (3572 JA) postbus 13036 (3507 LA) Utrecht, tel. 030-2769567, fax 030-2716144, e-mail m.vanderzande@rechtshulpmidden.nl
Zelfde, mr. R.C.A. van t: Boompjes 554 (3011 XZ) postbus 664 (3000 AR) Rotterdam, tel. 010-2010070, fax 010-4124772
Zwennes, mr. M.: Spuistraat 10 (1012 TS) Amsterdam, tel. 020-5205100, fax 020-6658699, e-mail m.zwennes@spuistraat10.nl

NIEUW KANTOOR/ASSOCIATIE

Aries advocaten (mrs. H. Mars, M.A. van den Hazenkamp) Berlicumseweg 10 (5218 NT) Rosmalen, tel. 073-5231212, fax 073-5231210
BASE Advocaten B.V. (mrs. H.R. Bos, R.C. Sies, V.R.M. Appelman en R.A.W.J. van Eijck) Van Vollenhovenstraat 23 (3016 BG) postbus 23250 (3001 KG) Rotterdam, tel. 010-2759911, fax 010-2759910
BBM Advocaten (mrs. C.A. Boeve, M. Broersma en E.N. Mulder) Hoge Eng-West 27-a (3882 TP) postbus 26 (3880 AA) Putten, tel. 0341-438010, fax 0341-438018, e-mail info@bbm-advocaten.nl
Ten Berge Leerkotte Advocaten (mrs. F.A. ten Berge en A.M.B. Leerkotte): Wilhelminapark 41 (3581 NK) Utrecht, tel. 030-2542624, fax 030-2522549
Bosman & Van der Burgt Advocaten (mrs. H.A. Bosman en M.A.G. van der Burgt) Egelantiersgracht 42-b (1015 RM) Amsterdam, tel. 020-3306007, fax 020-3301566
Van Hall Siemelink Advocaten (mrs. M.R. van Hall en O.R. Siemelink) Herculesplein 203 (3584 AA) postbus 85315 (3508

AH) Utrecht, tel. 030-2545955, fax 030-2545758
Van 't Hullenaar Peters Kotterman Advocaten (mrs. S.F.W. van 't Hullenaar, D.W. Peters en D. Kotterman) Willemsplein 44-bg (6811 KD) postbus 162 (6800 AD) Arnhem, tel. 026-3708825, fax 026-3709665
Kroon & De Keijzer Advocaten (mrs. W.B. Kroon en C.J.M. de Keijzer) Sophiastraat 34 (4811 EM) postbus 7033 (4800 GA) Breda, tel. 076-5310375, fax 076-5310427, e-mail info@kroondekeijzer.nl
Kurvers Frencken Advocaten (mrs. B. Kurvers en B.G.M. Frencken) Schaarmeesterstraat 194 (5231 PM) postbus 174 (5201 AD) Den Bosch, tel. 073-6445994, fax 073-6442009
PietersMeijerink Advocaten (mrs. J.B. Pieters en H. Meijerink) Industrierweg 1-a (7903 AH) Hogeveen, tel. 0528-227766, fax 0528-227760
RechtNet Advocaten B.V. (mrs. C.A.M.H. Vink en J.L. Vissers) Willem van Oranjelaan 2 (5211 CT) postbus 199 (5201 AD) Den Bosch, tel. 073-6154311, fax 073-6154313, e-mail info@rechttnet.nl
Valkenburgh Advocaten (mrs. J-P. van Dyck, S.E.W. Engelen, J.F.M. Sondeijker en M. Delnoy-Garske) Emmalaan 6 (6301 GR) Valkenburg aan de Geul, tel. 043-3233454, fax 043-3233452

NAAMSWIJZIGING

Advocatenpraktijk Nieuwmarkt te Amsterdam thans: **Axum Advocaten**
 BDE Advocaten te Goes thans: **B & E Advocaten**
 Bartels Boerman Sanders Advocaten te Utrecht thans: **BBS Advocaten**
 Van Delft & Tummers Advokaten te Nijmegen thans: **Van Delft & Willemsen Advokaten**
 Kok & Boeve Advocaten te Ermelo thans: **Advocatenkantoor Kok**
 De Leeuw & De Gier Advocaten te Den Bosch thans: **De Leeuw Advocaten**
 Cornelis & Melchers advocaten te Utrecht thans: **Melchers Advocaten**
 Dijkman Oude Breuil Advocaten te Enschede thans: **Oude Breuil Advocaten**
 Van Riet Jansen Schoonhoven Advocaten te Utrecht thans: **Van Riet Wijnands Jansen Schoonhoven Advocaten**
 Ruers Advocaten te Utrecht thans: **Ruers & Cornelis Advocaten**
 Rijsterborgh & Van den Berg Advocaten Kantorencombinatie te Rhon thans: **Rijsterborgh Advocaten**
 Schuth & Schiepers c.s. advocaten & fiscalisten te Assen thans: **Schuth & Koelemaj advocaten & belastingadviseurs**
 Strik & Dunnewijk Advocaten en Belastingadviseurs te Amsterdam thans: **Strik Advocaten en Belastingadviseurs**
 Verschuren Advocaten te Helmond thans: **Verschuren Trovatiello Advocaten**
 Van Zundert Advocaten te Rotterdam thans: **Van der Wal Advocaten**
 Van Berge Henegouwen Welvaart & Zuketto te Maastricht thans: **Welvaart & Zuketto Advocaten**

BEZOEKADRES/POSTBUS/TEL./FAX/E-MAIL

BBS Advocaten te Utrecht: Postbus 2794 (3500 GT) Utrecht
Van der Hoek Advocatenkantoor te Breda: Van Schermebeeklaan 4 (4851 AV) Ulvenhout
HofWijck Advocaten te Den Haag: Dinkel 14 (2491 CG) Den Haag, postbus is opgeheven
Kroon & Maes Advocaten te Breda: Sophiastraat 34 (4811 EM) Breda
De Lange c.s. Advocaten & Procureurs te Tilburg: Bredaseweg 304 (5038 NN) Tilburg, e-mail info@delangeecs.nl
De Leeuw Advocaten te Den Bosch: Baselaarsstraat 10 (5211 LR) Den Bosch, postbus is opgeheven, e-mail deleeuw_advocaten@planet.nl
Linklaters te Amsterdam: Zuidplein 180 WTC Amsterdam (1077 XV) Amsterdam
Melchers Advocaten te Utrecht: fax 030-2314466
Menkeld & Kouwenaar Advocaten te Amersfoort: Softwareweg 9-a (3821 BN) Amersfoort
Oude Breuil Advocaten te Enschede: e-mail oudebreuil@oudebreuiladvocaten.nl
Advocatenkantoor Pieters te Geleen: Spoorstraat 59 (6161 AA) Geleen
Van Riet Wijnands Jansen Schoonhoven Advocaten te Utrecht: e-mail info@rwjs.nl
Ruers & Cornelis Advocaten te Utrecht: e-mail info@ruers-cornelis.nl
De Ruijter De Wildt & De Vroom te Leiden: tel. 071-7502200, fax 071-7502201
De Ruijter De Wildt & De Vroom te Noordwijk ZH: tel. 071-7502200, fax 071-7502202
Mr. B.J. Schadd te Velp: Zutphensestraatweg 15 (6881 WN) Velp, postbus is opgeheven
Vallenduik Advocaten te Haarlem: Soendaplein 2 (2022 BA) Haarlem, postbus is opgeheven
Verschuren Trovatiello Advocaten te Helmond: info@verschurentrovatiello.nl
Vooy & Doornik Advocaten te Den Haag: Laan van Meerdervoort 815 (2564 AG) Den Haag, postbus is opgeheven
Wintertaling advocaten & notaris te Amsterdam: De Boelelaan 7 (1083 HJ) postbus 7919 (1008 AC) Amsterdam, e-mail info@wintertaling.nl

GESCHILLENCOMMISSIE
ADVOCATUUR

De uitspraak is bewerkt door Germ Kemper, advocaat te Amsterdam. De bewerking houdt in dat sommige details zijn weggelaten en andere gewijzigd, en ook her en der enige uitweidingen – in het bijzonder waar het gaat om het weergeven van het standpunt van de cliënt of de advocaat – zijn weggelaten.

ARBITRAAL VONNIS GESCHILLENCOMMISSIE ADVOCATUUR D.D. 11 OKTOBER 2005 (ADV-D05 0077B)

(mrs. Van der Groen, Slager en Schop)

Welk uurtarief is overeengekomen blijkt niet uit correspondentie. Nu het uurtarief de Geschillencommissie niet ongebruikelijk voorkomt en de declaratie evenmin onredelijk hoog of anderszins onredelijk, wordt de hoogte van de declaratie vastgesteld overeenkomstig de opgave van de advocaat.

Feiten

De cliënt maakt bezwaar tegen de toegezonden declaratie omdat afgesproken zou zijn dat het eerste gesprek en de voorbereidingstijd, gemoeid met het lezen van door de cliënt toegezonden stukken, gratis zou zijn. De cliënt wil bovendien dat aan hem een schadevergoeding wordt toegekend omdat hij, na raadpleging van een externe adviseur, tot de slotsom is gekomen dat de advocaat ondeugdelijk heeft geadviseerd. De advocaat vordert in reconventie betaling van zijn declaratie.

Beoordeling van het geschil

Het is de commissie op geen enkele manier gebleken dat partijen hebben afgesproken dat het intakegesprek niet in rekening zou worden gebracht. Gelet op het feit dat de advocaat onweersproken heeft gesteld dat het kantoor geen gratis intakegesprek kent, had de van de gebruikelijke gang van zaken afwijkende afspraak schriftelijk vastgelegd moeten worden. De commissie stelt vast dat in het intakeformulier, waarin onder meer de financiële afspraken zijn vastgelegd, noch in de overige overgelegde stukken iets over een dergelijke afspraak is vermeld, zodat het ervoor moet worden gehouden dat een dergelijke afspraak niet is gemaakt.

De commissie stelt voorts vast dat het binnen de advocatuur niet ongebruikelijk is dat voorafgaand aan en ter voorbereiding van het eerste gesprek werkzaamheden worden verricht, zoals telefonisch overleg en bestudering stukken. De commissie vermag niet in te zien dat de cliënt in redelijkheid heeft kunnen veronderstellen dat hij voorafgaand aan een bespreking met de advocaat vrijblijvend stukken kan opsturen die bestudeerd moeten worden zonder dat hij de daarmee gepaard gaande werkzaamheden behoeft te betalen. Dit klemmt temeer nu aan deze werkzaamheden een gevolg is gegeven te weten door het opstellen en toezenden van een (schriftelijk) advies aan de cliënt. De commissie is van oordeel dat daarmee alle werkzaamheden ten goede zijn gekomen aan de cliënt. Het verweer van de cliënt dat de betwiste werkzaamheden zonder opdracht zijn verricht, snijdt mede gelet op het voorgaande geen hout.

Het enkele feit dat het door de advocaat gehanteerde uurtarief eerst bij het intakegesprek bekend is gemaakt, doet evenmin aan het voorgaande af. De commissie stelt in dit verband vast dat het uurtarief haar niet ongebruikelijk voorkomt, terwijl de declaratie, die de commissie ook voldoende gespecificeerd acht, evenmin onredelijk hoog of onredelijk voorkomt. Dit brengt met zich mee dat de vordering in conventie kan worden toegewezen.

Gelet op het vorenstaande komt de commissie tot het oordeel dat de advocaat heeft gehandeld zoals van een redelijk bekwaam en redelijk handelend advocaat mag worden verwacht en de klachten van de cliënt ongegrond moeten worden verklaard. Dit brengt met zich mee dat de vorderingen in reconventie worden afgewezen.

De commissie zal de cliënt als de in het ongelijk gestelde partij veroordelen in de kosten van deze arbitrage, die worden vastgesteld op € 89,25. Gelet op de beslissing wordt de advocaat geacht de arbitragekosten bij wijze van voorschotbetaling mede namens de cliënt te hebben voldaan. De commissie bepaalt voorts dat het bedrag dat de advocaat terzake de arbitragekosten heeft voldaan in zijn geheel komt te vervallen aan de commissie en veroordeelt de cliënt tot betaling van deze kosten.

Beslissing

De commissie:

In conventie:

- veroordeelt de cliënt binnen één maand na verzenddatum van dit vonnis aan de advocaat te betalen een bedrag van € 1.205,68;

In reconventie:

- wijst de vorderingen van de cliënt af.

In conventie en reconventie:

- veroordeelt de cliënt in de kosten van deze arbitrage, die worden vastgesteld op € 89,25;
- wijst het meer of anders gevorderde af.

Noot

De algemene regel dat voor in opdracht verrichte werkzaamheden betaald moet worden prevaleert boven de uit de Gedragsregels voortvloeiende verplichting van de advocaat om zijn cliënt goed op de hoogte te stellen van de financiële consequenties van zijn activiteiten. Het is logisch, maar wel de moeite van het signaleren waard. De advocaat komt pas in de problemen wanneer zijn activiteiten veel meer tijd

kosten dan de cliënt van tevoren in redelijkheid had kunnen begrijpen of wanneer het uurtarief afwijkt van het ongebruikelijke. Is er dan geen schriftelijke vastlegging, dan komt de afwezigheid daarvan voor rekening en risico van de advocaat en zal hij dus bij de Geschillencommissie niet meer toegewezen kunnen krijgen dan wat in de overeenkomst vermeld staat met een gangbaar uurhonorarium maal een tijdsbesteding die een cliënt in redelijkheid had kunnen voorzien.

GJK.

BINDEND ADVIES GESCHILLENCOMMISSIE ADVOCATUUR D.D. 24 AUGUSTUS 2005 (ADV-D04 0264)

(mrs. Warner-Gorter, Rapmund en Tunisian)

Onder meer door een schikkingsvoorstel van de werkgever van de cliënte niet door te geven heeft de advocaat onzorgvuldig gehandeld. Er is aanleiding de verzonden declaraties te matigen en bovendien een schadevergoeding toe te kennen, waarbij zowel materiële als immateriële elementen worden meegewogen.

Feiten

In juli 2003 wordt een advocaat geraadpleegd over een arbeidsconflict van zijn cliënte met haar werkgeefster. Aanvankelijk heeft de cliënte, in overleg met de advocaat, rechtstreeks daarover contact gehad met de werkgeefster en vanaf januari 2004 is de advocaat de belangen van cliënte rechtstreeks gaan behartigen. In mei 2004 wordt afgesproken dat de advocaat een conceptbrief met daarin een schikkingsvoorstel aan de cliënte zal voorleggen maar het komt er niet van. Medio juni 2004 doet de werkgeefster zelf een schikkingsvoorstel waarbij de mogelijkheid wordt geopend dat cliënte intern naar een andere functie bij de werkgeefster solliciteert. De advocaat zendt dat voorstel niet door aan de cliënte en reageert evenmin bij de werkgeefster. De advocaat geeft een maand later wel door aan de cliënte dat zij op non-actief wordt gesteld, maar niet dat de werkgeefster nu ook streeft naar ontbinding van de arbeidsovereenkomst. In de procedure tot ontbinding van de arbeidsovereenkomst wordt de cliënte bijgestaan door een andere advocaat. De arbeidsovereenkomst wordt ontbonden, en bij het bepalen van een schadeloosstelling houdt de kantonrechter er rekening mee, dat de cliënte niet is ingegaan op het schikkingsvoorstel. De cliënte vordert terugbetaling van betaalde declaraties en een schadevergoeding van € 5.000. De advocaat voert geen verweer.

Beoordeling van het geschil

De commissie stelt voorop dat de advocaat, door op geen enkele wijze haar standpunt ten aanzien van het geschil aan de commissie kenbaar te maken, zich de mogelijkheid heeft ontnomen de stellingen van de cliënte te weerspreken. Zulks komt volledig voor rekening en risico van de advocaat, nu hij genoegzaam in de gelegenheid is gesteld van haar zienswijze te doen blijken.

De commissie is van oordeel dat een scheiding kan worden aangebracht tussen de gang van zaken zoals die plaatsvond in 2003 en de belangenbehartiging rechtstreeks door de advocaat vanaf begin 2004. Met betrekking tot de eerstgenoemde periode kan de commissie op basis van hetgeen naar voren is gebracht niet tot het oordeel komen dat de advocaat niet gehandeld zou hebben als een redelijk bekwaam en redelijk handelend advocaat betaamt.

De commissie acht vanaf begin 2004 ontransparant te zijn gebleven welke werkzaamheden door de advocaat zijn verricht. De commissie constateert dat de advocaat de cliënte onvoldoende op de hoogte heeft gehouden van de voortgang van de onderhandelingen met de werkgeefster en niet de door de cliënte in redelijkheid gewenste verantwoording heeft afgelegd voor de gedeclareerde werkzaamheden.

Vast is in elk geval komen te staan dat de advocaat heeft nagelaten om op de cruciale brief d.d. 18 juni 2004 zijdens de werkgeefster te reageren en voorts dat hij de cliënte heeft afgeraden zelf te reageren op het betreffende schikkingsvoorstel. De advocaat heeft om onduidelijke redenen verzuimd om binnen een redelijke termijn op het schikkingsvoorstel te reageren met een tegenvoorstel, terwijl toch het eigen uitgangspunt voor een schikking al voordien tussen de cliënte en de advocaat was vastgesteld. De commissie kan de cliënte volgen in haar standpunt dat daardoor de mogelijkheid van behoud van haar dienstbetrekking bij haar werkgeefster werd afgesneden.

Een en ander leidt tot de conclusie dat de declaraties van de advocaat gezien de tekortkomingen in de dienstverlening voor de periode vanaf begin 2004 gecrediteerd dienen te worden. Op basis van het overzicht van de declaraties dat zich bij de dossierstukken bevindt, is in 2003 in totaal € 2.677,50 gedeclareerd (waaronder begrepen een handgeschreven toevoeging met declaratienummer 2179 d.d. 5 november 2003 ten bedrage van € 855,31).

Het meerdere, ten bedrage van € 1.502,36 (waaronder begrepen de openstaande declaratie ad € 210,73) dient gecrediteerd te worden. En van dit bedrag dient het reeds betaalde deel, groot € 1.291,63, terugbetaald te worden. Daarnaast acht de commissie de door de cliënte verlangde en niet door de advocaat weersproken schadevergoeding van € 5.000 in overeenstemming met de maatstaven van redelijkheid en billijkheid. Daarbij heeft de commissie betrokken de door de cliënte geleden financiële schade, bestaande uit schade doordat de toegekende ontbindingsvergoeding lager was dan gangbaar en de lagere maandinkomsten van de cliënte. Daarnaast heeft de commissie het immateriële element meegewogen, waaronder het geschade vertrouwen van de cliënte in de advocatuur.

Op grond van het voorgaande is de commissie van oordeel dat de klacht gegrond is.

Beslissing

De commissie bepaalt dat de advocaat de cliënte dient te crediteren voor een bedrag van € 1.502,36, waarvan zij aan de cliënte dient terug te betalen een bedrag ad € 1.291,63.

Bovendien betaalt de advocaat aan de consument een schadevergoeding ten bedrage van € 5.000.

Betaling dient plaats te vinden binnen een maand na de verzenddatum van dit bindend advies.

Voorts dient de advocaat overeenkomstig het reglement van de commissie een bedrag van € 90 aan de cliënte te vergoeden ter zake van het klachtengeld.

Overeenkomstig het reglement van de commissie is de advocaat aan de commissie als bijdrage in de behandelingskosten van het geschil een bedrag verschuldigd van € 115.

Noot

Uit het niet-gepubliceerde gedeelte blijkt dat advocaat en cliënte overeen zijn gekomen het geschil bij wege van bindend advies te laten beslechten. Alleen al daarom is niet goed begrijpelijk waarom de advocaat af zag van verweer. De commissie had nu weinig andere keus dan het standpunt van de cliënte te volgen, ook waar het ging om de omvang van de gevraagde schadevergoeding. Voor die schadevergoeding zij aangetekend dat het bedrag van € 5.000 stevig is maar vooral opvallend, omdat de commissie daarin een immaterieel element betreft, namelijk dat het vertrouwen van de cliënte in de advocatuur is geschaad. Dat klinkt meer als een motivering voor een tuchtrechtelijke sanctie.

GJK.

Disciplinaire beslissingen

- Alle disciplinaire beslissingen die sinds 1986 in het Advocatenblad zijn gepubliceerd zijn ook te vinden op www.advocatenorde.nl en BalieNet
- Publicatie in deze rubriek geschiedt door de Commissie Disciplinaire Rechtspraak, bestaande uit mr. H.J.A. Knijff, mr. J.D. Loorbach, mr. I.E.M. Sutorius mr. G.J. Kemper en mr. C.H.B. Winters.

INFORMATIEVERSTREKKING IN STRIJD MET GEHEIMHOUDINGSPLICHT

Raad van Discipline 's-Hertogenbosch, 22 november 2004

(mrs. Raab, Erkens, Theunissen, Peeters en Houtakkers)

De advocaat is in beginsel verplicht tot geheimhouding. Het bekendmaken aan derden van in de vertrouwensrelatie aan hem toevertrouwde kennis aan derden staat de advocaat slechts vrij voorzover de cliënt daar geen bezwaar tegen heeft en dit in overeenstemming is met de beroepsuitoefening. Dat wordt niet anders wanneer de advocaat van oordeel is dat de verstrekking van informatie gepast en in het belang van de cliënt is.

- *Advocatenwet artikel 46 (1.3 Geheimhoudingsplicht)*
- *Gedragsregel 6*

Feiten

Mr. X heeft klager bijgestaan als letselschadeadvocaat in de periode augustus 1996 tot november 2002. Klager heeft vanaf november 1998 tot november 2002 aanvullende bijstand op zijn WAO-uitkering gehad. De betrokken Sociale Dienst vordert de gehele verleende bijstand terug met als reden dat klager niet in staat was een specificatie te geven van een uitgekeerd bedrag voor letselschade.

De achtergrond daarvan is dat klager, moegestreden, akkoord was gegaan met een schadebedrag dat ver onder de werkelijk geleden schade lag, terwijl het aanvaarde totaalbedrag niet was onderverdeeld in de categorieën materiële schade en smartengeld. Geen van beide betrokken partijen was daardoor in staat tot een nadere specificatie van de overeengekomen en uitgekeerde lumpsum.

Toen de Sociale Dienst om een specificatie van het uitgekeerde bedrag vroeg, wenste klager dat mr. X expliciet aan de Sociale Dienst zou meedelen dat het overgrote gedeelte van de ontvangen lumpsum uit smartengeld bestond. Dat heeft mr. X geweigerd.

Later is mr. X rechtstreeks telefonisch door de Sociale Dienst benaderd; mr. X is toen de vraag voorgelegd of hij kon ontkennen dat de schadevergoeding merendeels materiële schade betrof. Mr. X heeft toen geantwoord dat hij dat niet kon ontkennen. Meer specifiek verklaart mr. X 'dat hij zich hoogstens kan voorstellen dat hij de Sociale Dienst heeft meegedeeld dat het grootste gedeelte, in elk geval meer dan de helft, betrekking had op materiële schade. Dat wil echter niet zeggen dat het totale bedrag zo goed als volledig materieel van aard was'.

Inhoud van de klacht

Klager verwijt mr. X dat hij in strijd met de afspraak informatie aan de Sociale Dienst heeft gegeven. Door de voormelde informatie te verstrekken heeft mr. X de positie van klager zeer zwaar geschaad.

Overwegingen van de raad

Er behoort van te worden uitgegaan dat een advocaat in beginsel verplicht is tot geheimhouding. Hij dient te zwijgen over bijzonderheden van door hem behandelde zaken, de persoon van zijn cliënt en de aard en omvang van diens belangen. Indien een juiste uitvoering van de hem opgedragen taak naar zijn oordeel het bekendmaken aan een derde van verkregen kennis vereist, staat dat de advocaat vrij voorzover de cliënt daartegen geen bezwaar heeft en voorzover dit in overeenstemming is met een goede beroepsuitoefening.

Nadat mr. X klager eerst had voorgesteld dat hij door mr. X volgens een door deze opgestelde conceptbrief informatie zou laten verschaffen aan de Sociale Dienst, en klager uitdrukkelijk had verklaard met geen enkele informatieverstrekking akkoord te zijn, heeft mr. X in een opvolgend telefoongesprek met de Sociale Dienst desgevraagd toch geantwoord dat hij niet kon ontkennen dat de schadevergoeding grotendeels materiële schade betrof.

De raad oordeelt dat mr. X geen enkele mededeling had mogen verstrekken, met name nu dit onderwerp van bespreking met klager is geweest en klager ook uitdrukkelijk had verzocht geen mededelingen omtrent de samenstelling van een schadebedrag te doen. Het feit dat hij de informatie pas na aandringen van de Sociale Dienst gaf doet daar niet aan af.

Volgt

Gegrondverklaring van de klacht met oplegging van de maatregel van enkele waarschuwing.

ONTVANKELIJKHEID NABESTAANDEN

*Raad van Discipline Amsterdam, 8 december 2004 nr. 9535
(mrs. Kist, De Meyere, Röttgering, Verviers en Wiarda)*

Ontvankelijkheid van een klacht van nabestaanden tegen een advocaat die bij leven de belangen van erflater heeft behartigd.

- *Advocatenwet artikel 46 (6 Tuchtprocesrecht)*
- *Gedragsregel 4*

Feiten

Mr. X heeft Y, de vader van klagers, bijgestaan in een echtscheidingsprocedure. Op 27 april 1998 heeft mr. X namens Y een echtscheidingsverzoek ingediend. Bij beschikking van 8 maart 2001 is Y in zijn verzoek niet-ontvankelijk verklaard, omdat de ontbrekende bescheiden niet binnen de daarvoor gestelde termijn door de rechtbank waren ontvangen. Intussen had mr. X op 11 februari 2000 namens Y een nieuw verzoekschrift ingediend. Bij beschikking van 15 maart 2001 is Y ook in het tweede verzoek niet-ontvankelijk verklaard, omdat de

rechtbank niet binnen de gestelde termijn alle ontbrekende stukken had ontvangen. Medio 2001 werd bij Y een levensbedreigende ziekte vastgesteld. Begin augustus 2001 heeft Y telefonisch contact opgenomen met mr. X en hem gevraagd of zijn echtscheiding rond was. Over het antwoord van mr. X op die vraag verschillen klagers en mr. X van mening. Op 14 augustus 2001 is Y overleden, zonder achterlating van een testament. Zijn weduwe maakt thans aanspraak op haar erfdeel.

De klacht van klagers en het bezwaar van de deken luidt als volgt:

- mr. X heeft de belangen van Y onvoldoende behartigd in de door hem aanhangig gemaakte echtscheidingsprocedure;
- mr. X heeft Y onvoldoende en/of onjuist over het verloop van die procedure geïnformeerd;
- mr. X heeft Y tijdens een telefoongesprek begin augustus 2001 medegedeeld dat de echtscheiding rond was, hetgeen niet het geval was.

OVERWEGINGEN VAN DE RAAD

Ten aanzien van de ontvankelijkheid: volgens vaste jurisprudentie van het Hof van Discipline is het klachtrecht hoogst persoonlijk en niet voor vererving vatbaar. In beginsel is het dus slechts de cliënt die over de bijstand door zijn advocaat kan klagen. Alhoewel Y niet al bij zijn leven de onderhavige klachten bij de deken dan wel bij de Raad van Discipline aanhangig heeft gemaakt en klagers deze klachten als diens nabestaanden hebben ingediend, acht de raad hen (desalniettemin) ontvankelijk in die klachten, voorzover deze betrekking hebben op een eigenbelang van klagers waarin zij door de aan mr. X verweten gedragingen zijn getroffen, welke belangenschending zich pas door en na het overlijden van hun vader heeft gemanifesteerd en heeft kunnen manifesteren.

Klagers stellen dat, indien mr. X Y tijdens het telefoongesprek medio augustus 2001 juist had geïnformeerd, Y onmiddellijk een testament zou hebben gemaakt waarbij hij zijn echtgenote zou hebben onterfd. Door Y onjuiste informatie te verstrekken, heeft deze het maken van een testament achterwege gelaten en heeft zijn echtgenote aanspraak gemaakt op een erfdeel. Door deze handelwijze hebben klagers schade geleden. In het klachtonderdeel c dat betrekking heeft op dit aspect van het optreden van mr. X zijn klagers ontvankelijk.

De klachtonderdelen a en b, die betrekking hebben op de wijze waarop mr. X de echtscheiding van Y heeft behandeld, raken uitsluitend de belangen van Y en niet, althans in een te ver verwijderd verband, (mede) die van klagers. In deze klachtonderdelen zijn zij mitsdien niet-ontvankelijk.

Het voorgaande raakt niet het bezwaar van de deken, zodat alle onderdelen van de klacht/het bezwaar zullen worden beoordeeld.

Ten aanzien van de inhoudelijke beoordeling: de klachtonderdelen a en b worden gegrond bevonden. (Deze motivering wordt weggelaten, *bew.*). Ten aanzien van klachtonderdeel c kan de raad, nu klagers en mr. X elkaar tegenspreken voor wat betreft de inhoud van het telefoongesprek van begin augustus 2001, niet vaststellen dat mr. X Y in dat telefoongesprek ten onrechte zou hebben medegedeeld dat de echtscheiding rond was. Maar zelfs als de betwisting door mr. X

hiervan juist zou zijn, dan was de reactie van mr. X op de vraag van zijn cliënt niet adequaat. Mr. X heeft gesteld tijdens dat gesprek niet te hebben doorgevraagd naar de achterliggende redenen voor het telefoontje. Niet alleen had dat wel op de weg van mr. X gelegen; mr. X had ook eigen beweging bij zijn cliënt, van wie hij wist of althans door diens mededeling had kunnen vermoeden, dat hij ernstig ziek was, moeten informeren of hij op erfrechtelijk gebied de nodige maatregelen had getroffen. Mr. X had immers, zoals hij ter zitting heeft erkend, ook niet in een eerder stadium bij zijn cliënt de erfrechtelijke kwestie ter sprake gebracht, zodat hij er niet op mocht vertrouwen dat deze materie in afdoende mate was geregeld. Het enkele feit dat Y zijn (financiële) zaken liet regelen door een accountant, doet daar niet aan af. Klachtonderdeel c is eveneens gegrond.

Maatregel

Bij het bepalen van de op te leggen maatregel neemt de raad in aanmerking dat bij beslissing van 10 november 2003 op een aantal (andere) dekenbezwaren aan mr. X de maatregel van een gedeeltelijk onvoorwaardelijke en een gedeeltelijk voorwaardelijke schorsing in de uitoefening van de praktijk is opgelegd. Gelet daarop volstaat de raad in deze zaak met het opleggen van de maatregel van berisping.

Volgt

- verklaart klagers niet-ontvankelijk in klachtonderdelen a en b;
- acht de bezwaaronderdelen a en b gegrond;
- acht het klacht/bezwaaronderdeel c gegrond;
- legt aan mr. X op de maatregel van berisping.

KANTOORNAAM IN STRIJD MET SAMENWERKINGSVERORDENING

Hof van Discipline, 20 december 2004, nr. 4144

(mrs. Zwitser-Schouten, Heidinga, Van Houtum, Knottnerus en Homveld)

Raad van Discipline Arnhem, 5 juli 2004

(mrs. Zweers, Dam, Knüppe, Van de Loo en Poelmann)

De kantoornaam 'Advocaten en Promotoren' geeft een misleidende voorstelling van zaken en komt daardoor in strijd met de Samenwerkingsverordening. Een kantoornaam die de indruk wekt van een samenwerkingsverband tussen advocaten en mediators/scheidingsbemiddelaars/artsen die geen advocaat zijn, komt eveneens in strijd met die verordening.

- Samenwerkingsverordening artikelen 1, 2, 3, 4, 6 en 7
- Gedragsregel 29

Feiten

Mr. X bericht de deken dat hij zich gevestigd heeft onder de naam 'Socrates Advocaten & Promotoren' en dat op zijn kantooradres eveneens mr. A kantoor houdt als advocaat/scheidingsbemiddelaar. Mr. X en mr. A zijn beiden gecertificeerde NMI-mediators en als zodanig staan zij ook op hun gezamenlijke briefpapier vermeld.

De Raad van Toezicht informeert bij mr. X naar de betekenis van

de term 'promotoren'. Mr. X geeft als toelichting dat hij deze naam hanteert in relatie met de filosofie van Socrates. In combinatie met zijn activiteiten als advocaat tracht hij talenten bij mens en organisatie te ontdekken en te stimuleren door middel van een socratische vraagmethode.

Dekenbezwaar

Mr. X oefent de advocatenpraktijk uit onder de naam 'advocaten en promotoren' en hij gebruikt die vermelding op zijn briefpapier, in telefoongesprekken en in reclame-uitingen mede op en aan zijn kantoorgebouw (in de vorm van lichtreclame). Het hanteren van de naam 'promotoren' is in strijd met de Samenwerkingsverordening (met name de artikelen 4 en 7) alsook met Gedragsregel 29.

Ter toelichting stelt de deken dat samenwerking tussen advocaten en niet expliciet in de Samenwerkingsverordening genoemde beroepsbeoefenaren niet is toegestaan. Door in de kantoornaam de toevoeging 'en promotoren' op te nemen wordt een samenwerking gesuggereerd die niet gedekt wordt door de Samenwerkingsverordening.

Verweer

Van samenwerking met een ander beroep is geen sprake. De functies van advocaat en promotor vallen samen in de werkzaamheden van mr. X en mr. A. Op het gebruik van de toevoeging 'promotoren' is de Samenwerkingsverordening niet van toepassing.

Overwegingen van de raad

Het is de raad niet bekend of mr. X en mr. A al dan niet voor gezamenlijk rekening en risico praktijk uitoefenen dan wel of zij te dien aanzien de zeggenschap dan wel de eindverantwoordelijkheid met elkaar delen. Voor het vervolg van de beslissing moet dan ook in het midden blijven of tussen hen sprake is van een samenwerkingsverband in de zin van de Samenwerkingsverordening (zie artikel 1 onder b) dan wel van enige andere vorm van samenwerking. De klacht ziet ook niet op de aard van de samenwerking tussen mr. X en mr. A maar op het gebruik van het woord 'promotoren' in de gezamenlijke naam. Het hanteren van die naam is naar de mening van de deken in strijd met de Samenwerkingsverordening, in het bijzonder met de artikelen 4 en 7.

Van strijd met artikel 4 is de raad niet gebleken, nu geen sprake is van een samenwerking van mr. X met andere dan de in artikel 4 van de Samenwerkingsverordening genoemde beroepsbeoefenaren. Mr. X verenigt immers in zijn persoon het zijn van advocaat met het zijn van promotor. Wel is er strijdigheid met artikel 7 lid 1 van de Samenwerkingsverordening dat zegt dat de advocaat in zijn optreden naar buiten vermijdt dat een onjuiste, misleidende of onvolledige voorstelling van zaken wordt gegeven ten aanzien van enige vorm van samenwerking waarbij hij is betrokken, een samenwerkingsverband daaronder begrepen. De raad is met de deken van oordeel dat mr. X door voor zijn samenwerking met mr. A de naam 'Advocaten en Promotoren' te gebruiken een misleidende, althans onvolledige voorstelling van zaken geeft, doordat daarmee een samenwerking wordt gesuggereerd die er niet is met een categorie beoefenaren van een beroep

dat geen erkenning geniet als een professie die zich met de uitoefening van de advocatuur laat verenigen. Het moge zo zijn – en de raad wil ook wel aannemen – dat het optreden van mr. X als promotor niet met de advocatuur strijdig maar als vorm van belangenbehartiging in het verlengde daarvan gelegen is, dat neemt niet weg dat – bij gebrek aan eenduidigheid van het begrip ‘promotor’ en gezien de onbekendheid daarmee bij het brede publiek en het ontbreken van waarborgen in de vorm van beroepsregels – twijfel kan ontstaan ten aanzien van de vrijheid en de onafhankelijkheid in de uitoefening van het beroep van advocaat door het kantoor van mr. X. De Samenwerkingsverordening beoogt die vrijheid en onafhankelijkheid van de advocatuur te waarborgen, zoals tot uitdrukking gebracht in artikel 2 van die verordening.

De klacht moet dan ook in zoverre gegrond worden geoordeeld.

Mr. X heeft nog tot zijn verweer aangevoerd dat advocaten ook andere termen hanteren zoals ‘mediator’, ‘scheidingsbemiddelaar’ en ‘arts’, allemaal in situaties waarin de advocaat een van deze hoedanigheden met die van advocaat in zijn persoon verenigt. De raad is van oordeel dat in die gevallen sprake is van een andere situatie dan de onderhavige, omdat die hoedanigheden bij het brede publiek geen verwarring oproepen, althans hun specifieke kenmerken gemakkelijk uitgelegd kunnen worden met verwijzing naar de respectievelijke beroepsregels, waaronder tuchtregels. Het komt de raad dan ook voor dat tegen combinatie van hoedanigheden in één persoon – en dus ook tegen de gecombineerde vermelding in de naam – geen bezwaar hoeft te bestaan, mits de advocaat er op toeziet dat hij bij de uitoefening van zijn beroep als advocaat in kan blijven staan voor de vrijheid en onafhankelijkheid daarvan (vgl. artikel 2 lid 2 van de Samenwerkingsverordening) en er in zijn contacten geen misverstand over laat bestaan in welke hoedanigheid hij optreedt (vgl. Gedragsregel 29).

De situatie is nog weer anders (en mogelijk heeft mr. X daar in zijn verweer ook het oog op gehad) wanneer sprake is – en in de kantoornaam de indruk wordt gewekt – van een samenwerking tussen advocaten en mediators/scheidingsbemiddelaars/artsen die geen advocaat zijn. Dan zal toetsing aan de Samenwerkingsverordening vooralsnog tot de conclusie moeten leiden dat sprake is van een verboden samenwerking. Ingevolge het bepaalde in artikel 3 van die verordening kan alleen een samenwerkingsverband worden aangegaan indien de praktijk van iedere deelnemer in hoofdzaak gericht is op de uitoefening van de rechtspraktijk. Voorts dienen de desbetreffende beroepsgroepen daartoe door de Algemene Raad erkend te zijn overeenkomstig het bepaalde in artikel 6 van de Samenwerkingsverordening.

In de (buitenlandse) literatuur is gediscussieerd over de vraag of mediation zou kunnen worden aangemerkt als uitoefening van de rechtspraktijk. De mediators die advocaat zijn zullen dat misschien wel zo ervaren (...) maar ook zij zullen zich ervan bewust zijn dat het proces niet in de eerste plaats juridisch moet worden geduid omdat het wezen van mediation juist niet is gelegen in een zoektocht naar de (enige) juiste juridische uitleg van het probleem maar in een verkenning van alle bij het conflict in het geding zijnde belangen, met de bedoeling partijen – los van het juridische gelijk – te laten zoeken naar een oplos-

sing die zoveel mogelijk tegemoetkomt aan alle betrokken belangen. Daar komt bij dat de overgrote meerderheid van de inmiddels bij het NMI geregistreerde mediators niet advocaat is. Zij vormen een beroepsgroep waar ook niet-advocaten en niet-juristen toe behoren. Erkenning in de zin van artikel 4 van de Samenwerkingsverordening van de beroepsgroepen mediators en artsen lijkt daarom niet direct te verwachten, zolang tenminste vast wordt gehouden aan het uitgangspunt van artikel 3 van de Samenwerkingsverordening. Het komt de raad dan ook voor dat samenwerking tussen advocaten en mediators respectievelijk artsen onder vigeur van de huidige Samenwerkingsverordening niet is toegestaan, althans alleen dan is toegestaan wanneer de mediator respectievelijk arts tevens advocaat is. Dit heeft als consequentie dat advocaten in de naamgeving van hun kantoor ook niet de indruk mogen wekken dat van een zodanige samenwerking sprake is.

De raad overweegt ten slotte dat Gedragsregel 29 alleen geldt voor de situatie waarin de advocaat in zijn contacten met derden misverstand laat ontstaan over de hoedanigheid waarin hij optreedt. Zodanige situaties zijn niet in de klacht vermeld zodat de onderbouwing van de klacht met verwijzing naar deze Gedragsregel geen doel kan treffen.

De raad ziet af van het opleggen van een maatregel, nu het in dezen gaat om de beoordeling van een novum met een overwegend principieel karakter.

Overwegingen van het hof

Het onderzoek in hoger beroep heeft niet geleid tot de vaststelling van andere feiten dan wel tot andere beschouwingen en gevolgtrekkingen dan die vervat in de beslissing van de raad, waarmee het hof zich verenigt.

Volgt

Bekrachtiging.

VERTALING NASTUREN

Hof van Discipline Amsterdam, 10 december 2004, nr. 4082
(mrs. Peepkorn, Meeter, Schokkenbroek, Splint en De Ruuk)

Raad van Discipline Amsterdam, 21 april 2004
(mrs. Kist, Hamer, Karskens, Van der Plas en Voorhoeve)

Een beroepschrift, verzetschrift of klaagschrift dient in het Nederlands te zijn gesteld. Indien een beroepschrift in een andere taal is gesteld leidt dat evenwel niet zonder meer tot niet-ontvankelijkheid. In zo’n geval dient de appellant binnen korte termijn, waarbij het hof een termijn van vier weken hanteert, zorg te dragen voor vertaling in de Nederlandse taal. Die vertaling dient dan binnen die termijn nadat de griffier de appellant daarop heeft geattendeerd, te worden verzorgd. Het achterwege blijven van een vertaling binnen die termijn leidt tot niet-ontvankelijkheid van de appellant.

– *Advocatenwet artikel 46 (Tuchtprocesrecht), artikel 56*

KLAGER BEDENKT ZICH

Raad van Discipline Amsterdam, 10 januari 2005

(*mrs. Kist, Breederveld, Rigters, Verviers en Verweel-Stokman*)

Klager verklaart aan de deken dat hij in principe met diens visie op de klacht instemt en dat hij geen behandeling door de Raad van Discipline wenst. De deken sluit vervolgens het onderzoek. Wanneer klager later eenzijdig op deze verklaring terugkomt kan hij niet meer in zijn klacht worden ontvangen.

– *Advocatenwet artikel 46 (Tuchtprocesrecht)*

Feiten

Klager was partij bij een echtscheidingsprocedure. De rechtbank gaf op 9 april 1999 een beschikking. Klager werd bijgestaan door een andere advocaat maar hij wendde zich begin juni 1999 tot mr. X. De appeltermijn liep af op 8 juni 1999. Tegen de beschikking van de rechtbank werd geen hoger beroep ingesteld. Begin april 2001 dient klager een klacht in tegen mr. X. Bij brief van eind juli 2002 geeft de deken schriftelijk aan dat mr. X naar zijn mening niet de zorgvuldigheid in acht heeft genomen die van een advocaat mag worden verwacht door belangrijke afspraken niet schriftelijk vast te leggen. Op 12 augustus 2002 schrijft klager aan de deken dat hij in principe met diens visie genoeg neemt en dat hij er geen behoefte aan heeft dat de Raad van Discipline de zaak in behandeling neemt. De deken schrijft vervolgens op 27 augustus 2002 een brief aan klager en mr. X waarin hij de sluiting van het dossier bevestigt omdat klager afziet van verdere behandeling van de klacht. Op 3 juni 2004 verzoekt klager aan de deken om de zaak alsnog aan de Raad van Discipline voor te leggen.

Klacht

Mr. X is de afspraak om hoger beroep in te stellen tegen de uitspraak van de rechtbank d.d. 9 april 1999 ten onrechte niet nagekomen en hij is onbereikbaar geweest voor overleg met klager.

Overwegingen van de raad

Bij brief van 12 augustus 2002 heeft klager – in het kader van de dekenale behandeling van zijn klacht – verklaard met de visie van de deken genoeg te nemen en geen behandeling van zijn klacht door de raad te verlangen. Het verweer stelt de vraag aan de orde of het klager vrij stond met zijn brief van 3 juni 2004 eenzijdig terug te komen op deze verklaring door alsnog behandeling van de klacht door de raad te wensen. De raad is van oordeel dat deze vraag ontkennend moet worden beantwoord. Mr. X heeft er op mogen vertrouwen dat met klagers verklaring, zoals ook de deken daarna bij brief van 27 augustus 2002 aan partijen berichtte, een einde aan de zaak was gekomen. De rechtszekerheid staat er aan in de weg dat het beklaagde optreden van mr. X bijna twee jaar na klagers verklaring alsnog aan de tuchtrechter ter beoordeling wordt voorgelegd. Voorzover bijzondere omstandigheden al tot een uitzondering zouden moeten kunnen leiden, kan het door klager naar voren gebrachte belang bij een uitspraak van de raad ten behoeve van zijn schadevordering op de aansprakelijkheidsverzekering (bedoeld zal zijn: aansprakelijkheidsverzekeraar, *bew.*) van mr. X niet als zodanige bijzondere omstandigheid gelden.

Volgt

Niet-ontvankelijkverklaring. ●

(advertentie)

Van Rossem Advocaten

Voor de uitbouw van ons snel groeiende kantoor gelegen in het hartje van Amsterdam zoeken wij jonge en commerciële advocaten

arbeidsrecht & ondernemingsrecht

kandidaten met bewezen ondernemerschap en een eigen praktijk hebben onze voorkeur

www.vanrossem.nl

sollicitaties richten aan heeringa@vanrossem.nl t.a.v. mr J.N. Heeringa

TOGA
atelier
Schout & Katsantonis

www.toga.net

- Rijksleverancier
- Toga's op maat van eerste kwaliteit stof
- Korte levertijd
- Bef cadeau bij bestelling toga

Industrieweg 51
Tel. 010 - 245 07 66

3044 AS Rotterdam
Fax 010 - 245 07 67